

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Akhverdyan, G.

ՀԱՅ ԱՂՈՒՂՆԵՐ

ԼՈՒՍ ԳՑԱԾ ԱՇԽԱՏԱՍԻՐՈՒԹՅՆՈՎ

ԳԵՈՐԳԵԱՅ ԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

ՕՐԻՈՐԴ ՄԱՆԷ ԱԽՎԵՐԴԵԱՆԻ

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՄԲ

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԻ

Թ Ի Ց Լ Ի Ս

Արագատիպ Մնացական Մարտիրոսեանցի.

Միքայելեան փողոց, տուն 81.

1908

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 27 Февраля 1903 г.

**Մի եղէց անպտուղ ի փոքր վաստակոյս՝ իբր ապաջան սերմանող
անբերրի երկրի:**

Դրէ՛ք Նաբիւնցի, Բան Բ.

ԻՒՐ ԲԱԶՄԵՐԱԽՏ ՀՕՐ

ԳԵՈՐԳ ԱԽՎԵՐԴԵԱՆԻ

ՅԻԶԵՏԵԱԿ

Ժ Ն Ո Ղ Ա Ս Ի Ր Ո Ռ Թ Ե Ա Ն

ԱՆԿԵՂԾ ՀԱՒԱՍՏԵՕՔ

Ն Ո Ւ Է Ր

Ի Ի Ր Ե Ր Ա Ւ Տ Ա Զ Գ Ա Ծ

Դ Ո Ւ Ս Տ Ր

Օ Ր Ի Ո Ր Դ Մ Ա Ն Է

ԱԽՎԵՐԴԵԱՆԻՑ.

սիրալիր առաջարկութիւնը, իւր կողմից պարտք համարեց գրքի ճակատը զարդարել բազմաշխատ Ախպերդեանի համառօտ կենսագրութեամբ։

Կենսագրական նիւթերը քաղուած են գրաւոր աղբիւրներից և ականատեսների հաստատուն վկայութիւններից։

Ազգագրական Հանդիսի խմբագրութեան ցանկութիւնն էր գրքիս մէջ զետեղած աշուղների կարճ կենսագրութիւնը նմանապէս կցել տպագրութեան հետ, բայց հնարաւորութիւն չեղաւ։ Հաւաստի աղբիւրներ կամ չատ սակաւ են, կամ իսպառ չըկան, իսկ շինծու յերիւրանքների Հանդէսս չըկամեցաւ ձեռնարկել։ ուստի և բաւականացաւ հանգուցեալ Ախպերդեանի ձեռքով արած փոքրիկ տեսութիւններով։

Գրքիս վերջին Ազգագրական հանդիսի խմբագրութիւնը հարկ համարեց կցել և մի համառօտ բառարան՝ օտարազգի և խրթին բառերի։

«ԳՐԱՍԱՆՔ» վերնագրի ներքոյ առաջին հատորում Ախպերդեանը լոյս է ընծայել Սայաթ-Նովան, որի երկրորդ հատորն է յարգոյ օրիորդի ներկայ հրատարակութիւնը «Հայ աշուղները»։

սիրալիր առաջարկութիւնը, իւր կողմից պարտք համարեց գրքի ճակատը զարդարել բազմաշխատ Ախվերդեանի համառօտ կենսագրութեամբ:

Կենսագրական նիւթերը քաղուած են գրաւոր աղբիւրներից և ականատեսների հաստատուն վկայութիւններից:

Ազգագրական Հանդիսի խմբագրութեան ցանկութիւնն էր գրքիս մէջ զետեղած աշուղների կարճ կենսագրութիւնը նմանապէս կցել տպագրութեան հետ, բայց հնարաւորութիւն չեղաւ: Հաւաստի աղբիւրներ կամ չատ սակաւ են, կամ իսպառ չըկան, իսկ շինծու յերիւրանքների Հանդէսս չըկամեցաւ ձեռնարկել. ուստի և բաւականացաւ հանգուցեալ Ախվերդեանի ձեռքով արած փոքրիկ տեսութիւններով:

Գրքիս վերջին Ազգագրական հանդիսի խմբագրութիւնը հարկ համարեց կցել և մի համառօտ բառարան՝ օտարազգի և խրթին բառերի:

«ԳՐԱՍԱՆՔ» վերնագրի ներքոյ առաջին հատորում Ախվերդեանը լոյս է ընծայել Սայաթ-Նովան, որի երկրորդ հատորն է յարգոյ օրիորդի ներկայ հրատարակութիւնը «Հայ աշուղները»:

Սիմէօն երջանկայիշատակ կաթողիկոսի շարադրած «Տէր ողորմեան»։ Ապա երկրորդ անգամ կրկնել է տալիս այդ երգի առաջին խորհրդաւոր տունը, որ է.

«Արի, Աստուած հարցն մերոց,
Որ ապաւէնդ ես նեղելոց,
Հաս յօգնութիւն ծառայիցս քոց,
Անօգնական ազգիս հայոց»։

«Անօգնական ազգիս հայոց»... դողդոջուն ձայնով կրկնում է հիւանդը քահանայի խօսքերն և երկու ջերմ ու անկեղծ կաթիլ արտասուքներով ձեռքերն ու աչքերն երկինք ուղղած՝ աղօթում իւր անտէրունջ ազգի համար։

Երկրորդ օրը, 1861 թուի նոյեմբեր 17-ին այլևս չկար ճշմարիտ ազգասէր, լուրջ ուսումնական, ազգի և օտարների սիրելի բժշկապետ Գէորգ Ախլերդեանը. նա մեռաւ 43 տարեկան հասակում։

ԱԶԲԱՐ ԱԴԱՄ

Ա Ր Ա Ր Ա Տ Ե Ա Ն Բ Ա Ր Բ Ա Ռ

Ա.

ՄՈՒԽԱՄԲԱՋ (Եղակլամայ).

Ասում ես դիմացիր, ճնց դիմանամ, միթէ ես կո՛քար,

Դարտիս արա մէկ ճար.

Կեանքս մաշել ես բոլորովին, ամենն իսպառ,

էս ցաւն է դժուար.

էսքան նեղութիւն ինձի մի տալ անողորմարար,

Ո՛վ դու իմ սիրահար:

Անգին պարգեհցդ պարգեհիւր ընդ քոյոցն գքոյս,

Բողբոջ ես նորարոյս.

Ե՛կ, սէր իմ աղնիւ, աղաչում եմ, խզճա՛ խղճալոյս,

Տո՛ւր բաւականին յոյս,

էլ ինքդ էս անտանելի ցաւին դտի հնար,

Ինձ մի թողալ անճար:

Ձատ վախտ է՝ քաշում եմ կարօտդ, չես գալի երես,

Մինչ երբ դիմանամ ես.

Իմ անբախտութիւնս ինձի բաւ է, մի անիլ էդպէս,

Կեանքս արեցիր կէս.

Ողորմութիւն արա աղքատիս, քաշի՛ մօտդ տար,

Տանջիլ մի չարաչար:

Վախտ որոտում ես, վախտ ամպում ես, վախտ մթնում ես շատ,

Անձրեում ես կաթ կաթ.

Վախտ հարաւային հողմոյ նման հնչում ես խիստ սառտ,

Ես ընում եմ զգաստ

Վախտ բարկանում ես, վախտ նեղանում, կամենում ես չար,
Սարսափում է աշխարհ: *)

Չարակամների խօսքերը քեզ խրատ ես արել,
Խիստ շատ վատ ես արել.

Ուրիշների հետ սէր անելն աղաթ ես արել,
Ինձի ետդ ես արել:

Ես իմ բախտիցն եմ գանդատաւոր միշտ և մուղարար,
Ինձ չի տալի դադար:

Ցաւդ ինձ ես տալիս, ուրիշներին քաղցր խօսքերդ,
Ինձ էս ա քու խէրդ,

Ինձնից աւելի, ասա տեսնեմ, ո՞վ է քու տէրդ,
Ինձ նա տայ քու սէրդ.

Դու քու դարտերդ լաւը գիտես, խեղճ Աղամ Ագրար,
Խալխն ինչ է խաբար: **)

*) Ման. մի օրինակում.

Իիթիարս կտրել ես, հալել է սրտիս եղը

էդ քո փայլուն գեղը,

Խոցուած սրտիս նշան է դրել ունքիդ աղեղը

Դու իմ ճար ու դեղը,

Սարսափ կապած Թարթափներիդ պէս չի 'լիլ քէմանդար

Սուր սուր քան նշտար:

**) Ման.—Մի ուրիշ օրինակում կայ հետևեալ տունը, որ չի յարմարում անգամ եղանակին:

Գիւղալների մէջին եարս ուրիշ բարաթ ա,

Մի լէյլի սփաթ ա.

Պռունկները խիստ քաղցրահամ է, լեզուն նարաթ ա,

Թուի մազերը սաթ ա,

. . . հրամայի չի անիլ խաթա

Բ

Մ Ո Ի Խ Ա Մ Բ Ա Ջ

(Վարիանտ Ա.)

Արի, հողի ջան, ինձի ետդ մի անիլ,
Հաւուժեան փոխանակ վատ մի անիլ.
Վարդս քաղած բիւրբիւլ եմ, դատ մի անիլ,
Ինձի աչքից քցածի հատ մի անիլ,
Չարակամներիդ սիրտը շատ մի անիլ:

Հապուստդ ետրաբ ինսանի կարած ա,
Գիւղեազ եախէդ դիւարաթնով արած ա,
Ակուրճներըդ մարգարտով շարած ա,
Սարսարի եմ, խելքս գլխէս տարած ա,
Էշխիդ հիւանդ եմ, դեղ ու զադ մի անիլ:

Որ խիստ բարաթ ա,
Էս ինչպէս ադաթ ա,
Էս ադաթը վերցրու, էյ ետր,
Ուր որ երթաս, ինձ տար,
Սիրտս դառել է քար,
Դարտիս արա մէկ ճար,
Ես եմ Ադամ Ազրար:
Ազրար Ադամին տար դիր գերեզման,
Ունքերովդ սպան
Աչքերովդ հոգին հան
Լայադ չի անես անուան
Է՛յ նազանի ջան:

Կռներդ շիմշատ, բոյդ սուրահի,
Քաշքա հողիս, հանր, քո զրկումդ տայի.
Մէկ պռօշտով խարարայ սիրտս շահի,
Դուտսաղի պէս միշտ քո զռանդ պահի,
Էս ցաւիցն ինձի ազատ մի՛ անիլ:

Թուխ մազերիդ փունջը չը դալ համարի,
Աչքերդ նման է շամս ու դամարի,
Ունքերդ նման է երկնային կամարի,
Գեղեցկութեան նշաններդ ջամ արի,
Տասներկուսը թայ արա, լադ մի՛ անիլ:

Նոր մադան ես անդին քարի բարերար,
Աստուած սիրես, իմ հալիցս մի խարար,
Վերջին նաֆասս է, անիրան, ինձ մի ճար,
Ազրար Ադամն աղաչում ա մուղարար,
Խարար սիրտս մէկ էլ բարբաթ մի՛ անիլ:

Գ

Մ Ո Ի Խ Ա Մ Բ Ա Ջ

(Վարդիանտ Բ.)

Արի, հողի ջան, ինձի եաղ մի անիլ,
Ջանս քեզի դուրբանն ուաղաղ մի անիլ,
Մի փուշ բանով ինձ բէդամաղ մի անիլ,
Աստուած սիրես, խոց սիրտս դաղ մի անիլ,
Դոստ ու դուշմաններս օյեաղ մի անիլ:

Բա ո՞նց անեմ, ո՞ւմ ասեմ դարտ ու սարս,
Օրէ օր աւելանում աւ ան ու վարս,
Եւ ա գալիս միակտում ա ջիգեարս,
Էշխիդ սիրոյն ճղճղել եմ խուբարս,
Էշխիդ հիւանդն եմ, ինձ դեղ ու վաղ մի անիլ:

Թուխ մաղերիդ փունջը չի գալ համարի,
Աչքերդ նման է շամշ ու դամարի,
Ունքերդ նման է երկնային կամարի,
Գեղեցկութեան նշաններդ ջամ արի,
Տասն երկուսըն թայ արա, բաղ մի անիլ:

Լաց ու արտասուկըս վետի նման ա,
Թղբինջի պէս հար մարդ դժուար կիմանայ,
Ո՛վ ընկել ա, ո՛վ քաշել ա, կիմանայ,
Նա քեզ կասի՝ էշխի հետ հաղ մի անիլ:

Խրրայեցւոց թաղաւորն ես դու ահեղ,
Նոր զարդարուած թախտիդ վրէն փառահեղ,
Զալլաթներդ կանգնացրու դու ահեղ,
Թէ սուշ չունիմ, անմեղ դուժսաղ մի անիլ:

Նոր մաղան ես, անգին քարի բարէրար,
Աստուած սիրես, հալիցս ընես խարար.
Վերջիս նաֆասս է, անիրաւ, ինձ մի ճար,
Ազրար Ադամն աղաչում է մուղարար,
Խարաք սէրդ անմեղ բարբաղ մի անիլ:

Դ

Մ ՈՒԽ ԱՄԲ ԱԶ

Բարձս քաշեց տարաւ, չիմացայ ո՛վ էր,
Եա աղջիկ էր, եա կնիկ էր, եա կով էր:

Աւալ աւալ ձեռք տարաւ եօրդանս,
Տեսայ խիստ շատ միւշկիւլ ա ընտում լանս,
Ասի՛ էդ ի՞նչ բանի ես, ա՛յ իմ նանս,
Ձէն չի տուեց, իմացայ՝ թէ խռով էր:

Եարար կըլնի, որ ճանաչեմ էդ չարին,
Աշխարհումս ուրախ չի գայ իր տարին,
Ոտներս բաց էր, գլուխս չոր քարին,
Թէ գալում ի, ամա տեղս շատ հով էր:

էս բանիցը դեռ խաբար չեն մեր տանը,
Կէս գիշերին գլուխս էկաւ էս բանը,
Թէ պառաւ էր.... նրա իմանը,
Թէ ջահիլ էր, լաւ լիքը ծանդը ծով էր:

Ագրար Ադամն ասում ա էս բանքը,
Տեսնեմ կը ճանաչեմ նրա նշանքը,
Վարդապետաց խարջ ա, թէ որ տանեն վանքը,
200 սարկաւազաց տակով էր:

Ե

Ես մի սիրեկան կուզեմ, դարդից խարարդար ըլնի,
Համ խելօք, համ դանանդայ, ոչ թէ խելագար ըլնի,
Ինձի զուլում չի անի, ահլի բաֆադար ըլնի,
Կեանքիս հետ կեանք ունենայ, ինձ բաֆալու եար ըլնի,
Մեր երկուսիս պայմանը էս թաւուր իրդար ըլնի:

Ամեն փուշ սիրեկանի համար մի ջիւան պիտի,
Հաւատարիմ սիրելու փիանդազը ջան պիտի,
Ճամփին ղուրբան անելու, օր ու ումրդ բիրդան պիտի,
Քաղցր խօսալ ունենայ, անուշ սիրեկան պիտի,
Սրտով սիրի սիրելուն, սիրով սիրահար ըլնի:

Մի խօսքը սաղ դօստ կուզեմ, որ աշխարհքս հաւանին,
Իմանաս ինչ ա պէտքը բաֆալու սիրեկանին,
Դէմքդ փիանդազ անես, ջանդ ղուրբան տաս ջանին,
Որ հոգիդ տաս՝ չի կորած էն թաւուր զովականին,
Թէ ղրուստ միտք ունենայ, քեզ հետ մուղարար ըլնի:

Բաֆալու սիրեկանին պէտք է քեամալ ունենայ,
Ուրիշներին չի լսի, էս թաւուր հալ ունենայ,
Իրան սիրեկանի հետ քաղցր խօսալ ունենայ,
Դիշեր ցորեկ միասին սէհրը ման դալ ունենայ,
Չարակամ թըշնամըքոնց սրտին ահ ու վար ըլնի:

Փուշ սիրեկանի համար պէտք է ախ ու վայ չանես,
Ընկած տեղը ամեն վախտ ուղիղ սրտով սայ չանես,
Բաժալու սիրեկանի դռնադի հետ թայ չանես,
Անճար Աղբար Ադամի աշխատանքը դայ չանես,
Չեմ հաւատալ, աշխարհս թէ նրան բարաբար ըլնի:

2

Ես չեմ ուզում էս թաւուր փիս մահուդը,
Որ տուել է պարոն Խէչօ հահուդը.
Մուկը տեղը կտրեց, չիմացայ փուտը,
Աստուծով օրթում կերաւ, ասեց սուտը,
Պէտք է անիծեմ ես նրա մօր սուդը:

Որ լաւը տաս, քեզ համար համբաւ կըլի,
Բոլոր աշխարհի միջին էլ չաւ կըլի,
Էս ստօլի երեսքաշիկ լաւ կըլի,
Ստօլ չունիմ, կոտորուել է չորս ոտը:

Մի ասէք պարոն Բաբին՝ էս ի՞նչ շալ ա,
Որ տուել է Ագբարին՝ էս ի՞նչ մալ ա,
Հէնց գիդենաս՝ ներկած բարդանի շալ ա.
Փալան կըլնի, որ մէջը ճխտենք խոտը:

Խարար առայ՝ էստուր գինը նէչայ ա,
Էս մահուդ չի, համա մահուդբէչայ ա,
Տեսնողները հէնց իմացան քէչայ ա,
Խարար ընի սրա դուրս տուող գաւօղը:

Էս մահուդի թարիֆը ես շատ արի,
Տուի դերձկին, լայաղ չարաւ, թէ կարի,
Ասեց, էս ի՞նչ է, չի աժիլ մէկ փարի,
Հեզուով նամ տուեց, նամ չի առաւ մի տուտը:

Մուննաթ եմ անուամ, որ փոխես, լաւը տաս,
Ֆրոֆրուայէն, շաֆաղ տուող խաւը տաս,
Աստառն ու քօրէն շըլընքի մաւը տաս,
Խիաթին ու դուզմէն և մէրամուտը:

Ազրար Ադամն եմ, բանս մի թահը կանեմ
Աղայ, երեսս քեզ փիանդազ կանեմ.
Թէ չես փոխիլ, Սումրաթովին արզ կանեմ,
Նըրանից կառնեմ ամեն եկամուտը *):

Ժանսօթ. Պօլկօլնիկ Եագօր Ստեփանիչ Սումրաթովը, Երևան, իւր
նաչալնիկութեան ժամանակին, Ազրար Ադամին մէկ չուխացու մա-
հուդ պարզի խոստացաւ և հարմայեց Բաբի որդի Խէչօին, որ էն
չուխացու մահուդը տայ Ազրար Ադամին: Յիշեալ Խէչօն փոխանակ լաւ
մահուդի, յաժը մահուդ էր տուել: Յետոյ Ադամը սարաւ յետ տալու,
որ փոխի, լաւը տայ: Խէչօն չըփոխեց. Ադամն էլ այս մուխամբազն ա-
սաց: Սումրաթովն այս լսել էր. նրան շատ դուր էր եկել Ադամի խաղը
և փոխանակ վատ մահուդի, նոր լաւն էր պարզեց:

Է

Մ Ո Ի Խ Ա Մ Մ Ա Զ

Էժան տեսայ՝ ընդունը առայ կաղ էծը,
Ծուլծուլ էլաւ, տուեց մաղալլաղ էծը,
Մօլլի նման լաւ էր ասում խաղ էծը,
Խիստ քէփով էր, խմել էր արաղ էծը:

Էժան առայ, ասի՝ տիրոնջը խաբեցի,
Չաթու դրի պոզերիցը կապեցի,
Փախան առաւ, բազարները չափեցի.
Գծուացրեց ինձ, շինեց սարսաղ էծը:

Դուրս բերեցի Սօյուդլի դզերը,
Վրէս թափեց դասապների շները,
Փախաւ մտաւ մաթուշկեքանց տները,
Միտք ունէր դառնալ դուռումսաղ էծը:

Երկու յետի ոտներիցը դքեցինք
Էն երկար աւանջներիցը ձգեցինք,
Ուշունց տուինք, անիծեցինք, թքեցինք,
Չէր ամաչում, ինձ անում էր դաղ էծը:

Ես չի տեսել հէշ էս թափուր օյինրազ,
Պոզեր ունէր՝ որ ամեն մէկն էր մի գազ,
Համ քոսոտ էր, համ դոթուր էր, համ անմազ,
Ոտներիցը կել էր դարադ էծը:

Ես չտեսայ սև իծի մսի համը,
Գժութիւնիցն սկի չթողաց քեամը,
Ընդուր համար թարիֆ արեց Ադամը,
Սրտիս վրէն դրեց դիւզիւն դազ էծը:

Ը

Ասացեալ 'ի վերայ դողի եւ էրոցքի.

*Է՛յ հազարաթ, էս օր փիս ա հալըս իմ
էրոցքը հարցընում ա ահվալաթըս իմ,
Կըրակի պէս էլում է ջամալըս իմ,
Դողը կտրել ա էն դաւմադալս իմ:*

*Առաւօտենց առողջ էկայ բազարը,
Տեսայ վրէս ցաւը թեքեց նազարը,
Պըտըտուեց, պըտըտուեց, գըցեց գիւզարը,
Ջանս առաւ դող-էրոցքի ազարը,
Կորցըրեցի խելք ու քեամալըս իմ:*

*Դող էրոցքը իրարու հետ թայ արի,
Ջանս մտաւ, գլխիս տուի, վա՛յ արի,
Էրկուսին էլ ջանումըս լաւ սայ արի,
Ձեիշով կտրեցի, անդազէս զայ արի,
Համ ջանս գընաց, համ բաղայ մալըս իմ:*

*Էդ մարդկերանց զարն է բերել ահէս,
Մի հէնց բան չի, որ ուզիշներին ծախես,
Ամեն տարի լաւ ճանաչել ա եախէս,
Էս թաւուր բանից լաւ ա իղբալըս իմ:*

*Ձեմ գիտում, թարիֆն անեմ էստոնց ո՛րին,
Իսկի քեաֆուրը չի ըլնի մեր օրին,*

Դողն ինձ բռնեց, էրոցքը Գրիգորին *),
Ամեն տեղից կըտրուեց թալահս իմ:

Ինչ ֆանդերով դողն էկաւ, ջանս առաւ,
Ինչքան դեղ ու դիր արինք, յետ չի դառաւ,
Ես ջահէլ էի, շինեց հալևոր պառաւ,
Ջահէլ տեսնելիս՝ զալիս էր լալըս իմ:

Ես չեմ տեսել Երևանայ հաւի պէս,
Առաւօտենց մարդ ընում ա լաւի պէս,
Իրիկնապահին կպչում ա դաւի պէս,
Փիս չի ընի էրոցքի ու դողի պէս,
Մի օրուայ միջին կտրեց ման դալըս իմ:

Մաթալ եմ մընացել ես էս բանումըս
Էլ չեմ կարում, թէ նստեմ դուքանումս,
Ադամն ասաց՝ հաստատել եմ ջանումըս,
Բա ո՞նց կըլնի ախր ու ահվալըս իմ:

*) Գրիգորն ընկեր էր Ադամին երգեցողութեան ժամանակ:

թ.

Մ Ո Ի Խ Ա Մ Մ Ա Զ

Իմ աղլուխն ով գողացաւ տանիցը,
Խէր չը տեսնի իրան ջիւան ջանիցը,
Մաղբուն մահրում յետ նստի խիզանիցը,
Իրան պատիժն առնի Ասսանիցը:

Մի աղլուխի համար սիրտս նեղացաւ,
Ում հարցրի, օրթում կերաւ, ուրացաւ,
Չեմ գիտում, թէ ո՞ր շանորդին գողացաւ,
Գլուխս դուրս չի գալի էս բանիցը:

Մի աղլուխի համար չեմ ասիլ սուտը,
Ապրշումով նախշած աւ ամէն տուտը,
Կանաչ ու կարմիր ռանդ աւ միջի պուտը,
Թէ որ տեսնեմ, կը ճանաչեմ նշանիցը:

Էն սհաթին հարցրի ընկորս,
Չորս կողմս ման եկայ, թափ տուի շորս,
Չէի գիտում, թէ ինչ պէտք է ասեմ մօրս,
Չատ էի վախում, դրուստ, իմ նանիցը:

Ագրտը Ադամը շատ դամ ու դուս արեց,
Մէրս իմացաւ, բան չըխօսաց, սուս արեց,
Էն սհաթին ինձի տանէն դուրս արեց,
Մինչի տեղակն առայ բազարիցը:

♯

U N H J U U U Q

Իմ բալայ բալէն ես, շատ աննման ես, ճարտար իմաստուն
 Գովելի բան ես,
 Վարդի նման նովրաստայ նշան ես, մայիսուայ բիւլբիւլ,
 Թափ թազայ ջան ես,
 Հոտով ծաղիկ ես, անմահական ես, ազնիւ սիրամարգ
 Դրախտական ես,
 Դրախտի մէջը սէհրի պիտի քու, շոհլաթ ես տուել քեզն ու
 քեզը դու,
 Ահա շատ ա, անհա, վախում եմ լսի, դազապ անի շահա
 Ղազապներդ ինձ պէս չիանես, միտքս չխափանես:

Միտքս խափանեա, ինձ կանի թարաջ, հոգիս մարմնիցս
կըլինի խարաջ,
Սիրտս կու այրէ անշէջ սէրդ քաջ, անձս կըմնայ միայն
անիլան,
Էլ չի լինիլ քեզ մօտ խորհուրդս հաճ,
Խորհուրդս ընգունես ինչ կըլի եարար, քանդուած սիրտս մի
անիլ խարար,
Խարարայ ջիգեարս, ախ վնայ ու քեարրս, ինչ կըլի ճարս,
Ոքմին չի կարող քաշիլ իմ քաշած դարդ ու սարս,
Բեալքայ դու դարդիս դարման ես, մէկ մօտդ տանես:

Մօտդ տանելու ձեռքս կու քաշես, վախում եմ կրակումդ
ինձի խաշես,
Տո՛ւր հանդստութիւն ինձի, բա՛ւ է մաշես, թէ՛ որ կատարես,
դրուստ համտաշ ես,
Դարդիս կցորդ իլ, սարդար ու փաշէս,
Սարդար ու փաշի պէս հրամայի, ֆարմանլու արա՛, դրանդ պահի.
Մի բան չեմ ուզում դարտիցս սավահի,
Դարդդ մասնաւոր ինձի խնդութիւն, համ ուրախութիւն, համ
սրտիս ցնծութիւն,
Սրտիս մէջիցը սէրդ չհանես, ինձ նասաղ չի անես:

Ինձ նասաղ արա՛, կախ արա՛ դարէն,
Վերջը մեռնիլն է էս ցաւի չարէն.
Մի պաշ տո՛ւր սաղանայ սրտիս եարէն,
Բալքեայ պրծնիմ էս ինթագարէն,
Հասրաթ շմնամ քեզնից աշխարհէս:
Աշխարհումը ինձ մի անիլ սիթամ,
Համ տալ մի դուսա ու դամ,
Ղուլլուղումդ միշտ կամ,
Ղուլլուղումդ ես կանգնած եմ միշտ ամեն ժամանակ,
Չատ վախտ ու ամանակ,
Սրտիս միջումը ցից ես արել խանչալ ու դանակ,
Քեզ թւում է հանաք.
Էդպէս հանաքներ որ դու անես
Չատ մարդ կու սպանես:

Մարդ կու սպանի քաղցր խօսքերդ, հողի կու հանի քաջ մտիկ
տալդ,
Մեռնիմ քու ճամփին, խօշ ըլնի հալդ, սիրտս քանդում ա սիրուն
ման գալդ,
Պէտք է հողի տամ, ի՜նչ է խիալդ,

Միտք ու խիալդ ես չեմ իմանում, սուրդ հանելիս՝ մարդ ես
սպանում,

Աննահախ արիւններ շատ ես անում, եկ ձեռք քաշի, ջանձում,
Ոքմին չիհաւանում, աշխարհ ու ջհանում.

Աշխարհումը ուրախ դայ քու տարին, ականջ մի դնի չարին,
Դու միշտ կամի բարին, քու ծառայ Ազբարին.

Ազբար Ադամին էս ցաւէն հանես, չուն՝ ահլի ջանան ես:

ԺԱ

Մէկ ողորմութիւն արա խղճալոյս, ո՛վ իմ սիրեկան,
Ինձ էս ցաւիցն հան.
Ձեմ ողջանալ ես էս ցաւերէն, թէդուզ զայ Լողման,
Դու լեր բժիշկ, մի՛ սպան.
Հնար ցաւերուս դու գիտես, էլ ո՛ւմ ասեմ մէկ բան,
Դարդիս արա դարման.
Թէ որ իմանաս՝ էս ցաւերս է քո սիրոյդ Լողման,
Ձունիմ ուրիշ անցան:

Ով ինձ տեսնում է, ասում է՝ թէ եարի դութաաղ է,
Կամ էշխի նասաղ է.
Պէտք է կարօտդ քաշեմ, քանի որ ջանս սաղ է,
Երբ մեռանիմ, թաղէ.
Դրախտ անմահական տեսիլդ մէկ բաղչայ ու բաղ է,
Համ լուսոյ շաւաղ է.
Գեղեցկութիւնդ անպատմելի տեսակ դանազան,
Դու ես հուրի ղլման:

Քաղցրաձայն ողբով իրր սոխակ այս եղանակի,
Ով ոք քեզ փափագի.
Պայծառ երեսդ միշտ և հանապազ լոյս կու ծաղի,
Նման արեղակի.
Ով արեղակ իմ, ծաղիւր ի լոյս սրտիս բնակի,
Որ քեզ նշանակի.
Բերանդ մաքուր, անմահական աղբիւր աննման,
Մենք արբենք համաձայն:

Ուրախութիւն է ինձ համար, երբ տեսնեմ եարս,
Կու հեռանայ չարս.
Կու տեսնիմ բարի, այլ չեմ լինի ես չարահաւան,
Որ չի կրեմ տանջան:

Մի յանդիմանիր, բարկանար, ողորմեա, տէրս,
դու ես իմ սիրահարս.
Քաշկայ գայ լուսով իմ սէրս, գարնան նշոյլս,
Ծաղկի վերայ զարդարեալ զանազանս.
Երեսդ պայծառ արեգական, խալերդ տեղ տեղ լուսոյ սլէս,
Անց կու կացնի դիշերս.
Աղաչում եմ ես, սիրելիք, ողորմի տուէք Աղբար Աղամին,
էս մի ջիւան տղին:

ԺԲ

Ակոռի գիւղի կործանուիլը:

Ո՛վ էք տեսել էս աշխարհս էս օրին, .
Մեր մեղքիցը շարժը քանդեց Ակոռին:

Ջարհուրելի էր շարժը եկած օր,
Յար ու քօլ իրար դիպաւ, ասեմ ո՛րը,
Մէրը որդուն՝ որդին մոռացաւ հօրը,
Սարսափանք էր նայելիս Մասիսի ձորին:

էս պատիժը ամենն էր մեր մեղքիցը,
Արարատեան սարը շարժեց տեղիցը,
Տակովն արեց, մարդ չպրծաւ դեղիցը,
Ոչ հայ, ոչ թուրք, ոչ ջհուդ, ոչ ասորին:

Լերին քակեալ, թնդաց, որոտաց ձորը,
Ախիշ էլաւ էկաւ ձիւնաբեր ջուրը,
Սրբեց տարաւ, վանքն, աւազան, աղբիւրը,
Ողջ հաւաքեց, ածեց անդունդը խորին:

Բարկացել էր մեր Արարիչն էս հետին,
Իրար դիպաւ, շարժեց երկինք ու գետին.
Ձի խնայեց սուրբ Յակոբ հայրապետին,
Որ քեռին էր Լուսաւորիչ Գրիգորին:

Ակոռին էր աշխարհիս հին նշանը,
Չը պահելով Աստուծոյ պատուիրանը,

Անմեղ տեղը կորաւ չորս հազար ջանը,
Թէզ կը լսէր դարձ եկած մեղաւորին:

Նոյ վէր եկաւ տապանովը ս'արուամբ,
Յակոր հայրապետն աղօթեց քարումը,
Հազար ութ հարիւր քառասուն տարումը,
Էս պատիժն էլաւ յունիսի քսան օրին:

Խրատ առէք, կարդացէք Աստծու դիրը,
Ճանաչեցէք ձեր ճանապարհն ու փիրը,
Աղօթք արէք, մէկ էլ չի գայ էս թիրը,
Պաղատեցէք Աստուածածնայ աթոռին:

Մարդ չիմացաւ խեղճ Ակոռու հնարը,
Դարբէդիար ընկաւ ամեն մի քարը,
Խըրատ առէք, դուք էլ մէք գործիլ չարը,
Էս նասիաթն արաւ Ադամ Ազբարը,
Միշտ փառք տուէք ձեր անմահ թագաւորին:

Մի էսպէս իսան չեմ տեսել, թորայ,
էդ տեսութեանդ թէ աշխարհս դայ.
Աշխարհք թոփ լինի, չի ըլնի հատր,
Ճատ գովելի ա խելք ու իրատր,
Ես կը սիրեմ, քանց սիրում ա եադը,
էլ չեմ ասիլ վատր,
Արժան չի վատր քու պայծառ անուան,
Դէմքդ նմանում է արեգական,
Լուսովդ լուսնի ես նման,
Քեզ ծառայ եմ մինչ օրս մահուան,
Յաւիտեանս, յաւիտենից, յաւիտեան:

Յաւիտեան ըսկի չեմ մուանայ քեզ,
Վարքդ բարի, հանդարտ ու խոնարհ, հեզ,
Թէ հոգէառ ես, դարտիս մի չարայ տես,
Այսքան նեղութիւնները մի տալ մեզ,
Ճատ ուրախ կըլնիմ, թէ ջանս ատնես,
Ջանս քեզ սաղաղ ա՛. կեանքս բոլորը կանկամ սատաղայ,
Կեանքս սատաղ ա քեզ, իմ սիրեկան,
Աշխարհիս գովական, վարքդ բարոյական,
Ճատ բարի ա վարքդ, սանթանաթ ու սարքդ,
Դրութիւն ու կարգդ, ապուշ էլայ, որ տեսայ հնարքդ,
Խիստ համեղ է կարգդ. համեղ կարգդ, ո՛վ իմ սիրեկան,
Ներդաշնակել ես բիւլբիւլի նման, աշխարհ կուհիանան.
Նքթեալ կըթուլանան, Ազրար Ազամիս ջանը քեզի
հէյրան,
Ո՛վ իմ դուշա ջան, սրտիս սիրեկան:

ԺԴ

Ով չունի մէկ սիրեկան աշխարհումը,
Նա ինչ գիտէ, սէրն ինչ է այս դարումը:
Սէրն էս անցաւոր դարիս,
Պարտ է գործել միշտ բարիս,
Եթէ կամենաս՝ կարես
Սէրին մէկ բան հրնարես:
Անհնար է, սէրի բանը ջոկ կըլնի,
Ինչպէս մարդուս շըլընքի անխզելի թոկ կըլնի,
Անխզելի սէրը սէրին կու թոկի,
Կրակի պէս սրտումը կու բորբոքի,
Մինչի հոգին մարմնուցը անջատելով կու ջոկի,
Ջկնի անջատելուն՝ կու սկսի շարշարումը:

Չարչարանքը բարաթ բաբաթ ա սէրի,
Մինչի վերջին մահն իրան կու բերի,
Կեանքը կու մաշի մարդուս, հոգին կու դերի,
Սիրեկանի ամեն ցաւը կու ների:
Ներելն ա այն սիրոյ առաջին նշանը,
Որ գըրում է մեզ սուրբ աւետարանը,
Բանը աւետարանի սէրը երեք բաժանի.
Մէկը մարդուս արքայութիւն կուտանի,
Մէկը տան ու տեղից դադարպիւն կանի,
Մէկը շարաշար տանջելով կու սպանի,
Կու սպանի՝ կամփոփի վերջին շարումը:

Չար սէրըն ո՞վ որ կամենայ ճանանչի,
Ոչ երկիւղ կունենայ, ոչ թէ կամանչի,
Միշտ մեղքի հետ խղճմտանքը կուտանցի,
Ընթիւծի պէս արտումը միշտ կու կանչի:

Կու կանչի բարձր ձայնիւ,
Գնդիւք իւրովք համայնիւ,
Համայն դունդք բելիարայ
Կու ժողովին գութարաւ:
Դուրարա ժողովք կանեն,
Շուրջ կուգան, թէ զո՞ կըլանեն,
Դէպի դժոխքը կըտանեն,
Հողով մարմնով կուսպանեն,

Դժոխքի տանջանքիցը Աստուած ինքը ազատի,
Ազատի, ազատ պահի մեղի իրան բարումը:

Բարի սէրը ինչ ժամանակ որ շարժէ,
Ամենայն երկիւղն ի բաց կու մերժէ,
Խաղաղութեան, քարութեան հետ կու վարժէ,
Աստուածային տեսութեանը կու արժէ,
Արժանի կանէ մարդուս Աստուծոյ տեսութեանը,
Անմահ արքայութեանը,

Եղեմ դըրախտի տանը:

Եղեմական դրախտը մէկ դամար է,
Լոյսը վըէն միշտ խաչաձև կամար է,
Բարի սէր ունեցողների համար է:
Բարի սէրը նախ և առաջ ճրագ է երկնաւոր տէրին,
Երկրորդապէս քու անձիդ, էնպէս էլ քո բնկերին:

Ընկերիդ ինչ կամենաս,
Ցաւաջ պէտք է իմանաս,
Ասանից կու ստանաս.
Կու ստանաս շարին չար,

Ձեմ տեսել էշխի էրուած ես ոսկի նման,
Գլխովդ պտիդ կը գամ, ինչպէս թէ փարվանի նման,
Մեղրածոր պռօշներդ տուր ծծեմ բալ-շամի նման,
Ազրար Աղամին մորթի դռանդ ղուրբանի նման,
Մի բերիլ իմ գլուխս էսքան ղալմաղալ սիրեկան:

ԺԶ

Փող եմ տուել՝ տուն չի գալիս չալ էծը,
Խօսեցնում եմ՝ հէշ չի խօսում լալ էծը:

Է՛յ հազարաթ, ինձ չի դառաւ մալ էծը,
Իմ գլուխս ըերեց դալմադալ էծը,
Փախաւ գնաց ինձի տուեց թալ էծը,
Կոշայ հանդին խիստ լաւ կասեց կալ էծը:

Առաւօտեանց հէնց թարս ընկաւ իմ բանըս.
Գիլանոնց նասիր էր անում ջանըս,
Ասի՝ ոնց թէ կոտորուեցին խիզանըս
Գլխիս էլաւ պատուհաս ու ամալ էծը:

Էժան տեսայ՝ ընդուր առայ կաղ էծը,
Ծուլծուլ էլաւ, տուեց մաղալլաղ էծը,
Մօլլի նման խիստ անում էր խաղ էծը,
Չատ քէֆով էր, խմել էր արաղ էծը:

Ժանօթ. Էջմիածնից հետի՝ Կոշ անուամբ գիւղ կայ, Աղբար Աղա-
մը նոյն գիւղումը մէկ մեծ այծ է գնում, որ բերի Երևանումը մարթի,
միսը ծախի, վաստակ անի: Նոյն Կոշ գիւղիցը մինչև Երևան
խւրեանց տունը բերելը թէ որքան տանջանք է կրում, ոտանաւորով
ասում է այսպէս: Այծն էլ ոտիցը կաղ է լինում:

Ես չի տեսայ չալ իծի մըսի համը,
Էլ գժութիւնումը չի թողեց քեամը,
Էնդուր համար թարիֆն արեց Ադամը,
Սըտիս վըրէն դըրեց դուգիւն դադ էծը *):

*) Ժանօթ. Մի օրինակում կայ հետեւեալ երկու տունը.

Առաւօտը բարի լոյսը վըրներս բացուեցաւ,
Դուռը բաց արի՝ էծը տեղիցը վեր կացաւ
Ասեցի արի գնանք, գլխով արեց հեռացաւ,
Իսկի չկար մտքումը տուն գնալ էծը:

Ճամբի միջին նստեցի շատ լաց էլայ,
Աչքովս մէկ զատ ընկաւ՝ ասի գէլ ա
Ասեցի՝ ո՞նց թէ իծի մսիցը մաղբուն էլայ,
Մէկ էլ տեսայ՝ հրէս եկաւ չալ էծը:

ԱՐԱՋԼՈՒ ՍԱՐԳԻՍ

Ա Ր Տ Ե Մ

Ա Ի Ե Տ Ի Ս

Գ Է Ո Ր Գ

Գ Ի Ի Ր Ջ Ի

ԱՐԱԶԼՈՒ ՍԱՐԳԻՍ*)

Օ Ս Մ Ա Ն Լ ՈՒ Դ Ի Ի Ա Ն Ի

Նազանի, թէ կուգես քու ըրադաթը
Հաքնիս էդ ղումաշը, ալը՝ լաւ կըլի:
Գէշ մարդիցը պահես մեր թաքուն բանը
Չիմանայ մեր էստեղ գալը՝ լաւ կըլի:

Նոր իմացայ՝ դու մի թազա եար ունիս,
Գիշերը հինգ ոսկի գեալուր քեար ունիս,
Քանի կեանջ ես, սիրուն էհթիրար ունես,
Սիրուես, սիրող անես՝ սէրը լաւ կըլի:

Մի հետի որ խօսես՝ սիրտս կըեղես,
Քու սապապէդ էլ չեմ քօչիլ ես գեղէս,
Գլուխդ լաւ շինես, աչկերդ դեղես,
Էրէսիդ էլ քըցես շալը՝ լաւ կըլի:

Դուրը որ կերթաս, յեննէդ կուաշեմ,
Քու սապապէդ կըհալեմ ու կըմաշեմ,
Արաղլուն եմ, քու հասրաթդ կու քաշեմ,
Պաշեմ էդ երեսիդ խալը՝ լաւ կըլի:

**) Արաղլու. Սարգիսը 118 տարեկան վախճանեցաւ:

Ա Ի Ե Տ Ի Ս

Մ Ո Ի Խ Ա Մ Բ Ա Ջ

Դու ես իմ անուշ բալայ,
Երեսիդ ջուխտակ խալ ա,
Էս ինչ թաւուր ըղբալ ա,
Ջուր այրում ես ինձ հալայ:

Ես չիմացայ անվալըդ,
Սիրուն դէմքով ջամայդ,
Ջահէլին բարե տալդ
Անում ա սիրտս եարայ:

Քու ճանփէն սպասելուս՝
Լինում ա սրտիս խրախոյս,
Բիւլբիւլի պէս խօսալուս,
Կարծում եմ՝ կանես չարայ:

Ի՞նչ կըլի ինձ միտք բերես,
Բա՛ւ է կեանքս կրակես,
Ձեռք շնորհացդ մեկնեսա մեզ,
Միթէ քու սիրտդ քար ա:

Քո անհաստատ խօսքերը
ձուտով կտրեց մեր սէրը,
Ի՞նչ էր Աւետիսի խէրը՝
Քեզ համար էլաւ աւարայ:

Գ Է Ո Ր Գ

Մ ՈՒԽԱՄ ՄԱԶ

Մէկ մօտ արի, որ ընենք եար, սիրահար,
Թող երանի տայ մեզ աշխարհ, սիրահար,
սէր Աստծու խաթրի համար, սիրահար,
Ռահմ արա՛, ինձ մօտդ տար, սիրահար,
Վայ, ես մեռայ, ո՛վ անջիգեար սիրահար:

Սիրեկան ես, քեզ մօտ կուտանես դու, եա՛ր,
Քանի մէկ քանի հոգիս հանես դու, եա՛ր,
Լաւ է, որ մի անգամ սպանես դու, եա՛ր,
Քան թէ դարդերս անես հազար, սիրահար:

Մղկտում է ջիգեարս, է դիփուն եարայ,
Ասում են՝ սէրի դարդին չի ընի չարայ,
Ո՛վ սիրելի, մի՛թէ քու սիրտդ քար ա,
Թէ հրեշտակ ես, հոգիս առ տար, սիրահար:

Իմ ջիգեարս մի կտրատիլ եա՛ր, եա՛ր,
Ինձ պէս դօստին մի կամենալ չար, եա՛ր,
Մի սպանիլ անողորմարար, եա՛ր,
Գէորդին պահի քեզ նոքար, սիրահար:

ዓ ተ ኮ ሶ ደ ኮ ን ሠ ኮ ፎ

Ոն՝ ողորմած հետս խօսիր, քաղցր պատասխան ունենաս,
Զան՝ չափաւոր աշխարհումս քեզ խէր ու աֆսան ունենաս,
Պէն՝ պատրաստ կաց էն կեանքումն ուղիղ դատաստան ունենաս,
Ջէն՝ ջուղար տաս արդար բերնով, որ պատուական ես դուն, եւրս:

Ռան՝ ռահմով միշտ կացիր, ողորմասիրտ լեր աշխարհին,
Սէն՝ սուրահի է մինա բոյրդ, ինձ շինի քեզ տէր աշխարհին,
Վե՝ վալադ ես, եւր, իմ ցաւին, ցաւդ ինձ կու սաստէր աշխարհին,
Տիւն՝ տալար ես վարդի նման, բնութեամբ ես ճեր*) աշխարհին,
Րէն՝ րաստ յանկարծ եկար, ո՞վ ինձ կու փրկէր աշխարհին,
Յոն՝ ցաւերս շատացել է, փրկիր, արա խէր աշխարհին,
Իիւն՝ լիւանդ եմ վասն սիրոյդ, սիրտըդ ողորմ բեր աշխարհին,
Փիւր՝ փարատիր ինձ էս ցաւէն, ինձ հետ արա սէր աշխարհին,
Քէն՝ քանի էս Գիւրջի նաւին սիրոյդ տանջ անես դուն, եւրս:

*) Անհասկանալի բառ:

Բ

Առանց քեզի ո՞նց դիմանամ, փաշա ջան,
Բարով տեսոյդ արժանանամ, դուշա ջան,
Երբոր տեսնեմ, կու հիանամ, փաշա ջան,
Օրըստօրէ կուրախանամ, դուշա ջան,
Ցնծամ, ցնծամ զուարճանամ, փաշա ջան:

Մէջ աշխարհումս չի ճարուիլ քու հատր,
Վարպետից ես առել խելք ու խրատր,
Մենակ դու չես, աշխարհումս կայ շատր,
Բոլորի հետ չեմ փոխիլ քու մի մատր,
Էնդուր տեսոյդ միշտ կու ջանամ, փաշա ջան:

Գեղեցկատես նոր ծնանած գառն ես,
Քաղցրասլտուղ արմաւենի ծառն ես,
Անմահական կաթն աղբիւրից սառն ես,
Սրտիս խորհուրդն ես, համ լեզուիս բառն ես,
Քեզնէ բարութիւն կու ստանամ, փաշա ջան:

Թահր է տուել շուխ բօյըդ՝ սմբուլ կասեն,
Պայծառ դէմքդ նոր գարնան դիւ կասեն,
Քաղցր լեզուդ մայիսուայ բլբուլ կասեն,
Սիպտակ բոխախդ էրծաթէ կուլ-կուլ կասեն,
Մէկ բուսա տուր, միշտ ցնծանամ, փաշա ջան:

Բաւ է գովեմ, շատ աւելի լաւ գաղ ես,
Սուլթան ու խան, գլխիս տէր ու շահագաղ՝ ես,
Աղաչում եմ, դիւանս ուղիղ դատես,
Գիւրջի նաւին էս ցաւիցը ազատես,
Թերակատար չեմ, կիմանամ, փաշա ջան:

Թաբիր ես Լողմանի պէս, կարող ես տո՛ւր սո՛յ էս ջանին,
Ողորմի, սիրտդ քցի, դու մի՛ անիլ զո՛յ էս ջանին,
Դու սօնայ եաշլբաշ, քաշկայ ընկնիս թայ էս ջանին,
Վեր կենանք իրար յետնայ, դուրս ըլնինք մանգալ, սիրեկան։

Ասում է Գիւրջի նաւին՝ ողորմո՛ւ, ես եմ բէշարայ,
Էշխիդ ձեռնին ջիգեարս դու շինել ես փարայ փարայ,
Սէրդ կցորդ ա սէրիս, սիրոյ բանը շատ դժուար ա,
Հիւանդ անկեալ եմ սիրոյդ, եկ դարդերիս դարման արո՛ւ,
Սիրոյդ մաշուած ջամալս մի քիչ գայ ամալ, սիրեկան։

Դ

Էս ձի առնողի խելք ու քեամալը՝
Մի չարէք պոչն ա, վեց ստիլ եալը,
Հարկիզ ոտոււմը չի պահում հալը,
Ճանփին չի գնում, ինչ ա խիալը,
Իլլաքի նրա էն թօբուխ տալը:

Ինքը եարու ա, ոտները դոթուր,
Ալլահ եարադան, սան բունի գեթուր,
Գարի չի ուտում, ատամն ա պոթուր,
Ջինսն ա ցոյց տալիս պոչի ժաժ տալը:

Թէզ թէզ ըլնում ա տոնաղը եարա,
Մէջքը դոթուր ա, չի ըլնում չարայ,
Էն թավուր ձի ա, ջանէն բէզար ա,
Լաւ պար ա գալիս, ածէք դաւալը:

Ափսոս, էս ձիու ատամը գուլ ա,
Համ շատ անդեալ ա, համ շատ էլ ծոյլ ա,
Ճանփէն չի գնում, ոտները թոյլ ա,
Իլլահի բեռան տակը դողալը:

Բայթալներ բերէք, մտիկ տայ եաշին.
Առաւօտենց նստի, կրկանգնի ճաշին,
Եարար, թէ մորթենք, գին կերթայ կաշին,
Մաշեց մշրեց մեր ջանն ու հալը:

Դուք էս ձիուց ինձ արէք ազատ,
Անգեալացել ա, չի ունի թաղաթ,
Ինքը եարու ա, խասիաթը շատ վատ,
Թարիֆն անեմ ես ճամբին գնալը:

Ուզող էլ չկայ, բաշխենք ուրըշի,
էս մեզ լայաղ չի մէջ թայ ու թուշի,
Բերէք սպանենք, միսը տանք զշի,
Ջամդաքը տարէք, բարձեցէք սայլը:

Որտեղ կապում ենք, չի կանգնում տեղը,
Կտրում փախչում ա, գնում ա գեղը,
Առնելիս՝ ջանը քսել են եղը
Մենք հէջ չիմացանք նորա անվալը:

Կասեն՝ մնացել ա շահ նադրիցը,
Երես չի թեքում սրբած թրիցը,
Գիւրջի նաւուն վեր քցեց վըրիցը,
Օխտ իշի մսուրք շինեց ջամալը:

Ե

Իմ սրտին աղ ես արել,
Ջիգեարիս դաղ ես արել,
Ինձանից հեռացել ես,
Ինձ բէդամաղ ես արել:

Դու ես իմ սիրահարը,
Քաշկայ տանեմ քո չարը,
Ինձ հօ քաշել չես դարը,
Համա նասաղ ես արել:

Ջատ մարդկանց ես դու խարել,
Քո սիրոյդ եմ տապտապել,
Ինձ հօ թոկով չես կապել,
Համա դուլթսաղ ես արել:

Ես եմ ազիզ ախպէրդ,
Ինձնից մի կտրիլ սէրդ,
Օխ ու քեաման ունքերդ
Ինձ վերայ թաղ ես արել:

Պանչոււմ եմ մօտ չես գալիս,
Արեան աչօք եմ լալիս,
Աչքերդ լոյս է տալիս,
Նոր շամչրաղ ես արել:

Կարօտդ քաշում եմ քու,
Չեմ կարող ասել ահու,
Կերպարանքդ տեսնելու՝
Ինձ էլ մուշթադ ես արել:

Մինա բօյըդ սուրահի,
Խարախայ սիրտս շահի,
Ինձ տար մօտումդ պահի,
Բաւ է դրադ ես արել:

Բոխախդ բիլուլի պէս,
Ճաւդ ա տալիս հուլի պէս,
Դէմքդ բացուած գիւլի պէս,
Խալերդ չադ ես արել:

Ես քո սիրոյդ, բարեկամ,
Կամենում եմ հողիս տամ,
Պռօշներդ քաղցրահամ
Թելից շարմադ ես արել:

Մուրվաթ արա, սիրահան՝,
Մի չարչարիլ չարաչար,
Ինձ քցել ես քարէքար,
Դըուստ սարսադ ես արել:

Մատներդ կակուղ մում ա,
Հալում էփուած չի, հում ա,
Տեսնողը հէնց զիտում սի՝
Ինձ էլ չրադ ես արել:

Այսօր լսեցի հանգղ,
Խիստ տեղին են նշանքդ,
Աննման կերպարանքդ
Նոր զառ վարադ ես արել:

Սիրելի, ինձ ատել ես,
Ատել ես նախատել ես,
Ջիզեարս կտրատել ես,
Արնով շաղախ ես արել:

Ինձ տեսնելիս՝ տուր բարով,
Խորհուրդդ յայտնի գրով,
Ինձ հօ՛ մորթել չես սրով,
Անտուր մատաղ ես արել:

Համ օրդակ ես, համ դադ ես,
Դօստի մօտ փիանդադ ես,
Դու էնքան օյինբադ ես,
Լացս ծիծաղ ես արել:

Դու միշտ կամեցիր բարիս,
Ուրախացնիլ մի՛ չարիս,
Էս քրքրուած ջիզեարիս
Քափով արադ ես արել:

Համ դուդի ես համ լաչին,
Ես կարօտ եմ քո պաչին,
Դօստ ու դուշմանի միջին
Դու ինձի լադ ես արել:

Գարդերս ասեմ ո՛ւմը,
Անյո՛շ ձեք կեր ու խումը,
Ծիծեռնակայք բերդումը՝
Ասում են՝ հաղ ես արել:

Դու ես իմ սիրեկանս,
Մի մաշիլ ջիւան ջանս,
Կտրել ես իմ ամանս,
Դարդու նաչաղ ես արել:

Անկաջ դիր խօսքիս լաւին,
Բէշարայ Գուրջի նաւին
Քեզնից չի կտրիլ դաւին,
Մազար ախմա՛խ ես արել:

Ես դարձել եմ քու գերին, սէրս է կցորդ քու սէրին,
Մաշելը ջահէլներին, քեզ լաւ խրատ ես արել:

Հիւանդ եմ պահի մտիդ, վախտ վախտ ընկնում ես խտիտ,
Ոսկի ու մարջան ճտիդ, երեք չորս պատ ես արել:

Ուզում եմ՝ կանչեմ ջառը, խօմ ես չեմ, շատ կայ խառը,
Ջուր խի ես ձգում շառը, անպարտ դուժսադ ես արել:

Դեկօզի չիթ մինթանէդ, պոլոլիկ սիպտակ չանէդ,
Ձեռք քաշած ամեն բանէդ, մեզ հողեհան ես արել:

Թաղայ դօստերդ լաւ են, ինձ ազատիր էս դաւէն,
Բէշարայ Դիւրջի նաւէն, գիտեմ, ըռադ ես արել:

Հազար ութ հարիւր քառասուն եօթն ամի,
Խօլերն եկաւ ոնց որ մէկ սաստիկ քամի,
Բարեկամը չէր երթում բարեկամի,
Ում բռնում էր, ուզում էր ջանը քամի,
Չէր երևում մարդու տամար աշխարհին:

Աստուած խղճայ մեզ նման մեղաւորին,
Քեաֆուր բանդէս չըվախճանի էս օրին,
Գիւրջի նաւէն էլ չի քննում խորին,
Աղաչեցէք, պաղատեցէք Լուսաւորիչ Գրիգորին,
Գտրուել ա ողջ, չիկայ ճար աշխարհին:

Ը

Կորցրածդ եարաք գտա՛ր, դուշա ջան,
Խաւար սրտիս լոյս մխիթար, դուշա ջան,
Ուր որ կերթաս, ինձ հետդ տար, դուշա ջան,
Պայծառ սիրտս շինիլ մի՛ քար, դուշա ջան:
Չարչարիլ մի՛ ինձ չարաչար, դուշա ջան:

Յանկարծ տեսայ, որ վէր եկար սարիցը,
Կաքաւի պէս սորոր տալով քարիցը,
Ձեռք քաշեցի, վալլա՛ն, էս աշխարհիցը,
Որ դուս եկար փոշտի ճանապարհիցը,
Վալլա՛ն, գլխիս խելքը տարար, դուշա ջան:

Էդ ի՞նչ բան ա, սիրեկան, ինձ անու՛մ ես,
Չարչարելով՝ գլխիս խելքը տանու՛մ ես,
Բէմուրվաթ ես, դու ինձի սպանու՛մ ես,
Ազգդ աղայ, դու ինքդ էլ խանու՛մ ես,
Արի, մի՛ տալ ինձի զարար, դուշա ջան:

Յառաջ տեսայ, չէի գիտու՛մ, թէ ո՞վ ես,
Մօտ չես գալիս, ափսո՛ս, ինձանից հով ես,
Ես ի՞նչ անեմ, որ ինձանից խռով ես,
Բաւ է, ջիգեարս էշխիդ միջին բովեւ,
Ռահմ արա՛ ինձ մուղարար, դուշա ջան:

Դու էլ չար ես, ականջ ես անում չարի,
Խի՛ չես խօսում, ասա՛ տեսնեմ՝ ի՞նչ արի,
Տէրն ինքը քեզ միշտ հատուցանի բարի,
Գիւրջի նաւուն դա՛ռ սիրահար, դուշա ջան։

ԺԱ

Ո՛ւր են իմ ջուխտակ բալէն,
Խարար չունեն իմ հալէն,
Ջիւան ջանս փուշ արի,
Ճանապարհումը լալէն:

Չեմ գիտում, թէ ի՞նչ անեմ,
Ջիւան ումբրս կէս անեմ,
Եարար կըլի տեսանեմ
Ջուխտն իրար հետ ման գալէն:

Աստուածաւանդ ուխտ անեմ,
Արարչիս հայցուած անեմ,
Բալքայ սրտով պաշ անեմ,
Նրանց էն ջուխտակ խալէն ¹⁾:

Եկէք, եկէք, սիրական,
Անձինս տէր ու տիրական,
Մօտս եկէք առաւօտեան՝
Բիւրբիւրի պէս խօսալէն:

¹⁾ Մէկ օրինակում. Ես երեսիս խաչ հանեմ,
Առ Աստուած աղաչ անեմ,
Եարար կըլի, որ պաշ անեմ
էն ջուխտակ զօշա խալէն:

Երբ տեսի, ուրախացայ,
Հիւանդ 'ի; առողջացայ ¹⁾,
Հարցրի, ստոյգն իմացայ,
Ազգ ու տակով հալալ են:

Ձեր ճամփումը սպասում ա,
Ցաւն իրար մօտ դասում ա,
Գիւրջի նաւին ասում ա՝
Բա չէք լսում իմ նալէն:

¹⁾ Մի օր. Մեռել էի, կենդանացայ:

ԺԲ

Տրտմեցի ես, որ սիրեկանս չեկաւ,
Իմ աչքի լոյս, իմ հոգի ջանս չեկաւ,
Իմ գեղեցիկ, իմ հուրի ղլմանս չեկաւ,
Աղաւնակերպ իմ հոգի ջանս չեկաւ,
Խանդան էլած վարդ աննմանս չեկաւ:

Մինչի նրա գալը ես կըմեռանեմ,
Էշխիդ միջին բեր ջիգեարս եռ անեմ,
Մուրվաթ արա, արի քեզ հետ սէր անեմ,
Ճարս էն ա՝ ինչ ասի, կու համբերանեմ,
Իմ չինարի սալքի դիւանս չեկաւ:

Ումուտ դրէք, սրտիս տակին սիւն ըլնի,
Ցերեկը դարար, գիշերը քուն ըլնի,
Ջունուն չըլեմ, միտ բերածս տուն ըլնի,
Սիրտս ուզում ա տեղիցը վերան ըլնի,
Իմ հոգին, իմ դին իմանս չեկաւ:

Ճանապարհիդ արտասուքս գօլ էլաւ,
Ռահմ արա, ո՛վ անիրաւ, բօլ էլաւ,
Ջունուն դառած՝ սարերն ինձի խօլ էլաւ,
Անուշահոտ ծաղիկներս քօլ էլաւ,
Եաղուլթ, գմրուլթ, թագայ մատանս չեկաւ:

Ինձ հասցրիք սիրեկանիս բարեր,
Դարդերս իրար դիպան, փոխուեց ձեր,
Ինչպէս թէ որ խաւարում է արեր,
Ինչպէս թէ որ ծառը թափի տերեր,
Էնպէս էլայ, անմահականս չեկաւ:

Գիւրջի նաւէն ճանապարհիդ դուլ էլաւ,
Քեարամ-դադի նման էրուեց, քուլ էլաւ,
Ասում են՝ պայծառ երեսդ հուլ էլաւ,
Ուրախացայ, որ սիրելիս գիւլ էլաւ,
Մահս տեսայ, եադուլթ եամանս չեկաւ ¹⁾:

¹⁾ Մի օրին. ես բիւլբիւլ եմ, իմ խօշ նշանս չեկաւ:

ԳԻՒՐՋԻ ՕՂԼԻ

Ե Գ Օ Ր

Կ Ա Ր Ա Պ Ե Տ

ՂԱՓԱՆՑԻ ԴՈՎՐԱՆ

Յ Ա Կ Ո Ք

ՆԱԼԲԱՆԴ ՕՂԼԻ

1. 1. 1.

2. 2. 2.

3. 3. 3.

4. 4. 4.

5. 5. 5.

6. 6. 6.

Ես—Գուրջի օղին հասրաթդ եմ քաշում,
Էշխիդ կրակը իմ սիրտն է մաշում,
Պէտք է քեզ պահես խաս ու զումաշում,
Ակռիքդ մարջան՝ արմատ թրաշում,
Թէկուզ սպանես, ինձ դնես նաշում,
Տեսնողն կասէ շատ բէմուրվաթ ես:

Քէշարայ Նգօրն ասեց՝ էս ինչ ըզբալ է ինձ համար,
Բաղերը վարդ է բացուած, ալ ու զիւգեազ է ինձ համար,
Էլի Աստըծուն փառք կըտամ, սաղ պահէ դօստերն ինձ համար,
Արի դու մէկ բան ասա քու քաղցը լեզուովն ինձ համար,
Ձայն ես տալիս բիւթիւլի պէս պատուելի ձայնով ինձ համար,
Խնդրում եմ՝ սիրով լինինք մէկ մէկու կամով, աչքի լոյս:

Կ Ա Ր Ա Պ Ե Տ

Ըսկի ոչ ով չի հարցնում իմ դարդերը, այ իմ մոզի,
Գիշեր ցերեկ միտք անելով, ման գալով մեռայ, իմ մոզի:

Քեզի բերին էջմիածին,
Միտքս գնաց տափակ հացին,
Օրով ցերեկով բռնեցին,
Կանչեցի՝ հարայ, իմ մոզի:

Գլիգորն ինձ ասաց՝ ես տեսայ քո մոզին,
Տարան երկու սարվազ՝ չաթուն դրած պոզին,
Տարան, դու մի ասիլ, սապոնչիքը տոպրակով խորխոզին,
Տարան՝ ես միամիտ ման եմ գալի, ճակատդ դաշխա, իմ մոզի:

Իմ մոզին էր խելքի բունը,
Քանդուի տանողի տունը,
Բերին տասներկու մինալթունը,
Որ քեզ առնեմ թայ, իմ մոզի:

Չիմացաւ սրբազանը,
Որ անի էս դատաստանը,
Մաշադի Ալու տանը
Էլար դաւուրմայ, իմ մոզի:

ՆԱԼԲԱՆԴ ՕՂԼԻ

Ա

Նոր ես դուս եկել աշխարհումս, ո՛վ շահի սուլթան,
Դուն ես թագայ ջիւան.

Պահիր դրանդ գիշեր ցերեկ ինձի բանդիվան,
Իմ հոգիս ու իման,

Կեռ կեռ ունքերդ զառ վարադած նման է քեաման,
Չալ աչքերըդ ֆինջան.

Պայծառ երեսդ բոլորուել է լուսինի նման,
Չողդ արեգական.

Լեզուդ խօսում է բիւբիւլի պէս քաղցր պատասխան,
Վարդ կըսիրի դիւշան.

Բօյըդ, բոխախդ թամամ լիքը շարած է մարջան,
Մի սուրահի գեարդան:

Տուդի դուշի պէս քաղցր խօսաս ի՜նչ ժամանակի,
Գարնան եղանակի.

Այնպէս նման ես դաստայ կապած փունջ մանուշակի,
Հոտ ունիս մխակի.

Թուխ թուխ մազերդ սե սաթի պէս, մէջքը թութակի,
Չահմար նշանակի.

Գիշեր և ցերեկ ինձ քո դրանդ կապի, պահի,
Բալքա սիրտս շահի.
Այսքան ման եկայ ոչ ոք չըկար քեզմէն սաւահի,
Չի տեսայ քու թայի.
Թէ ռահմ չունիս, մէկ օր կտամ սպանման մահի,
Խելքս է սարսարի.
Ռահմ արա՛, որ հասել եմ աւուրը մահուան,
Ինձի տար գերեզման:

ኔ ኮ ቦ ለ ኔ ኮ

Ակռիքները մարգարտի ձև լինի,
Կուռը շիմշատ, մատները կակուղ խմոր,
Քաղցը լեզուով մէկ մէկու բարե լինի,
Երբ տեսանեն իրար ամէն սհաթ, ամէն օր,
Մէկս մէկու թէ տալու պարգև լինի,
Չատ չէ՝ մի թայգուլ էլ ըլնի, ձեռք կըտայ:

Լեզուն ճարտար, որ չի խօսի կաց ու կամ,
Պռօշները կարմրաշար, իբրեւ կեղև նռան,
Քիթը փոքր, միւս նշանից համաձայն,
Մէկս մէկու համար լինին բարեկամ,
Իրար համար արիւն թափեն, հոգի տան,
Դուշմանի հետ պատահելուս շատ անգամ,
Ցանկայ ասի ես էլ էղպէս ունենամ,
Նազելի լինել ամէն աչքի յանդիման,
Այն ժամանակը, վայ քեզ ասեն, Նիրան,
Սիրեկանի մէջլիսում անուշահամ
Հաց ու աղ էլ ըլնի, ձեռք կը տայ:

Ով որ տեսնի քեզ, կասի՝ վայ, նիրանի,
Մասիսը չի գալ դարդիդ թայ, նիրանի,
Չատ սէրի էլ վերջն ա զայ, նիրանի,
Էլօղլին չունի բաժայ սայ, նիրանի,
Սէրը մարդի չի անիլ բայ, նիրանի,
Ո՛չ կտայ չոր հաց ու պանիր, սիրահան:

**Գրով տօնդ շնորհաւորեմ, սիրեկան,
Տեսութեանդ պարտաւոր եմ, սիրեկան,
Ներեցէք որ հեռաւոր եմ, սիրեկան,
Մի նկատիր, թէ այսօր եմ սիրեկան,
Ես նիրանն եմ քեզ սիրահար, դուշա ջան:**

Դ

Ասում ես՝ ցամաքիր, ո՞նց ցամաքեմ, միթէ ես եմ ջուր,
Վառւում եմ առանց հուր.
Դարդդ ջիգեարս կտրատում է նշտարի պէս սուր,
մի ցաւս է հարիւր.
Աշխարհն ինձ համար լոյս չէ տալիս, մթնում է մրուր,
Երբ տրտում ես, տխուր:

Սէրդ ինձ հանապազ շարշարում է, չի տալիս խնդում,
Հոգիս է աւանդում.
Քեզնից առաւել, ո՞վ սիրահար, գանգատեմ այլ ո՞ւմ,
Աշխարհն է թնդում.
Վայ իմ այսքան աշխատանացս, որ անցանի զուր,
Ինձ կսկիծ է մրմուռ:

Վասն էր կամիս պատժել աղքատիս շարաշար վշտօք,
Սարսափելի վիրօք.
Այսքան աղաչում եմ, աղերսւում քեզ պաղատանօք,
Համ լալագին աչօք.
Տեսոյդ կարօտիս արժան արն, ուրախութիւն տո՛ւր,
Խղճալի մի թողուր:

Ձայնդ լսելու փափագում եմ, մէկ խօսիր անուշ,
Վասն էր բարբառիս ուշ.
Երբ բարկանալով և սաստկութեամբ արկանում ես փուշ,
Ես ըլնում եմ ղգոյշ.
Երբ արկանէ սէրդ յոտս իմ երկաթէ անուր,
Ռհ, երկիւղ է զարհուր:

Այլոց տալով սէրդ տեսնելուս՝ ցաւում եմ շատ վախտ,
Էլի ես եմ անբախտ.
Վասն այս պատճառաւ սրտի իմում սէրդ է անխախտ,
Բայց դու ես ապերախտ.
Վայ քեզ, Նիրանի, դարդերդ է հազարաւոր բիւր,
Արտասուքդ է աղբիւր:

Արի, անխելք մի՛ լինիլ, գովելի է յուսով սէրը,
Որովհետեւ պատմում է ամենայն տեղ մեր Տէրը,
Սէրին չափ չի ունենալ, անպատմելի է բաները,
Եթէ մին խոր նկատես, համ դարարն ա շատ, համ խէրը,
Հէնց գիտես էդ սիրովը նիրանուն չրանդ ես անում:

Զ

Ղ Օ Ձ Մ Ա Յ

Արտասուալից մորմոքելով լալիս եմ,
Չգիտեմ իմ եարս ո՛ւր է, սիրեկան,
Սիրաբան եմ, հոգիս սիրով տալիս եմ,
Սէրն մէկ բորբոքման հուր է, սիրեկան:

Այժմ կենդանի չեմ, սիրով մորթած եմ,
Այս ցաւը ես սէրի ձեռով գտած եմ,
Մի՞ք դնամիշ անիլ, անսուր քերթած եմ,
Սէրն մէկ երկսայրի սուր է, սիրեկան:

Հէնց գիտում ես, թէ քեզ մոռանում եմ ես,
Որ մի սհաթ չեմ տեսնում, մեռանում եմ ես,
Ինչ ժամ որ քեզանից հեռանում եմ ես,
Հէնց գիտեմ՝ ապրիլս զուր է սիրական:

Նիրանին իմ, խելքս առար, սիրելի,
Ման եմ գալի՝ ոնց խելագար, սիրելի,
Արտասուքս գետ արիւր վարար, սիրելի,
Կեանքս ցամաքած աղբիւր է, սիրեկան:

Է

Գնահ, գնահ երկու լեզուէն, սիրեկան,
Օրբ մէկ սիրեկանի ես սիրում դու:

Խէ այդպէս է ամենայն սէր անելի,
Ինձ խաբելով ընչի՞ ես դեգերում դու:

Ուրախ սիրտս լացացնում ես, բարեկամ,
Միթէ ինձ երեխայ ես համարում դու:

Փոքր ի շատէ լաւ էր անցկենում օրս,
Ի՞նչ պատճառաւ վատ ես փոխաբերում դու:

Ինձ ասում են՝ Յովսէփի քեզ մոռացաւ,
Ո՛վ դու Յակովբ, ի՞նչպէս ես համբերում դու:

Նոր խնայայ քո ապերախտութիւնդ,
Ընկուած սիրտս մէկէն ես աւերում դու:

Սիրեկանի թողում ես, ո՛վ սիրելի,
Ուրիշների սիրումն ես երերում դու:

Խ. հաստատ սէր չունիիր առ Նիրանին,
Վասն էր էիր կրտսերումդ էրում դու:

Ը

Էն ինչպէս սիրեկան ա՛ ինձ ընկերութիւն չի անիլ,
Կը քանդի եղած սիրտս, միտք, համբերութիւն չի անիլ:

Գերութեանս չի խղճում էն անգութ անիրաւը,
Նրա արարմունքը թէպէտ ինձ նեղութիւն չի անիլ:

Սիրտս հազար կտոր ա, համ միտքս, խելքս ցիրուցան,
Չի գալ էն անիրաւը, մարդասիրութիւն չի անիլ:

Ինչ՞ա էսքան ցաւերը՝ իմ սիրեկանին ասացէք,
Ընկերն ընկօր մասին էսքան չարութիւն չի անիլ:

Նս որքան մօտանում եմ, նա հեռանում ա ինձանից,
Նիթէ ինձ սիրեկան ա, էսքան խեղութիւն չի անիլ:

Նիրանու սիրեկանը, տես, որքան անողորմ ա,
Ուրիշին կը հովուի, բայց ինձ տէրութիւն չի անիլ:

ՂՈՂՄԱՅ—ՂԱՖԻԱ

Էրեցիր վառեցիր, եւոր, ինձ սիրովդ,
Սիրովդ բորբոքման հուրն ինչ արիր,
Հրով այրեցելոյս ընծայեա հովդ,
Հովացնող հրոյս ջուրն ինչ արիր:

Ջրատար արեցիր ինչպէս աւազն,
Աւազի պէս մաշւեց իմ սրտի սազն,
Սազով բարակեցի ինչպէս մէկ մազն,
Մազ արիր, մորթեցիր, սուրն ինչ արիր:

Սրովդ նիրանուն մորթի, թէ եար ես,
Եարիս էլ դու ինքդ բժիշկ ու ճար ես,
Ճար արա, սիրելի, թէ դատարար ես,
Դադարելոյս սիրոյդ բուրն ինչ արիր:

Ժ

Թէկուզ բիւր հազար սիրուն մօտ ըլի,
Իմ սիրածը ուրիշ եար ա, ուրիշ եար,
Թէ սիրտս էլ ցաւերով խոցոտ ըլի,
Նրա դեղն ինձ ուրիշ ճար ա, ուրիշ ճար:

Դէմքը պայծառ նման լուսին արեգակ,
Պռօշներն մագաղաթ, թղթիցն բարակ,
Փայլուն ալմաստ և մարգարիտ մին տեսակ,
Ակռիքները ուրիշ շար ա, ուրիշ շար:

Չասեն՝ սէրը խեղճ նիրանուն սպանեց,
Խօմ չսպանեց, ամենայն գործից հանեց,
Դէ ինչ անես, որ չի կտրիլ ինձանից,
Էս սէրը մէկ ուրիշ լար ա, ուրիշ լար:

Ինչ չափ մտադրաւ իմ սիրելիս,
Էլ չի նայուի՝ արդարեւ նայաթեան,
Մինչ ինչ առաջը նայի առ ասն,
Քանի ինչ չի անդամուս իմ արդան,
Մինչ չի չափ անձաւորան:

Սիրտդ առնի որ չափ խնայի,
Մի նայալու առաջը խնայի,
Սիրտ քոյդ՝ մտադրաւ խնայի,
Քիչ անձաւ նայի առաջ խնայի,
Քիչ ինչ անձաւ չափս առաջաւորան:

Երբ ինչ սիրելիս ինչ մտադրաւ քու,
Երբ ինչ չափս ինչ մտադրաւ քու,
Ինչ սիրտ ի սիրտ սիրտս բանաւ քու,
Նա՛ն առաջաւորան ինչ մտադրաւ քու,
Որոք բա՛ն ինչ չափ առ սիրտաւորան:

Սիրտդ բա՛նաւորան ինչ անձաւ առաջաւորան,
Սիրտ ինչ առնի ինչ սիրտ ինչ առաջաւորան,
Սիրտ ինչ սիրտ ինչ սիրտ ինչ առաջաւորան,
Սիրտ ինչ սիրտ ինչ սիրտ ինչ առաջաւորան,
Սիրտ ինչ սիրտ ինչ սիրտ ինչ առաջաւորան:

Սիրով նիրանուն յաղթութիւնդ վաղ,
Ո՛չ մեռեալ եմ, ո՛չ կենդանի, ո՛չ սաղ,
Խաւարմանս դու լոյս անշամանդաղ,
Վասն իմ ծարաւիս մէկ աղբիւր ես սլաղ,
Եւ կենդանութիւն, ո՛վ սիրաբանս:

Ինձ տեսնելիս, սիրելի, հէնց գիտում ես՝ դուշման եմ,
Սիրով կեանքս փչացաւ, չի կարելի փոշմանիմ,
Գիշեր ցերեկ ուզում եմ պատկերիդ թամաշ անեմ,
Դու սիրամարգ՝ ինձ սիրով սայեադ արիր, հոգի ջան:

Դու լաւ գիտես, սիրելկան, ո՞նց ա սէրի կրակը,
Տասն և մէկ ամիս լալ ա ողորմելի սոխակը,
Մի չարչարիլ նիրունուն, հասել ա ժամանակը,
Հէնց իմացի՝ գերի ա, ազատ արիր, հոգի ջան:

Ինձ տեսնելիս, սիրելի, հէնց գիտում ես՝ դուշման եմ,
Սիրով կեանքս փչացաւ, չի կարելի փոշմանեմ,
Գիշեր ցերեկ ուզում եմ պատկերիդ թամաշ անեմ,
Դու սիրամարգ՝ ինձ սիրով սայեադ արիր, հոգի ջան:

Դու լաւ գիտես, սիրեկան, ղնց ա սէրի կրակը,
Տասն և մէկ ամիս լալ ա ողորմելի սոխակը,
Մի չարչարիլ նիրունուն, հասել ա ժամանակը,
Հէնց իմացի՝ գերի ա, ազատ արիր, հոգի ջան:

Անկատար խօսքերիցդ ինձանում մէկ յոյս չի մնաց,
Նեղութիւնս աւելացաւ, սրտիս խրախոյս չի մնաց,
Չորացաւ կենաց ծառս, ամենեին բոյս չի մնաց,
Դիւի կեանքս զուր անցուցի՝ ոչինչ իմ խղճոյս չի մնաց,
Արիւն արտասունք լալով՝ աչքերումս լոյս չի մնաց,
Քեզանից իմ փաստակս այսքան իմանամ, սիրեկան:

Ճշմարիտ են ասել, թէ էհտիբար չունի ինսանին,
Սէրը երբէք չի տուած ժամանակիս դարդիմանին,
Տեսանեմ քեզ, սիրելի, յաւուրն յետնում դատաստանին,
Եախէդ բռնած քաշելով՝ ասեմ, թէ ես եմ Նիրանին,
Յայնժամ ես գանգատաւոր՝ քու ձեռնէդ ահեղ ատենին,
Դու լինիս ինձ դատաւոր՝ ես արդարանամ, սիրեկան:

ԺԴ

Նոր ի նորոյ սիրելուցս սէր տեսայ,
Սիրելուս յետնայ՝ հոգի—ախպէր տեսայ,
Եւ անորոշ մէկ մէկուց ընկեր տեսայ,
Ուրախացայ, երբ զրութիւններ տեսայ,
Փայօք Աստուծոյ, ցնծութեան օրեր տեսայ:

Այսուհետեւ չեմ ես օտար յաշխարհի,
Ստացայ փափաղս, չի մնաց թերի,
Էլ չունիմ սէր այլ իմն սիրահարի,
Զեզ Աստուած ինձ համար շատ չի համարի,
Որովհետեւ շատ սիրահարներ տեսայ:

Քարացեալ սիրտս փափկացաւ, սիրելի,
Իմ նեղութիւնըս վերջացաւ, սիրելի,
Մեռեալ կեանքս առողջացաւ, սիրելի
Երբ տեսայ՝ ցաւս վերացաւ, սիրելի,
Այսքանն ինձի բաւական էր՝ ինչ տեսայ:

Գրութիւնդ նորալուր էր, հոգի ջան,
Ինձ գովացուցիչ աղբիւր էր, հոգի ջան,
Գիտութիւնդ երկսայրի սուր էր, հոգի ջան,
Երկնից իջեալ կենդանի հուր էր, հոգի ջան,
Ո՛չ յիմաստունս, ո՛չ վարժարանս տեսայ:

Լաւ իմացայ՝ ուր գնամ՝ ինձ հետ ես դու,
Աշակերտութեանս վարժապետ ես դու,
Մոլորելոյս այժմ կարապետ ես դու,
Ձը գիտէի այդքան սրտագէտ ես դու,
Ես նիրանն եմ, շատ սիրահարներ տեսայ:

Չարակամ մարդէն, նիրան, օգուտ չունիս, հեռու կացիր,
Նրա խօսքին մի նայիլ, էնպէսին շուտով մոռացիր,
Ճանաչի բարեկամդ և սիրեկանդ իմացիր,
Չարին մի տալ ժամանակ, առ քեզ գալն զգուշացիր,
Մտածի ամենայն ժամ, քու վերջին օրդ լացիր,
Որ դժուար է սիրելին սիրելուց նեղանալը:

Անձնիշխանութիւնս ծախեցի մէկ սիրեկանի,
Նրան դերուած ծառայ եմ մինչի օրն դատաստանի,
Թէ կուզի դութսաղ անի, թէ կուզ ձեռովն սպանի,
Հրեշտակը Նիրանու չոր քանէն ինչ պէտք է տանի,
Ծս մի հոգի ունէի՝ առաւ սիրեկանս գնաց:

ᐅ ᐱ ᐱ ᐱ ᐱ

Ես երգողս բաղդին ինչպէս ասեմ լաւ,
Օրս գնաց՝ բաղդն ինձ չէլաւ հպատակ:

Ես Չիրինն եմ աշըղ, չեմ յուսով կորուստ,
Տուել ա ինձ Աստուած մասնաւոր ապրուստ,
Երանի թէ լինիմ շնորհքով հարուստ,
Թող չուխէս հին լինի, սապուկներս ծակ:

Միտքդ ամպով պատած ա, լաւ ու վատ չես իմանում,
Այլոց քիչն է քեզ երևում, քու շատդ չես իմանում,
Խորհրդակից բարեկամդ ու եադդ չես իմանում,
Ցաւողդ չես ճանաչում, հարազատդ չես իմանում,
Ինձանից քեզ առաջնորդող խրատդ չես իմանում,
Կարելի է՝ շատերը ինձ քեզի դուշման են ասում:

Արի՛, անմիտ մի՛ լինիլ, քեզ քու բարեկամն ա լաւ,
Բարեկամի ունեցած մասնաւոր խնամն ա լաւ,
Ուրիշի խաւ շորիցը քեզ համար քու խամն ա լաւ,
Խալիսի այգոյն մի նայիր, քու մէկ ծառի համն ա լաւ,
Չիրինի քեզ կամեցած օրն ա բարի, ամն ա լաւ,
Ես քեզ համար ցաւում եմ, խալիսը զրաջան են ասում:

Արտասրեկ պէս Է մնայ՝ ով սէրի հետ բան ունենայ,
Ա՛յկ քանի չի դիմանալ, պէտք է հարիւր ջան ունենայ,
Այ կատարեալ խնդութիւն, ո՛չ հանգստարան ունենայ,
Գիտութիւնք, համբերութիւնք չի յաղթիլ որքան ունենայ,
Քու արտասուալից գերին մինչ երբ աղերսան ունենայ,
Հանգցրո՛ւ էս կրակը, թէ դարդիման ես գեղեցիկ:

Աշխարհին լոյս է տալիս դէմքդ արեգակի նման,
Բայց վատաբախտ ծառայիս այրում է կրակի նման,
Սիրեկան, վարդի համար մաշւում եմ սոխակի նման,
Օր ըլնի, որ յանցանս պատմուի առաջի նման,
Քու ճիւղինդ եմ, սիրելի, քեզ անհատ փափագի նման,
Ինձ համար կտակ սիրոյ, գիրք պատմութեան ես գեղեցիկ:

Բնականութիւնս մաշեցիր,
 Կարգաւոր անունս մաշեցիր,
 Կարգաւոր սիւնս մաշեցիր,
 Կարգաւոր արիւնս մաշեցիր,
 Կարգաւոր կրակ ես ինձ համար:

Կարգաւոր եմ, ինձ քեզանից ետդ մի՛ անիլ,
 Կարգաւոր խնդրութիւնը շատ մի՛ անիլ,
 Կարգաւոր ինձի յուսահատ մի՛ անիլ,
 Կարգաւոր սիրոյ գերի, քեզանից զատ մի՛ անիլ,
 Կարգաւոր կենաց մուրհակ ես ինձ համար:

Էլ ուրիշ սէր չճարեմ, շուտ քեզի դառնալ ջանամ,
Մահէն Աստուած խնայի, մինչ տեսութեանդ արժանանամ,
Փոքր ինչ ապրուստ տայ Տէրը, որ կարօտութիւն չունենամ,
Վայելենք այնուհետեւ վիճակ քաղցրութեան, սիրելի:

Անթարշամեայ սէրերով վայելենք վիճակ միասին,
Այս սէրն ունենանք անխախտ ու անքակ միասին,
Միւրով աշխարհին մնանք երկար ժամանակ միասին,
Ոչ ստոր անուն թողունք, ո՛չ թերի փափագ միասին,
Չարակամ ոսոխներին կանգնենք հակառակ միասին,
Աստուածաշունչը համարենք մեզ կենաց մուրհակ միասին,
Հոգի ենք նորոգուելու կազմենք նպատակ միասին,
Չիրինի խնդիրը իր տիրոջմէն այսքան, սիրելի:

Ջարադրեալ նամակս, առ յիշատակ՝ մօտդ պահի,
Կարդալով գանգատներս, մի մոռանա ինձ, խնայի,
Վերոյիշեալ տեղերին, իցէ թէ ինձ մահ պատահի:
Հոգի ջան, այսուհետեւ ինձ դժուարին տեսնելու ես,
Բայց մէկ ըստեղ, մէկ էլ ահեղ ատենին տեսնելու ես:

Ես ճիւղինս քեզէն աւել թէ սիրեկան ունենամ,
Բարի վիճակ չճարեմ, ստոր աստիճան ունենամ,
Ուզում եմ, որ քեզանից մէկ նշանաբան ունենամ:
Հոգի ջան, այսուհետեւ ինձ դժուարին տեսնելու ես,
Բայց մէկ ըստեղ, մէկ էլ ահեղ ատենին տեսնելու ես:

Քաջ և անյաղթ սիրովդ կենդանութիւնս մաշեցիր,
Հատախօս բիւթիւլ արիր, հանդարտ անունս մաշեցիր,
Յոյսներս վերացրիր, խարխախ ու սիւնս մաշեցիր,
Կարօտով մօտ չի դալով՝ սիրտ ու արիւնս մաշեցիր,
Ուրեմն անհանգչելի անգութ կրակ ես ինձ համար:

Խնդրում եմ, աղերսում եմ, ինձ քեզանից եադ մի՛ անիլ,
Ինձ թողալով՝ ուրիշի խնդութիւնը շատ մի՛ անիլ,
Ամեն կերպ նեղութիւնով ինձի յուսահատ մի՛ անիլ,
Քու ճիրինն եմ սիրոյ գերի, քեզանից զատ մի՛ անիլ,
Թէ լսես աղաչանս՝ կենաց մուրհակ ես ինձ համար:

Չարադրեալ նամակս, առ յիշատակ՝ մօտդ պահի,
Կարդալով գանգատներս, մի մոռանա ինձ, խնայի,
Վերոյիշեալ տեղերին, իցէ թէ ինձ մահ պատահի:
Հոգի ջան, այսուհետեւ ինձ դժուարին տեսնելու ես,
Բայց մէկ ըստեղ, մէկ էլ ահեղ ատենին տեսնելու ես:

Ես ձիրինս քեզէն աւել թէ սիրեկան ունենամ,
Բարի վիճակ չճարեմ, ստոր աստիճան ունենամ,
Ուզում եմ, որ քեզանից մէկ նշանաբան ունենամ:
Հոգի ջան, այսուհետեւ ինձ դժուարին տեսնելու ես,
Բայց մէկ ըստեղ, մէկ էլ ահեղ ատենին տեսնելու ես:

1. The first part of the paper discusses the importance of understanding the underlying mechanisms of the observed phenomena. This is crucial for developing effective interventions and policies. The authors argue that a comprehensive understanding of the system is necessary to address the complex challenges it presents.

2. The second part of the paper focuses on the methodology used in the study. The authors describe the data collection process, the statistical models employed, and the validation techniques used to ensure the reliability of the results. They emphasize the importance of transparency and reproducibility in scientific research.

3. The third part of the paper presents the results of the study. The authors show that the proposed model accurately predicts the observed outcomes, providing strong evidence for its validity. They also discuss the implications of these findings for future research and practical applications.

4. The final part of the paper concludes with a summary of the key findings and a discussion of the limitations of the study. The authors acknowledge that while the model is a significant step forward, there are still many areas that need further exploration. They encourage the research community to continue working on these challenges.

በ ስ ጳ ሂ ሄ ለ ሀ

የ ቴ ሊ ኔ ጎ ሊ ኔ

Յի՛ յեախէքդ զարնշան, նու՛ նրա հետ ալ ա սագում,
Շա՛ շուրջ գաս, ո՛ ոտներիդ խիստ լաւ սորոր տալ ա սագում,
Չա՛ չաղրաթդ Հնդու ա, հետը Քիրման շալ ա սագում,
Պէ՛ պռօշներդ զուլալ, եա՛ր, երեսիդ խալ ա սագում,
Ջէ՛ ջահէլ եմ, ինձ էլ ձեր տունը դոնադ գալ ա սագում,
Ռա՛ ռահմ արա՛, նազանի, գնանք ձեր օթադն, գեօզա՛լ:

Սէ՛ սիրոյդ վն՛ վառեալ եմ, տիւն՛ տարակուսեալ մնացի,
Րէ՛ րադ չի լում ցաւս, լիւն՛ լիւծեալ արտասուօք լացի,
Փիւր՛ փափագ եմ տեսլեանդ, շանց տո՛ւ լոյս երեսդ, բացի,
Քէ՛ քիչ նեղութիւն տո՛ւ ինձ, աւանդի հոգիս, ստացի,
Կու փոշմանես վերջը, աղաչանս լաւ հասկացի,
Քեանհանի խադն, գեօզա՛լ, չի մոռանաս վադն, գեօզա՛լ:

Թարիֆդ Հալար, Մարր, համ սաղ Ալօսմանն ա գիտում,
Ֆրանգսզն ու Ինգլիզը, համ Հռոմստան ա գիտում,
Պետրէպօլ, Մոզդոկ, Ղզլար, մինչի Հաշտարխան ա գիտում,
Օխտը Նալբուզ Դաղստան, համ Չաքի Չիրվան ա գիտում,
Գեանջա, Չամախի, Նուխի, համ Հադրբէջան ա գիտում,
Չարուր, Բայազիտ, Մաքի, կաժես Համադան, Աշտարակ:

Վերևդ Մոդնի կըյիշւի, ներքին կողմդ Ուշական ա,
Միջիդ կենող մարդիկը որը սուլթան, որը խան ա,
Գեղեցիկ գեօղալներդ, ասում են՝ հուրի դլման ա,
Անունդ ջոկ ա յիշում, ամա հողդ Երևան ա,
Ձեմ գիտում ինչպէս անեմ, մնացել եմ եանա-եանա,
Բարսեղ օղլի Քեանհանին չի զրկես, աման Աշտարակ:

Մինա բոյը սուրէյի սալվի ի դամաթ է, տեսէք,
Նազլի նազանու նման էս ինչ նազաքեաթ է, տեսէք,
Անուշահոտ, քաղցրահամ բերանը նարաթ է, տեսէք,
Քաղցրութիւնը մեղրի նման, պռօշները շաքար եմ ուզում:

Երեսն լուսաշաւիղ շամշի դամար անուանի,
Խալերն զօհրա զհալ, ունքերն կամար անուանի,
Ակոքները մարգարիտ, բերանը տաճար անուանի,
Եղանակը բիւբիւլի, լեզուն քաղցրաբար անուանի,
Գեղեցկութիւնն Յովսեփայ պէս աշխարհէ աշխարհ անուանի,
Սէր անի Քեանհանի հետ, սրտով սիրահար եմ ուզում:

Ում ջան եմ ասում, փոխանակ ջանիս՝ վատ են ասում,
Հաւութիւններս շուռ են տալի, գանգատ են ասում,
Ո՛չ թէ մէկ անգամ, միշտ մուղարար անհատ են ասում,
Քարեկամներս հեռացել են, ինձ եադ են ասում,
Առանց բարեկամ մնացել եմ եմոյ, ո՛ւմ մօտ գնամ:

Ափսոս, ամենայն մարդոյ համար կեանքս մաշեցի,
Ով հոգիս ուզում էր, ընծայումի, չի խնայեցի,
Պարկեշտութիւնով ամենեցուն խաթրը շահեցի,
Քեանհանին եմ, բէբախտութեանս ես վատ պատահեցի,
Վատ ժամանակ ինձ թողիր, բէմուրվա՛թ, ո՛ւմ մօտ գնամ:

Ինձնից ձեռն ա վե կալել, մտիկ տուէք էս ջանանին,
Պատասխանատու լինի մեծ ահեղ դատաստանին,
Սըռ չի տաք, չի հաւատաք, էս բէքաֆա իսանին,
Խաբելով ման են գալի, տեսէք աշխարհիս բանին,
Մուրվաթ արա՛, բէխա՛ֆ, Բարսեղ օղլի Քեանհանին,
Արի, եա՛ր, մուրվաթ արա՛, ինձ նման անճար չկայ:

Ուշ ու միտքս ամէն օր դու ես, էլ խօ՛ր բան չունեմ,
Աշխարհումս քեզ աւել էլ մի սիրեկան չունեմ,
Սիրոյդ հիւանդացել եմ, դարգիս մէկ դարման չունեմ,
Աղաչում եմ մուննաթով, վրէժ հրաման չունեմ,
Եադ մի անի Քեանհանին, սիրի՛ քո աւագա ինձ:

Մեք հօտ կոչեալք հովուապետ սրբազանը,
Որդիքն Հայկայ և ազգն Յարէթեանը,
Նախնական սահման սեղանատանը
Կու ընթեռնուն Սարգիս Հնորհալու ճառն մեր:

Խնդրեա՛, Քեանհան, խնդիրդ հզօրէն,
Պարգևատու Տէր Յիսուս թագաւորէն,
Բարեխօս լերո՛ւք, սիրելիք համօրէն,
Անցցէ հանգիստ հեշտութեամբ դժուարն մեր:

Բօյիդ տեսնելուն կարօտ ենք ամէնս,
Դարձ բերիր աշխարհէն, փոխեցիր զէնս,
Բարբադ արիր սիրտս, քանդեցիր շէնս,
Աղաչում եմ, եարաբ լսում ես ձէնս,
Քեանհանին եմ, ե՛ւր, դուն ես ապաւէնս,
Խրատիչ ի՛նչ ինձ, չարադատ մի՛ անի։

Աւերեաց դժոխն, հոգիքն փրկեց,
Արդար ու սրբերուն դրախտն զրկեց,
Մէկն յաւիտենական դրախտէն զրկեց,
Այն իսկ որ Յուդա էր, ետուր ի չարին:

Միջնորդ և բարեխօս, Աստուածածին կոյս,
Բովանդակ արարած աշխարհին ես յոյս,
Արարիչն ամենի տէրն մեր Յիսուս
Յարոյց չորեքօրեան մեռեալ Ղազարին:

Մեր մեղքը պէտք ա դարձ գալ քահանային,
Զղջալ և աւտասուել, լալ քահանային,
Խոստովանել, մեղայ տալ քահանային,
Միջնորդել Քրիստոսի սրբոյ տաճարին:

Բարի սերմանեցէք, որ բարի կասէք,
Արարչի դատաստան դալն սպասէք,
Բէշարայ Քեանհանին ողորմի ասէք,
Միք հաւատա փուշ անցաւոր աշխարհին:

Ջիւնրդ կարեմ ասել քեզ՝ հողածնոյ նման ես, հողի ջան,
Չունես ինչ նման հողածնոյ, ուրեմն աննման ես, հողի ջան,
Գարրիէլեան դասէն ես, դուն անմահական ես, հողի ջան,
Լոյս երեսդ համբուրելի, սուրբ խաչանշան ես, հողի ջան,
Ո՛ր կարէ առնուլ սէրդ, դուն սիրով անտան ես ¹⁾, հողի ջան,
Բոլոր աշխարհս ամենայն քո սիրոյդ փափագ է, սիրելի:

Երեսդ վարդ բաց էլած մայիսի ամսուն, գովելի ես,
Վարդի նման բիւբիւլին չես տալ փոքր ինչ քուն, գովելի ես,
Գիշեր ցերեկ բիւբիւլին կու պահես արթուն, գովելի ես,
Ամենայն ծաղկանց միջի իբր շուշան, դուն գովելի ես,
Սերեալ տոհմէն Յարեթայ, այժմ Հայկազուն, գովելի ես,
Քեանհանին գովասանդ միշտ կու եղանակես, սիրելի:

¹⁾ Ձի հասկացւում:

ԺԻ

(Զէշիշ օղլու եղանակի)

Մազայ է պռօշներդ, շաքար ղանդահամ, մեղրան հալ կու նմանի,
Ով տեսնի, Սանամ,
Մեղր պռօշներդ ուտողն էլ հացն ի՞նչ կանի՝ թէկուզ հազար տարի,
Ով տեսնի, Սանամ:

Գիւլարնամ տուր, թուխ մազերդ թաց արա՛, երբ որ հոտն անուշի,
Ինձ իմաց արա՛,
Մի քրտնացրու, վախտ վախտ բաց արա՛, քամին գայ՝
Ծծերդ հով տեսնի, Սանամ:

Քեանհանին քաշում է միշտ արզ ու նամդ,
Սալբի չինարի է մէջք ու բազանդ,
Ես էնպէս կարօտ եմ քո տեսութեանդ, ոնց ձուկն ցամաքում
Ծով տեսնի, Սանամ:

Անտես մի առնի, կատարի խնդիրս, սիրահարըս,
Դու գիտես հնարըս.
Ուրախութիւն է ինձ համար, երբ տեսանեմ եարըս,
Կու հեռանայ չարըս.
Կու ստանամ բարի, էլ չեմ լինիլ ես չարահաւան,
Որ չի կրեմ տանջան:

Մի յանդիմանի, բարկանա ինձ, ողորմասիրտ լեր
Խղճալոյս, ո՛վ իմ նէր,
Նշանդ գարնան ծաղկազարդեալ եղանակաւ ջեր,
Մեծ կարողութեան տէր.
Նրեարդ արեգակ, խալերըդ է աստեղ լուսաբեր,
Անց կու կացնի գիշեր.
Արա՛ Բեանհանին՝ լուսաշաւիղ տեսլեանդ արժան,
Սէր իմ ազնուական:

ԺԶ

ՆՈՒՆ, ԱՒԱԼ ԱԽՐ ¹⁾

Նազանի, տեսնողդ նոր կանի դաստան,
Նախշքեար խալերդ, եւր, նշան նշան,
Նախ՝ հրեշտակաթահր ես, անունդ է իսան,
Նոր լուսին ունքերդ զառ նշան նշան:

Նինջ չի գալ աչքերիս, գիշեր ցերեկ քուն,
Նշանակ սոխակի կու կենամ արթուն,
Նորոգ ծաղիկ գոյնդ ինձ նշանց տուր դուն,
Նօղդա խալերիդ կար նշան նշան:

Նիդակ է ունքերդ, եաղի Քեանհանին,
Նար կրակով կու դաղի Քեանհանին,
Նհանջել է կեանքն, թաղի Քեանհանին,
Նշանգեան քաշել տուր քար նշան նշան:

¹⁾ Նշանակում է՝ սկիզբն ու վերջը նուառն է:

Մէկ ողորմութիւն արա՛, եա՛ր, մօտիդ պահի Քեանհանին,
Մանգալս եարի խաթեր բա՛լքի մէկ շահի Քեանհանին,
Տարակուսացրել է սէրդ իլլահի Քեանհանին,
Էնքան ցաւոտացրիր, հասցրիր մահի Քեանհանին,
Բահմ արա, մէկ հնարքով խաթրն ա՛ռ, շահի Քեանհանին,
Աղաչում եմ, խղճալոյս ողորմեա՛, ջանան սիրելի:

Ի

ՎԵՒ ԱՎԱԼ ԱԽՐ ¹⁾

Վախում եմ՝ մեռանիմ, էս ցաւն ինձ կալավ,
Վարամոտեց որոտ սիրտս՝ ասելով,
Վարամ դարդ էր, թէ հարցնես՝ ինձ կալավ,
Վարամոտած բացի ինձէն ասելով:

Վառուեց սիրտս հուր բոցեղէն հալելով,
Վատբախտ էլայ, քանի կացայ հալալով,
Վէր ա դալիս աչքերիցս հալալով,
Վարարել ա արտասուքս ասելով:

Վատ օրերդ դրի՝ Քեանհանին ամբարով,
Վորքան կենաս աշխարհումն ամբարով,
Վաղին չի դայ, դարդ ու ցաւ է ամբարով,
Վեր չի ունուի շատութենէն ասելով:

¹⁾ Նշանակում է՝ սկսում և վերջանում է վ տառով:

ቶ ህ ስ ህ

Դիրքն, օրէնքն աստուածային մարդուս պէտք է լաւ իմանալ,
Ինչպէս վարէ յաջող կեանքն, այնպէս էլ ցաւին դիմանալ,
Չարեացն պախարակել, իւր ճանապարհն ուղիղ գնալ,
Ոչ բամբասանուց մօտանալ և ոչ ևս հպարտանալ,
Միշտ ողորմութիւն արարէք աղքատներին, ճարն իմացէք:

Քիմիւն, արի՛ դու թաւրգ արա՛ քո վայր ի վերոյ մանգալը,
Չունքի ունայն ա աշխարհիս փողն ու դովլաթն ու մալը,
Ո՛վ սիրելիք, լաւ իմացէք, շատ դժուար ա հոգի տալը,
Այսուհետեւ հարկաւոր է արեան արտասունքով լալը,
Տասն և հինգ տարով չի խնդայ այն աղքատ Ղազարն իմացէք:

Դ.

Ինձ էլ ձեզ հետ դեգերում էք, սիրելիք,
Ի մէջ սիրոյ ինձ էրում էք, սիրելիք,
Մաշուած սիրտս միշտ քերում էք, սիրելիք,
Ինչ ժամ ինձ մտաբերում էք, սիրելիք,
Սէրը սիրոյ հետ մէրում էք, սիրելիք:

Սէր քաշողներին կասին դիմանայ,
Չատ մարդ կասի՝ սփսռս, ինչպէս ջիւան ա,
Լաւ սիրտ պէտք է՝ էն սհաթին դիմանայ,
Սէր ասածդ ով քաշել է՝ կ'իմանայ,
Լաւ է, այդքան համբերում էք, սիրելիք:

Էլ շատ ու քիչ ձեզ հետ ես եմ դիմանում,
Սէրի սահմանիցը բան եմ իմանում,
Ձեր երկիւղը միտ բերելով՝ սասանում,
Լաւ իմանաք՝ մարդոյ հոգին էք հանում,
Մէկ նկատէք՝ ինչ սէր ունէք, սիրելիք:

Ձեզ չի վայել՝ յատուկ կեանքս կէս անեմ,
Դօստի, եադի մօտին սևերես անեմ,
Մոլորուած եմ, չը գիտեմ՝ ինչպէս անեմ,
Ձեր տեսնողը կասի՝ մէկ էլ տեսանեմ,
Գեղեցկատես պատկեր ունէք, սիրելիք:

Խեղճ Քիմիային քաշէք, ձեր մօտը տարէք,
Բաւական է՝ ինձի այսքան շարշարէք,
Գարեմ ասել՝ աշխարհքի բարերար էք,
Ես խնդրում եմ՝ այս սէրիցը դադարէք,
Ցատուկ կեանքս աւերում էք, սիրելիք:

Ի՞նչպէս ասեմ, ինձնում թաղաթ չմնաց,
Որ ես տեսայ, խելք ու քեամալս գնաց,
Ոչ մեռած եմ, ո՛չ կենդանի, ո՛չ քնած,
Քեզնից դիպաւ ինձ, հարարաթիդ մատա՛ղ,

Տոլ ես անցնում, ինչպէս թէ ամպի տամար,
Ակռիքներդ ոսկի, ունքերդ դամար,
Ունքերդ է յատուկ երկնային կամար,
Հագնուել ես, կապել ես ակնով քամար,
Թազաւոր ես դուն Քիմիայու համար,
Ատալաթ ես, շար ու շարիաթիդ մատա՛ղ:

Այսմ աշխարհիս երեսին սիրածն ուրիշ բան կըլի,
Վարքը բարքը խիստ քաղցր, դէմքը շատ աննման կըլի,
Գեղեցկութեանն Յովսէփայ, տեսնողն հոգեհան կըլի,
Ման կուգայ վարդի շաղերով, հոտաւէտ բուրաստան կըլի,
Ընծայելով իւր սիրելւոյն նոր բաց էլած մանիշակը:

Սա սէրիցը ճաշակելու համար Քիմիային կուզի,
Թանգն ունքերն, երկնային կարմիր՝ Քիմիային կուզի,
Զուքուելիս մէջքին կունենայ քսմար, Քիմիային կուզի,
Ունայնութիւն ունայնութեանց յիմար Քիմիային կուզի,
Վերջ ամենայն՝ գովելի է ճարտար խելաց ընդունակը:

ՄԻՍԿԻՆ ԲՈՒՐՋԻ

Հոգուց մօտիկ մէկ աղալաթ խան կուգեմ,
Օրինաւոր վճիռ դատաստան կուգեմ,
էս հաղաղիս եարս ինձի տան՝ կուգեմ,
Եարիս հետը քէֆ անիլ, սաղ ջան կուգեմ,
Աշխարհումս մէկ լաւ սիրեկան կուգեմ,
Անսիրեկան ինչ կանեմ աշխարհս իմ:

Օղորմի մեռնողին, ապրե՛ն սաղերը,
Գարունքն ելնենք, դաստով էրթանք բաղերը,
Կանանչ տեղը մորթենք գառան չաղերը,
Արնոտ ընի մանիշակի թաղերը,
Միսկին Բուրջին ասում ա էս հաղերը,
Ձէք հաւատում՝ կարդացէ՛ք դաւթարս իմ:

Կըրակուեցի ես սագիցդ, շնորհի՛ թո այբ սէ (թաս),
Էսօր քէփ անենք, թէ չէ՝ էքուց ա պէ այբ սէ (սլաս),
Սիրտս գուշակես, որ ինձի մին պաշ տիւն այբ սէ (տաս),
Փիանդազդ եմ, ինչ վախտ որ մօտս գիմ այբ սէ (գաս),
Ջատ լաւ սագում ա ջամալիդ դումաշ խէ այբ սէ (խաս),
Ղաշանդ է տուել ուստէն հագուստիդ կեն այբ րէ (կար):

Դիփ հագնում ես Քիրմանուց եկած շա այբ լիւն (շալ),
Ունքերդ թուխ ա, աչքերդ նաշխուն շա այբ լիւն (շալ)
Կարմիր սուրաթ ա եղողթից ղօշայ խէ այբ լիւն (խալ),
Արծաթէ մաշկիդ ունի ոսկէ նու այբ լիւն (նալ),
Միսկին բուրջին եմ, առանց քեզ չի ունիմ հո այբ լիւն (հալ),
Բօյրդ տեսնալիս դառնում ա սիրտըս սէ այբ րէ (սար):

Դ

ՄՈՒԽԱՄՄԱԶ ՍՈՒՐԲ ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Էջմիածին խիստ սիրուն պայծառ տեսայ,
Երկու հարիւր կանթեղ, յիսուն ջառ տեսայ,
Դիփ ամենը ջէրգա-ջէրգա վառ տեսայ,
Վաթսուն աւել հէնց ոսկէ բուռվառ տեսայ,
Լուսաւորչու տաճարը մարմառ տեսայ:

Մարմառ քարից նաշխած էր աւազանը,
Բերին դրին տասներկու գաւազանը,
Որ աջով, խաչով խաչակնքեց սրբազանը՝
Ինքն իրան հփեց մեռոնի դազանը,
Համբուրեցի, մէկ էսպէս հնար տեսայ:

Ուխտ են եկել հիւսիսայ մինչի հարաւ,
Դիփ լի էին, ոչ սոված ին, ոչ ծարաւ,
Տասներկու եպիսկոպոս թափուր արաւ,
Տիրացըքոնց ձայները խելքս տարաւ,
Նրանց ժամ ասելը ուրիշ բառ տեսայ:

Հռոմսիմէն, Չողակաթը, Գեայրանէն՝
Երեքն էլ խիստ զօրաւոր նշան են,
Մեծ ու փոքր հինգ հարիւր միաբան են,
Աջով, խաչով սիրուն սլատարագ կանեն,
Երեք հարիւր ոսկէկապ շուրջառ տեսայ:

Միսկին Բուրջին ասում ա, չի 'լիլ հատը,
Սուրբ Լուսաւորիչն ա տուել խրատը,
Որ անիծեց, խոզ դառաւ Տրդատը,
Ոսկի, արծաթ, պատկեր ա ամեն պատը,
Աբրշումէ խալիչէքը զառ տեսայ:

ԱԼԻԱՆ ՕՂԼԱՆ

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս Ի Բ Ա Ր Բ Ա Ռ

Ա

Դ Օ Հ Ա Մ Ա

Անարատ մայր կոյս, հաւատ սէր ու յոյս,
Ցատուկ երկնային լոյս կաս, Աստուածածին,
Կաս, շիս կորցնի արզն, արդարի մազն,
Ինձի իմ մուրազն տաս, Աստուածածին:

Տարս էկար հասակին, Քրիստոս քիզ բնակին,
Առաւ սէր փափակն բանին դուռ փակին,
Օհանէզ գուշակին լոյս էլաւ ազգին,
Անթար ¹⁾ պսակին հարս, Աստուածածին:

Հարս էլար երկնային, ո՛վ կայ քո թային,
էլար Աստըծու փային, ինձ մի տա զային,
Երբ որ մահս գայ, ինձ ցոյց անուշ ձայնին
Միքէլ Գաբրիէլային սաս Աստուածածին:

¹⁾ Անթառամ:

Սաս լաւ իմաց անին ինձ բարի բանին,
Դժուխկէմէն հանին դըրախտն տանին,
Քու Ալւան-Օղլանին մի տա սատանին,
Միջնուրդ դատաստանին դաս, Աստուածածին:

Բ

ՋԱԻՍԱԹԼԱՄԱ

Աստուած առաջ ինձ իմ հօրն պարգևեց,
Յետոյ նընգայ իմ մօր արէն դամարին,
Մէ ամիս՝ էն արէն դամարին կացայ,
Երկու ամսուան էլայ արգանդ կամարին:

Երիք ամսուան՝ արունս մարմին դառաւ,
Չուրս ամսումն՝ յօթուածքս շարժիլ արաւ,
Հինգ ամսումն՝ մէրս շնողտող¹⁾ ճարաւ,
Վից ամսումն՝ ծնողքս բարցն ռատ արին:

Օխտն ամսումն՝ մօր արգանդիս շուր էկայ,
Ութ ամսումն տեսնողներուն դուր էկայ,
Ինն ամսումն՝ էս աշխարս նուր էկայ,
Գալուց էի, նըհախ պատճառ տատ արին:

Մէ տարեկան՝ հէնց իմ բանս լաց արի,
Երկուսումն՝ աչքս միտքս բաց արի,
Իրիքումն՝ խօսալս իմաց արի,
Չուրս տարեկան՝ կիրակուրս շատ արին:

¹⁾ Անհասկանալի:

Ինըսունին տուն ու տիղս զուքեցի,
Աչքս պատին՝ օճօւքնիրուն թեքեցի,
Հարուրումն՝ դուրթ վուտնիրս ձրգեցի,
Գան ապաշխարողնիր, պատանքս կարին:

Չարն ու բարին հոգուս համար արին դաստ,
Չարըն սարութնիրով դուս եկաւ իմաստ,
Խաչն օգնից, աջ ճանապարհ էրի ռաստ,
Կորան սատանէքն, դադբիդադ արին:

Ալւան-օղլան, քու խորհուրդն քանի է,
Գնացիր տեհար՝ Քրիստոս դադաստանի է,
Էրիտ հրաման դրախտն քիզի բանի է,
Գնա՛ վայելէ անհատնիլի ամբարին:

Ե

Ղ Ա Փ Ի Ա

Բովանդակ ման էկայ Խս, բեզարեցայ,
Ձէլաւ, չը ըաստ էկաւ իմ սրտի համդաշ,
Դարդիրս սրտիս վրէն դառիլ է խուդուկ,
Ի՞նչ անիմ, ո՞ւմն ասիմ, չունիմ մէ սրդաշ:

Ումն վուր սրտիս բանն ասի ծածկաբար,
Մէկն տասն շինից նա, գըցից աշխար,
Էլ օմքնու չեմ կարում անի էհտիրար,
Դարդս մօտ է էլի, խըլքէս էլայ շաշ:

Երկու եարի մէջն թէ նընգիլ է սէր,
Ով որ Աստըծասէր է, պէտք է խօսի խէր,
Մէկ մէկումէն չըլին, չը մնան անտէր,
Հաւ օրն անց կու կենայ, դիփ ախ ու վաշ վաշ:

Նազլու եարի սիրտն ինձմէն էր ըագի,
Անբաղդ լիզուն չորնայ, ինձ էրիտ ջագի,
Սէր ատիլ շուր տըւողն ոչ գայ մուրագի,
Հէստի ցաւով մեռնի՝ չը հախ անին նաշ:

Իմ սրտի խորհուրդին շէլաւ կատարում,
Ասում էք՝ դընջացի, շունիմ դաթարում,
Հայիփ, Ալւան-օղլան, դետ ու ջըրատարում,
Մէ հաբազ եարէմէն էլար հալ ու մաշ:

Զ

ՀԱՆԱԹԱՅԻ ՈՒՆՏՋԷԴ ¹⁾

Ուրացիլ իմ քիզ, Արարիչ, էնդուր չարիս չար էլաւ,
Խափանուիլ ա ճանապարս, կեանքս դարբէդար էլաւ,
Տարեկուսեցաւ անառակն, դէպ ի հայրն գընաց,
Նընգաւ ոտին, մեղայ կանչից, նըրան էլ էնդով ճար էլաւ:

Ուրիշն էսպէս դար չը քաշէ, ինչպէս ես նիդացիլ իմ,
Խնամող իս, ամենայնկարո՞ղ, մըտքիս դուռն բացիլ իմ,
Տանջուիմ մաքսաւորի պէս, բերանքս ի վէր լացիլիմ,
Նորոգէ՛ ողորմութիւնդ, չուն մարդս տըկար էլաւ:

Ունիմ յոյս, Յիսո՛ւս, քիզանից, խոստացար սուրբ առակին,
Խնդրեմ արձակէ՛, ազատէ՛ վասն քո փուշ պսակին,
Տըրտմելով օգնական էլար աջակողմն աւազակին,
Նայեցիր քաղցրագոյն աչօք՝ մէ խօսքով արդար էլաւ:

¹⁾ Զի որոշւում:

Ո՛ւր է գլրիչ, Ալւան-օղլան, անցքդ մէ մէկ գրէ,
Խոնարուի, չոքի քահանին, գործքդ առաջին փռէ,
Տէրն գլթած է, ողորմած՝ բալբա քու միղքն ներէ,
Նրման ըլիս յիշածներուդ, խրնդիւրքդ համար էլաւ:

ԲՈՒԴԱՂ ՕՂԼԱՆ

Դ Ա Ր Բ Է Դ Ի Ա Ր

ԹԻՓԼԻԶ-ՆԱՐԳԻԶ

Լ Ի Օ

Ն Ա Զ Ա Ր

Մ Ե Լ Ք Ո Ի Մ

ՆԱՐԻՆԶ-ՕՂԼԱՆ

Քեզի վուր բանտը դըրին, Երրորդութիւնն չը ուրացար,
Վասն սէրն Քրիստոսի համբերեցիր չարչարուեցար,
Արքային տիսալիք ¹⁾ ասիր, ողորմութեան դուռն բացար,
Սուրբ մասունքդ լազմեցրիր, չորէք դիմաց բաժանեցար,
Միշտ հիւանդին կու փրկիս, քիզ համբուրելով աղաչիմ:

Քանի ջանէն տկար դայ, դիփունին կու բերիս ջանին,
Պէտք է ամենիքեանն խնդրանօք աղանչաք անին,
Աստուած փառաւոր պահէ տէր Գէորգ աւագ քահանին,
Իրան փառք բերնով օրհնից Թիֆլիզցի Բուդաղ-օղլանին ²⁾,
Իրան «Պահպանիչն» ասաւ, ժամէն դուս գալով աղաչիմ:

¹⁾ Ձէ հասկացւում:

²⁾ Թիֆլիսեցի էր Բուդաղ-օղլանը. Քիչիկ-Նովայի ուսուցիչն էր. աշակերտը վարպետից, համարեա, գերազանցուեց և անիծուեց նրանից: Բուդաղ-օղլին մեռաւ ծերութեան մէջ 1842 թուին:

Դ Ա Ր Բ Է Դ Ի Ա Ր

Թ Է Զ Լ Ի Ս

Մէ տարի գնացինք Ձիթախինց բաղը,
Իս էս թաւուր վերանայ բաղին ի՞նչ անիւմ,
Օրն իրիք անգամ կռիւ ին գալի,
Կուզօյին ջուղաբ տամ, կաղին ի՞նչ անիւմ:

Բուխկը գլուխ չէրիտ, չէկաւ գազարը,
Կանանչի էլ չունիւմ, դրկիւմ բազարը,
էս բաղը ինձ գցից էսպէս ազարը,
Իս իմ տարեկուսած օղլուշաղին ի՞նչ անիւմ:

Տօտը չորցիւ է՝ չէ բանում չարխը,
Ճատ չալիշ էկանք, չը դուս էկաւ արխը,
Թամաշա ին գալի վուղջ քազկի խալխը,
Իս էլ նստիւմ էս ջրի ափը, ի՞նչ անիւմ:

Տարին բարգաշտ էլաւ, չէրիտ սահաբին,
Խառիրը չորցիւ է, չէկաւ գուլաբին,
Մրտիկ տըւէք իմ հինգ ու վից ծառ ունաբին,
Իս իմ տաքեկուսած աղին ինչ անիմ:

Էս խաղն ասաւ Դարբէգիարը,
Թէգուզ գնաս մանգաս Հինդ ու Դիարը,
Հիդնուհիդը կուտոյացաւ խիարը,
Մըտիկ տըւէք չուր չուր Թաղին ինչ անիմ:

Եկէք միջնուրդ գցինք Յիսուս միածին,
Անարատ մաքուր կուս Աստուածածին,
Իջման տիղ զօրաւոր սուրբ Էջմիածին
Մեզ ըլին օգնական միշտ ամենայն ժամ:

Ինչ մուղաթ գուքայ սուրբ Գեղարդն քաղաք,
Հնարքներ կու նընգնի բովանդակ աշխարք,
Պարտք ունինք հաւասար, Աստծուն տանք փառք,
Կուտայ ողորմութին միշտ ամենայն ժամ:

Ես Թիֆլիզ-նարգիզ՝ ծառայ սուրբ Գեղարդի,
Պարտական ինք, աղօթք անինք բոլոր իր վախտի,
Նա կու թափէ ամեն չարէն բէբաղտի,
Թէ ճշմարիտ կուլինք միշտ ամենայն ժամ:

Քահանէն մօտ չէ գնում, թէ հիւանդն իր դարդն ասի,
Չատն անխոստովանանք է միռնում, արժանչէ՛լումէն սուրբ մասի,
Լիօն իմ, աղաչում իմ՝ Աստուածածինն բարիխօսի,
Էհա ու էլ չը հիդ գայ էսպէս ըռղիգար քաղաքին,
Տէր թագաւոր քրիստոնէին, դու լեր օտկակար քաղաքին:

Մ Է Լ Ք Ո Ի Մ

Նինօ ջան, մեռնիմ քեզ համար,
Ունքերիդ դրել ես կամար,
Նարար էս ինչպէս դատաստան է,
Կամ հողիս հանէ,
Թէ որ հեքիմ ես՝ ցաւս հանէ:

Հագել ես ատլաս ու խաս,
Անգին է քու երեսի խապ,
Թէ դուն իմանաս իմ հալ,
.

Քու անուան է Թէլլու Թամար,
Մէջքիդ ունիս ոսկէ քամար,
Նարար վոնց իս դու ինձ համար,
Որ իմանամ դամար դամար:

Դու նստել ես բարձր հովին,
Փռփռում է դռիդ մովին,
Էրնէկ քու ծուցի քնողին,
• • • • •

Եարար նաւթլուխ ինչպէս տեղ է,
Ոնց քաղաք է, ոնց թէ գեղ է,
Գրնալդ Մէլքումի մեղ է ¹⁾։

¹⁾ Երկրորդ, չորրորդ և հինգերորդ տների վերջին տողերը պակասում են։

ᐅᐱᐅᑦ ᐅᐅᐅᐅ

Համ կարճ իս, համ անշնուրք, աշխարքումս չունիս սօյին,
Չատ ուզում իս բարձրանալ, ոչ ով չի հաւնում քու բօյին,
Արի ինձմէն զգոյշ կացիր, իս քիզ կուգամ մէկ օյին,
Անմիդ բէգամաղ արիւր էս խիղճ ճամչի Մէլքօյին,
Գէտք է վուր ճաշը շինիս, ղրկիս դիրա միր տուն, Առաքիլ:

Բ

Բարակ մէշկիդ օսկէ քամար բանդ պիտի,
Քու սիրողը քիզ պէս դարդիմանդ պիտի,
Քաղցր խօսիս, լիզուդ շաքար դանդ պիտի,
Միր մէշում մէ օրթում ու անդ պիտի,
Սիրեկանը գանա անփրսանդ պիտի:

Անփրսանդ իս աջայիբ,
Չկայ քու մէջ այիբ,
Թէ դուն ինձ մոռացար,
Չատ կոսես հայիփ հայիփ,
Քու սիրողը քիզ պէս անփրսանդ պիտի:

Քիզ փիանդազ օթախը զարթարիլ իմ,
Նարինջ թուրինջ թախչերում շարիլ իմ,
Անուշ հոտով մուշկուլու ամբարիլ իմ,
Քիզ թազադան ճարիլ իմ,
Սիրտս հաւասարիլ իմ,
Իմ դուշմնի աչկիլը
Էրկու ասդով կարիլ իմ
Քիզ փիանդազ խալով թաքնաբանդ պիտի:

Գանգատելով պօլիցին իմաց արի,
Դէսէտնիկ բերի, դուքանը բաց արի,
Բան վուր չըկէր՝ դլխին տուի, լաց արի,
Չամչի Մէլքó, էն դալմադալն ինչ արիր: ¹⁾

¹⁾ Շամչի Մէլքօն ճրանդուէ մոմ ածող է եղել:

Դ

Դ Օ Ձ Ա Մ Ա

**Հաւատովս հաւատամ,
Իմ վուտովս դամ
Օրը իրիք անգամ,
Փամ, Աստուածածին:**

**Տանիս արքայութին,
Տուր թողութին,
Քի երկիրպագութին
Տամ, Աստուածածին:**

**Աստուած է իմ եարը,
Նա է իմ ճարը,
Թուղ իս քաշիմ դարը,
Էս դարդ ու սարը,
Չի քաշի արդարը
Համ, Աստուածածին:**

**Չոքեցաւ ջանիս,
Ասի հոգիս հանիս,
Դըրախտը տանիս,**

Թաք ինձ նահախ շանիս,
Չուտով չսպանիս
Իմ միղքս, քահանիս
Լամ, Աստուածածին:

Ես Չամչի-Մէքօն իմ,
Ինձ նահախ շէրիս,
Միղաւուրներուն հաւատ կու բերիս.
Համ աշխարիս տէր իս,
Համ դատամէր իս,
Համ մարդասէր իս,
Համ Աստուածածին:

Ե

Թ Է Զ Լ Ի Ս

Ո՞վ սուրփաղան Յօսէփ, մինձ կաթուղիկո՛ւս,
Քիզ գո՛վիմ ամինայն ժամ, հոգևուր տէր,
Լուսաւորչայ ազգէն թաջ ու թօմարն իս,
Քիզ երկրպագութի՛ն տամ, հոգևուր տէր:

Արեւիք, արեւմուտ, հարաւ և հիւսիս,
Բովանդակ աշխարք թարիփ կանէ քիզ,
Էս չուրս կուղմ Հաուց դուն թագաւուր իս,
Համ մարմնաւուր տէր իս, համ հոգևուր տէր:

Տասն ու մէկն էր թէքէրվալի ամիսը,
Բովանդակ ուրախացաւ քու տիսը,
Քու մուրաւրաք վուտը հասաւ Թիֆլիզը,
Իրիգնուց ցօղած էկաւ նամ, հոգևուր տէր:

Շամշի Մէլքօն ասաւ՝ աչքս թաց լինի,
Քու աղօթքը վրէս չուրս ղիմաց լինի,
Օղորմութեան ղուռդ վրէս բաց լինի,
Չունիս շափաղաթիդ քամ, հոգևուր տէր:

Ես Չամչի Մէլքօն իմ, դու իս իմ ճարը,
Եա դու ես իմ ճար, ես օտկակարը,
Մէլքոն Բաղդասար, Չուշան, Մարմարը,
Քու դովլաթով թափիմ, գամ, հողևոր տէր:

Զ

Դ Ո Ի Բ Է Յ Ի Դ

Քաղկէն գնացի Մարնէուլ, նահախ նընգայ դաւի մէջն,
Տեսայ կարգով շարած էին, գինի չը կէր դաւի մէջն,
Ային օյինը կցեցին,
Սրտումս դանակ ցըցեցին,
Տակս խալիչէն գցեցին,
Լուով լիքն էր խաւի մէջն:

Վունց դոնաղ ու հուր գիտէին,
Վունց աղպէր ու քուր գիտէին,
Ալնի կիրակուր գիտէին,
Համ չը տեսայ հաւի մէջն:

Արժանի չիմ դոնարացէն,
Բեզարիլ իմ այնի հացէն,
Թաք պռծընիմ իս էսղացէն,
Թուղ խիխտըվիմ շաւի մէջն:

Օխտը շափաթ էնդի կացայ,
Հայն ու ափալը իմացայ,

Անմիդ, անդէթ հիւընդացայ,
Նահախ նընգայ ցաւի մէջն:

Ճամշի-Մէլքօն տեսաւ էրադ,
Ձուրսը տանէին վազի վադ,
Մահէն օրս՝ պէտք է հինգ զաւ
Կոլոլիւմ կտաւի մէջն:

ՀԱՅԷԼ ՕՂԼԱՆ

Ախ քաշես, քինթէդ մուխն դուրս կուգայ, միշտ կըյիշես անումս,
Մին ինկնես ու կը իմանաս, էդքան էր սէրդ ջանումս,
Գաս ինձ վրայ գոռալով, արտասուես գերեզմանումս,
Էլ ինձ պէտքը չես իլիր, գեղեցիկ նազլու խանո՛ւմս,
Աստուած անի քու և իմ դատաստանս, քեզ արգ անեմ,
Սպանար իմ պէս շատին, վա՛յ նրան, ով քեզ հաւատի,
Յոյս ունիմ՝ Աստուած դատի երկոքեանս, քեզ արգ անեմ:

Ջահէլ Օղլան Արտեօմկան եմ, մինչի երբ մնամ էդ հալով,
Լաւ քցար էշխիգ ծովն, քաղցր լեզուով ֆանտ տալով,
Չեմ խաբար ո՛ւր կուտանի ինձի էդքան լափեր տալով,
Հանիր քեզնէն եմ խնդրում լաւ գոռալով մխկըտալով,
Միմիայն դու ես իմ դարդ ու դարմանս, քեզ արգ անեմ,
Աստուած տայ մեզի սէրութիւն, մինչև ի խորին ծերութիւն,
Հռչակուի ամեն տէրութիւն գովասանս, քեզ արգ անեմ:

Դ

Ով Զահէլ օղլանին իշարաթ կանի,
Չըլիմ՝ թէ նա հարգիս դասաւաթ կանի,
Սուդաշը սուդաշի հետ մասլահաթ կանի,
Եարի ձեռնէն կուգայ ու դայրաթ կանի,
Կարմիր թշին խալը սիասաթ կանի:

Ինչ հիւանդ կայ աշխարհքիս, առողջանայ,
Նամարդ մարդի շատ դովլաթ փշանայ,
Աղքատանայ, դռնէ դուռը խեղճանայ,
.... ¹⁾ ինքը, թէ շուտով չի փշանայ,
Դօստ դարդաշի մօտ շատ ոչնչանայ,
Նաղլու եարն չար խօսքերով ուտ կանի:

Չեմ ուզում, թէ նազլու եարը չարանայ,
Չարանայ՝ ինձ կու քաշի դանարայ,
Ով հադ ասէ՝ ջուխտ ականջը քառանայ,
Թէջլիս, վարշադ, եապանայ ²⁾,
Բադդասարը խաղին չի տկարանայ,
Կու ³⁾ դաստի մալամաթ կանի:

¹⁾ Չի որոշւում:

²⁾ Երևի՝ երգերի անուններ են:

³⁾ Չի որոշւում:

Խօսքը նրանն է՝ ով աշխարհքիս դինջ կուլի,
Աշխարհքումն շատ իշխան կայ՝ վիրջ կուլի,
Մէ դամ կուլի, բովանդակն վիրջ կուլի,
Ոնց (ոչ) ամէն խաղ ասող Թուրինջ կուլի,
Եարար Ջահէլ օղլանի վիրջն ինչ կուլի ¹⁾։

¹⁾ Վերջին տուեք գարձեալ Թիֆլիսի բարբառ է։

ՌՈՍՏՈՄ ՄԱՏԱԹՈՎ

ՍԷՓԻԼ ԶԱՔԱՐ

ՔԷՇԻՇ ՆՈՎԱ

Ս Է Փ Ի Լ Զ Ա Ք Ա Ր

Թ Է Զ Լ Ի Ս

Դուն մէ կոկոռ վարդ իս, ես քեզի բլբուլ,
Քիզանից հեռանամ սիրտս լալ պիտի,
Լալ ու մարջան հախերուդ շարիլ իս,
Էնդու վրէն ամբարզաու քար պիտի:

Դուն սիրունութենով Լէյիլի նման իս,
Դուզիս անուշ խօսկով իմ հոգիս հանիս,
Օսկէ քամարդ միշկէմէդ հիդ անիս,
Փարաղաթ մանդալուդ Քիրման շալ պիտի:

Քու էշխըդ կրակ է, սիրտս է դադում,
Քիզմէն որ սէր չունիմ, իփ իմ ծիծաղում,
Իս ու դուն մէ բադում խալվաթ օթախում,
Միգ էլ էնդի էլ ի՜նչ դօում ու դալ պիտի:

Մէ ձեռիդ շուշայ էր, մէ ձեռիդ օսկէ թաս,
Ի՜նչ կուլի լքցնիս քու ձեռով, ինձ տաս,
Սէփիլ-Ջաքարին հոգին առնելու գաս՝
Ի՜նչ խօսկ ունէ. էն սահաթին տալ պիտի:

Աղամայ որդի, դրուստ կացի, հոգիդ դժոխակին մի քաշի,
Սուտ մի խօսի, մարդ մի խափի, էն կինքը տանջանք մի քաշի:
Աբգար թագաւոր նստեցաւ, մարդ պիտի պատկերը քաշի,
Արժանի չենք նրա տեսին, մարդ ղրկենք պատկերքն քաշի,
Քրիստոնէին սաղուաթ էկաւ, դաստաւռակից ունիս խաբար:

Թիփլիզ-Քէշիշ-նովա, չար մի կենա, խիստ մեղաւոր,
Տէրը դատաստան կու նստի, կու փշին արդար դատաւոր,
Ում գուրծքն էնդի բարի է, դըրախտին կուլի թագաւոր,
Ճամաքն էթող, ծովն վարից, ... ունիս խաբար:

Բ

Թ Է Զ Լ Ի Ս

Երկնային թագաւոր, երկիրպագանեմ,
Քումակ ես աշխարիս, կուս Աստուածածին,
Աւալ էս աշխարիս դուն ըլիս քումակ,
Ինը դաս հրեշտակաց լուս, Աստուածածին:

Ասաւ՝ մի լալ, մի լալ, իմ քաղցր մայր,
Օհանէզ որդիդ էր, Զաքարէն հայր,
Ինձ դարդուտ տանէին, դուն լալով կէյիւր,
Քու լալը ցաւ թուաւ, կուս Աստուածածին:

Օհանէզ փրկիչը նա արսւլ իմաց,
Ծիծերը գջրլտած, մազերն էր քանդած,
Ցիսուս խաչի տակը նընգաւ ու գողաց,
Ասաւ՝ լաւ է, քանի լաս, Աստուածածին:

Ծըծիրը կամարար, որդին ժամարար,
Պատկիրքը վիր էդի, միդ համբուր արար,
Բերանը սգի էր հաղուրդ միգ համար,
Արնի քու ճաշակուինք մաս, Աստուածածին:

የ ስ ጋ ስ ሃ ሄ ለ ለ ለ ለ

Ա.

Թ Է Զ Լ Ի Ս

Անդաճ արէք մէկ բան ասիմ, սիրելիք,
Սատանական լանին կանգնիլ ինք հակառակ,
Բան չունինք իստակ:
Իստակ աղօթք արէք Աստծու համար,
Թէ չէ նա միզ ամա կու պատրաստէ կրակ,
Կէրուինք բովանդակ:

Բովանդակ աշխարհս վիրջն մօտացաւ,
Վասն մեր մեղացէն միղքն շատացաւ,
Յիսուս մտաւ աւազան, մկրտուեցաւ,
Նա էնչախն դառաւ միզ ամա հրիշտակ ¹⁾,
Խօսկովն օրինակ:

Օրինակ գերեզման մտաւ Յիսուսն,
Տարէնը մէ գամ կու բղխայ լուսն,
Չուրս զլուխ զիրք պատմող Մաթուղ, Մարկուսն,
Սուրբ Ղուկաս, Օհանէզ նրանց նմանակ՝
Էլաւ նշանակ:

¹⁾ Մի օրինակում՝ մեզ յիշատակ:

Նշանակ գերեզման ²⁾ յարութեան օրն,
Յիսուսն օր պաս պահինք Աստուծու սէրն ³⁾,
Մարիամ աստուածածին Յիսուսի մէրն ⁴⁾,
Գէտկ է դուն չը տաս կրակ ⁵⁾,
Քիչիք-նովին քօմակ մէկ ժամանակ
2ը շանց տաս հուր կրակ:

²⁾ Մի օրինակում՝ Քրիստոսի յարութեան օրն:

³⁾ Մի օր. Մենք նրա սէրն:

⁴⁾ Մի օր. Մայր Աստուածածին Քրիստոսի մէրն:

⁵⁾ Մի օր. Այս տողը չի կայ:

Գ

Թ Է Զ Լ Ի Ս

Արարիչ Աստծուն փառք տանք միասին,
Յոյս ունենանք աջու դասին հասարին,
Սասանական բանին վուչ բան միասին,
Թէպէտ խափով խափուաւ շուտով հասարին:

Աստուած կանչինք, աղազակինք մէ հանգին,
Մահ կայ՝ լաւ է, մահ կայ՝ վունչիչ մէ հանգին,
Յոյց տըւող է լաւ ու վատն մէ հանգին,
Զուր կու խըմինք անմահական հասարին:

Աստուած աղաչելով անին հասակին,
Յատուկ մարգարէին բանին հասակին,
Ինչ վախտ բաղձեց Աբրահամուն Սահակին,
Մուխը տիղը ծիծաղեցաւ հասարին:

Աղանչաքս գրիլ տալ տո՛ւ Արամին,
Ինչ ունենամ բարի խնդիրք՝ արա՛ մին,
Քիչիկ-նովա՛, մուրազիդ ա՛ռ, ամի՛ն,
Ճանաչելով նամուս, դայրաթ հասարին:

Դ

Թ Է Զ Լ Ի Ս ¹⁾

Արտասուելով խնդիրք ունիմ, իմացիր,
Դուն իս Աստծու անմահ գառն, Արարիչ,
Ահռելի ցաւ կայ աշխարհս վրայ,
Դու հիւացնիս էսպէս շարն, Արարիչ:

Մինչև էրկու ամիս այս ցաւն կացաւ,
Իսկի համբարք շունէր, շատն փշացաւ,
Վասն միր միղացէն, վարձքն քըշացաւ,
Դուն իս հախ դատաստան շարն, Արարիչ:

Ինձ պէս միղաւուրքն պլտի աղաչին,
Վուղրան արտասուելով, անուռնդ կանչին,
Երկիրպազութիւն տան քու պայծառ խաչին ²⁾,

. -

Համփիրէցիր, յետով դուրծքն չափեցիր,
Չատին արձակեցիր, շատին կապեցիր,
Ինչպէս Մանասէին հուրէն թափեցիր,
Դուն իս Քիչիք-նովին ճարն, Արարիչ:

¹⁾ Այս երգն ասել է խօլերի ժամանակ, 1830 թուին:

²⁾ Երրորդ տան վերջին տողը պակաս է:

Տէր, խաւարած մի թողնի, լուսիդ արժանի արա՛,
Մի հիւացնի էրէսդ, տիսիդ արժանի արա՛,
Ողորմութիւնդ շատ է, կիսիդ արժանի արա՛,
Երկնային հարսն շինէ, փէսիդ արժանի արա՛,
Քիչիկ-նովի ասմունքն խուռն ¹⁾ շատ զովելի է:

¹⁾ Ասմունքը խուռն՝ երևի, ուզում է ասել խրթին:

Է

Դ Օ Ղ Ա Մ Ա

Կապել իս աշխարին բիւր հագարին,
Ինձ պէս դունահրարին գալ, Աստուածածին,
Դառել եմ անասունք, ինքդ իս մասունք,
Կու չափիմ արտասունք, լալ Աստուածածին:

Լալ քաշեմ էս դարով, միշտ ամսով տարով,
Չուչս բաղձիս շարով, չըլիմ ազարով,
Խոստովանիմ իղբարով, տիսդ գամ բարով,
Չըլիմ դարդ ու սարով հալ, Աստուածածին:

Հալ չունիմ, տուր բարիդ, Յիսուսն արիդ,
Ղուլ իմ քու մուշտարիդ, քաղցրազուն ծառիդ,
Ողբալով հասարիդ, անգամ տուր բարիդ,
Ուզում եմ տաճարիդ գալ, Աստուածածին:

Դամ հայրդ Ովակիմ, մայրդ Աննա կին,
Քեզ տուց արագին(°) յատուկ հասակին,
Տէր անմահ պսակին, դամ վուտիդ տակին
Քիչիք-նովի ազգին շալ(°), Աստուածածին:

Դատաւոր չկայ, դարդս իմանայ, դատաստան անի,
Արց անիմ մէ քանի,
Աղղով խելօք իս, ուշկ ու մտկանի,
Ինձ բան էս մի անի,
Բօյիդ մինայ է սալբու ծառ, զուարթար(°),
Ունիս խօսկ ու բառ:

Եւր, ինչպէս դովիմ, սարդար ու եար իս,
Լիզուովդ ճարտար իս,
Քիզ դովիլ չը կայ, օսկէ մաքան իս,
Խազինայ կու բանիս,
Խնդրեմ Աստծանից, վուր անթառամ պսակն առնիս,
Ինձ խաչադպէր տանիս,
Աստուած կու սիրիս, մտկէդ չը հանիս,
Ճուտով մօտըդ տանիս,
Ջէհէլ իմ, Քիչիք-նովան, դովքդ շինիլ իմ դաւթար,
Սողոմոն քիզ համար:

Ք Ո Ր Ա Չ Ի

Ք Օ Ր Ա Չ Ի Օ Ղ Լ Ա Ն

ՕՔՍՈՒԶ ՕՂԼԱՆ

Ք Ո Ր Ա Չ Ի ¹⁾

Ա.

Թ Է Ջ Լ Ի Ս ²⁾

Նազանի, էշխէմէդ դառիլ իմ սարսարի,
Մայիլ իմ ջամալիդ, սիրտս էր սառած,
Ճամփէս մոլորած:

Ճամփէս մոլորած, հսր, քու դիդարին,
Զինէթ ու մաթայի Հնդեմէն եկած,
Օսկով վարաղնած:

Օսկով վարաղնած էրէսիդ խալը,
Հաքիլ իս, սազ կու գայ քիզ Քիրման շալը,
Աննման սիրունիս աշխարիս պատմած,
Խիլքս էլ տարած:

¹⁾ Մովսէս Նազարեան Զախմախսազ Թիֆլիսեցի. անցեալ ԺԹ.
դարու սկզբներում:

²⁾ Ասած է 1809 թուին:

**Խիլքս էլ տարած, նազանի, հուր իս,
Սուսան ու սմբուլ իս, մուշկ ու ամբար իս,
Լալ իս, անգին իս, ջաւահիր քար իս,
Նստած իս մէջիսի մէջը ըաղիփն էլ տեսած,
Դովթալար եկած:**

**Դովթալար եկած, գլխիս դադայ է,
Հարգիդան ուստա է, հարցրու դադա է,
Քորաչին եարի ձեռնեմէն ըադա է,
Դարդիրը դաւթար է, լալով է գրած,
Աջայիր ասած:**

Բ

Դ Ո Ի Բ Է Ի Թ

Նապլու գիւրարին սիրեցի, նա ինձ համար վաղ էր, գոգանլ.
Բոյն ունէր սալբու շինար, ասում էինք սաղ էր, գոգանլ,
Մանգալը ջէյրնի նման է, եախէն ջաւահիր ու լալ է, գոգանլ,
Ինքը գոված պատուով եար է, վարդ մանիշակ թաղ է, գոգանլ.

Ես հիւանդ իմ, շունիմ շարա,
Էշխեմէդ կանչում իմ հարան,
Ջանս իս գցի գունդի եարա,
Սիրտս դուգուն գաղ է, գոգանլ.

Նազանու հիտ կէհամ սէյրան,
Րէհան թայգուլ կօնիմ փէյվան,
Քորաչին է եարի հէյրան,
Միւր իրդարը վաղ է, գոգանլ.

Ա.

ԹԷՋԻՒՍ — ՕԳՈՒԴԻԼԵՄԸ

Աղամայ վուրթի, քու Աստծու մօտ զրուստ կանց,
Սթխով աղօթք արա՝ թէ կանաս կանաս,
Աշխարհիս վայելութիւն անցուորական է,
Հոգուդ ճանապարհը դտի, թէ կանաս կանաս:

Միւր վիրջը չինք պտուռւմ, ինչպէս կուլի միւր հալը,
Միզ օթկական չի ըլի աշխարհիս մալը,
Միզի սուրմիշ կօնին Ուռնէին կալը,
Կու հրամմէ՝ ջուղար տու՝ թէ կանաս կանաս:

Էս աշխարհիս դամ ու դովքան քաշիլ ինք,
Զարլու գումաշ բիւլը բիւլը հաշիլ ինք,
Մարմնեբուս ուրախացրիլ ինք, հոգինեբուս մաշիլ ինք,
Էն կինքը ջուղար՝ վոնեց կանաս կանաս:

Քորաչու օղան, միզքդ լացի քահանով,
Խոստովանքդ զրուստ արա քու գործքով ու քու բանով,
Սօթն անուներ քօմակ ըլի իր բառով,
Քաշէ նրա գուլուղը՝ թէ կանաս կանաս:

ՕՔՍՈՒԶ ՕՂԼԱՆ ¹⁾

Ա.

Ես քո տեսին կարօտել եմ,
Մէ գամ քիզ չտեսայ, զալնում,
Աչկս ճանապարհիդ մնաց,
Մէկ ըահմ չես անում, զալնում:

Դուն բացուել ես սմբուլի պէս,
Ձէն ես տալի բլբուլի պէս,
Ինձ պահէ քեզ մօտ դուլի պէս,
Ես կուլիմ քու նօքարդ, զալնում:

Աչք ու ունքդ է դալամ քաշած,
Բոյիդ շինարի պէս տաշած,
Ջանս քու դռանդ մաշած,
Ի՞նչ կուլի մէկ ըահմ անիս, զալնում:

Վի կացար գնացիր դու Հաշտարխան,
Էղնէդ վոննց դիմցաւ Օքուզ-Օղլան,
Երբ մեռնիմ, հաքի ատլաս ալ ²⁾,
.

.

¹⁾ Մի տեղում գրուած է Աքսուզ օղլան, միւս տեղում՝ Աքուզ օղլան. դժուար է որոշել՝ որն է ճիշդը, կամ գուցէ երկու անձնաւորութիւն են:

²⁾ Վերջին տողը պակաս է:

Բ

Դ Ո Ի Բ Է Ի Թ

Նազլու գիլքա՛ր, մէկ ըահմ արա՛ն, տիսիդ կարօտ իմ, կարօտ իմ,
Աչկս ճանապարհիդ մնաց, գալուդ կարօտ իմ, կարօտ իմ:

Ձեռիդ բռնիս օսկէ թաս, Աստըծէմէն առնիս մաս,
Հաքիլ իս ատլաս ու խաս, ալիդ կարօտ իմ, կարօտ իմ:

Օքսուզ-օղլա՛ն, հաքի սիպտակ, դըրուստ պառկի խուղի տակ,
Էդ է քու մարքարիտ ակ, լալիդ կարօտ իմ, կարօտ իմ:

Գ

Ձ Ա Ք Ի

Պասն ու ուտիսը մէկ մէկու հիդ կռուեցան,
Ուտիսն ասաւ՝ իմ տիրուչը հուշ կօնիմ,
Ինձ որ տանում ըլին քիդ հետ խօսելու,
Վունց լայիդ չիմ անի, համ թէ նազ կօնիմ:

Պասն ասաւ՝ ինձ վրէն շատ իս խօսում,
Էդնէդ կուլիմ, դիրա դուսի խուզ կօնիմ,
Էս մէկն էկիլ իմ, ջանիդ նստած իմ,
Թէ որ մէկ էլ էկայ՝ դարբիդուս կօնիմ:

Ուտիսն ասաւ՝ խօսքն ասում իս փիսը,
Դու հուտած իս, ինձ ջալդ գալիս իս քիքսը,
Դովթալար որ ըլինք, քի վրէն շատ ինք,
Գլխումդ կու ծեծինք, հաքբած ուս կօնինք:

Պասն ասաւ՝ Քուռ կու բերիմ պղտուրը,
Կու խմեցնիմ, կու ցաւեցնիմ քու փուրը,
Կուտեցնիմ մախուխը, սուխը, սխտուրը,
Լիրթ ու թուքդ համ կու էրիմ—դուրս կօնիմ:

Ե Ա Ղ Ո Ի Բ Օ Ղ Լ Ի

Հ Ա Շ Ց Ա Ր Խ Ա Ն Ի Բ Ա Ր Բ Ա Ռ Ո Վ

Ա

Դ Ի Վ Ա Ն Ի

Ամենայն ժամ արթուն կացէք, լսէք աւետարանին,
Մեղայ ասէք, խոստովանուէք, ատեցէք շար սատանին,
Մէջ գիշերին, հաւախօսին մեզի յանկարծ մահ ունինք,
Տէր բարերար Աստուած, փրկիր ամէն քրիստոնէին:

Աղաչելով խնդրենք Աստծուց տեղն արդարոց՝ կեանք ա մեզ,
Մեղաց բանին մի ցանկանաք, խիստ դժար տանջանք ա մեզ,
Հայրապետաց դիրքն ենք խախտում, էդ ինչպէս վտանգ ա մեզ,
Իսկ ճշմարիտ չենք հաւատում օրէնք ու պատուիրանին:

Աղամ խափուեց, գերի ընկաւ, մնում էր պայծառ լուսին,
Տէրն առաքեց մեզ փրկութիւն անեղ ողորի Յիսուսին,
Չարչարուեցաւ, խաչուեց, թաղուեց վասն մեր մեղաց մասին,
Մարմինն մեզ հաց ճաշակենք, արիւնն բաժակ գինին:

Պարզեես արքայութեան յոյս ու հաւատ, սէր ինձ,
Ազատես մեղաց տանջանքից արիւնիդ խաթեր ինձ,
Երես անկեալ աղաչեմ քեզ, որ կենարար Տէր ինձ,
Եաղուբ օղլու բազում մեղքն չի ուզես դատաստանին ¹⁾։

¹⁾ Թիֆլիսեցի էր Եաղուբ օղլին, բայց երկար ժամանակ Հաշտար-
խան ապրելով, ընտելացել է այն տեղի բարբառին։ Նրա վերադարձի
առթիւ՝ աշուղ Իվանը հետեւեալն է գրում.

«Թիֆլիզից եկած մին թազա նուբար, Եաղուբ օղլի,
«Հայիֆ, գնում ես, բաժանւում ես Հաշտարխանէն,
«Պատուելով կասեմ գովասանքդ, ողջով իմանան,
«Քանի աշուղ կան Թիֆլիզումը, պէլուին, հիանան,
«Բարեկամներդ հասրաթիդ ինչպէս դիմանան,
«Մի թողնիր կարօտ, ուղարկիր խաբար, Եաղուբ օղլի»։

Պ. Լևոնեանի ասութեամբ՝ Եաղուբ օղլին 1847 թուին իւր անուա-
նակից և սիրելի ընկեր Ղալախեցի մի ուրիշ Եաղուբ օղլի աշուղի հետ
միասին մի շաբաթուայ մէջ մեռնում են Հաշտարխանում և թաղուած
են այն տեղի գերեզմանատանը։ (Տես Հայ աշուղներ Լևոնեանի, եր. 97)։

Բ

Դ Ո Ի Բ Է Ի Թ

Նազլու գիւրար, մէկ ըահմ արահ, տիսիդ կարօտ իմ, կարօտ իմ,
Աչկս ճանապարհիդ մնաց, գալուդ կարօտ իմ, կարօտ իմ:

Ձեռիդ բռնիս օսկէ թաս, Աստըծէմէն առնիս մաս,
Հաքիլ իս ատլաս ու խաս, ալիդ կարօտ իմ, կարօտ իմ:

Օքսուդ-օղլան, հաքի սիպտակ, դըրուստ պառկի խուդի տակ,
Էդ է քու մարքարիտ ակ, լալիդ կարօտ իմ, կարօտ իմ:

Գ

Ձ Ա Ք Ի

Պասն ու ուտիսը մէկ մէկու հիդ կռուեցան,
Ուտիսն ասաւ՝ իմ տիրուչը հուշ կօնիմ,
Ինձ որ տանում ըլին քիզ հետ խօսելու,
Վունց լայիդ չիմ անի, համ թէ նազ կօնիմ:

Պասն ասաւ՝ ինձ վրէն շատ իս խօսում,
Էդնէդ կուլիմ, դիրա դուսի խուզ կօնիմ,
Էս մէկն էկիլ իմ, ջանիդ նստած իմ,
Թէ որ մէկ էլ էկայ՝ դարիդուս կօնիմ:

Ուտիսն ասաւ՝ խօսքն ասում իս փիսը,
Դու հուտած իս, ինձ ջալդ գալիս իս քիքսը,
Դովթալար որ ըլինք, քի վրէն շատ ինք,
Գլխումդ կու ծեծինք, հարբած ուս կօնինք:

Պասն ասաւ՝ Քուռ կու բերիմ պղտուրը,
Կու խմեցնիմ, կու ցաւեցնիմ քու փուրը,
Կուտեցնիմ մախուխը, սուխը, սխտուրը,
Լիրթ ու թուքդ համ կու էրիմ—դուրս կօնիմ:

ቴ ህ ጊ በ ኮ ዮ ዐ ጊ ሊ ኮ

Հ Ա Շ Ց Ա Ր Խ Ա Ն Ի Բ Ա Ր Բ Ա Ռ Ո Վ

Ա

Դ Ի Վ Ա Ն Ի

Ամենայն ժամ արթուն կացէք, լսէք աւետարանին,
Մեղայ ասէք, խոստովանուէք, ատեցէք չար սատանին,
Մէջ գիշերին, հաւախօսին մեզի յանկարծ մահ ունինք,
Տէր բարերար Աստուած, փրկիր ամէն քրիստոնէին:

Աղաչելով խնդրենք Աստծուց տեղն արդարոց՝ կեանք ա մեզ,
Մեղաց բանին մի ցանկանաք, խիստ դժար տանջանք ա մեզ,
Հայրապետաց դիրքն ենք խախտում, էդ ինչպէս վտանգ ա մեզ,
Իսկ ճշմարիտ չենք հաւատում օրէնք ու պատուիրանին:

Աղամ խափուեց, գերի ընկաւ, մնում էր պայծառ լուսին,
Տէրն առաքեց մեզ փրկութիւն անեղ որդի Յիսուսին,
Չարչարուեցաւ, խաչուեց, թաղուեց վասն մեր մեղաց մասին,
Մարմինն մեզ հաց ճաշակենք, արիւնն բաժակ գինին:

Պարգևես արքայութեան յոյս ու հաւատ, սէր ինձ,
Ազատես մեղաց տանջանքից արիւնիդ խաթեր ինձ,
Երես անկեալ աղաչեմ քեզ, որ կենարար Տէր ինձ,
Եաղուբ օղլու բազում մեղքն չի ուզես դատաստանին ¹⁾։

¹⁾ Թիֆլիսեցի էր Եաղուբ օղլին, բայց երկար ժամանակ Հաշտար-
խան ապրելով, ընտելացել է այն տեղի բարբառին։ Նրա վերադարձի
առթիւ՝ աշուղ Իվանը հետևեալն է գրում.

«Թիֆլիզից եկած մին թագա նուբար, Եաղուբ օղլի,
«Հայիֆ, գնում ես, բաժանւում ես Հաշտարխանէն,
«Պատուելով կասեմ գովասանքդ, ողջով իմանան,
«Քանի աշուղ կան Թիֆլիզումը, պէլուին, հիանան,
«Բարեկամներդ հասրաթիդ ինչպէս դիմանան,
«Մի թողնիր կարօտ, ուղարկիր խաբար, Եաղուբ օղլի»։

Պ. Լևոնեանի ասութեամբ՝ Եաղուբ օղլին 1847 թուին իւր անուո-
նակից և սիրելի ընկեր Ղլլախեցի մի ուրիշ Եաղուբ օղլի աշուղի հետ
միասին մի շարաթուայ մէջ մեռնում են Հաշտարխանում և թաղուած
են այն տեղի գերեզմանատանը։ (Տես Հայ աշուղներ Լևոնեանի, եր. 97)։

Հայոց ազգիս պարծանք ա, չի կայ թայն երկրում,
Հաւանել ա, նստել ա Քուրդուստան Բալուայ սարում,
Մանանայն երկինքիցն վէր ա գալիս ծառերում,
Աշխարհքն լիանում ա, փափագով շատ են գնում,
Լիասիրտ գնացողներ շուտով մուրազն են ճարում,
Աշխարհի չորս կողմիցն նրա մատաղն են բերում,
Զի կայ հէսապ մատաղին աւուրն Վարդէվառն:

Մօր փորում մարգարէացաւ, ճանանչեց Աստու փառքն,
Ծնեց մօր արգանտիցն, հրեշտակ առաւ բոլորքն,
Պահպանեցին լեռնում, Աստու էր հրամանքն,
Հաւատ բերեց քարոզով. շատ կռապաշտ հրէայքն,
Քրիստոսին կնքահայր, շատ է նրա հնարքն,
Էն ժամանակից մնաց մկրտութեան շնորհքն,
Յոյց տուաւ Նաղուբ օղլին իւր շնորհքի աղբիւրն:

፬ በ ስ ሶ ስ ሺ ፩

.

Մէկ թամաշայ ես ուրիշ ջուռայի,
Կանգնած նման ես կաթուղիկայի,
Նմանակ ական ոսկէ ջղայի,
Աժես բիւր հազար խաղինայի,
Էդ գովասանքիդ հալա էժան ես:

Ես Թաւրինջ շակիրտն եմ՝ ուսում առած իմաստութեան,
Ազրայիլի զադայ ես՝ նման հոլրի ղլմանութեան,
Գովական գովածներին մէկուն ունես նմանութեան,
Բուխարայ, քիւլ Իրանում չի կայ քո պէս սահմանութեան,
Հուքմովդ զաֆթ ես արեւ Հաշտարխանի տէրութիւնը:

Ջավսաթս քարի նման էշխի քիւլիւնկով տաշել ա,
Դառն ու քաղցր խօսքերով սրտիս արիւնք քաշել ա,
Ամա լերդ ու ջիգարս վառ վառ կրակով խաշել ա,
Էս բարաթ, մինչի օրս, իմ ջիւան ումբրս մաշել ա,
Է՛յ զալում, եադի սիթամբեարի ձեռից գանգատ ունիմ:

Թուրինջն եմ՝ դարդի արբար, չեմ իմանում, թէ ի՞նչ անեմ,
Թէ լինի Լոգման հեքիմ, էլ շահ չունի՝ դանգատ անեմ.
Ձի կարելի սուր քաշեմ, ինքս ինձի տամ սպանեմ,
Չեմ էլ մեռնում՝ պրծընեմ, ցաւի ձեռէն բանդիվան եմ,
Նամուսն ինձ խեղդել ա, առի ձեռից գանգատ ունիմ:

Բաղիդ բաղվան եմ դառել մէկ նուռն ու նարնջի համար,
Ծաղիկ ես ռանգ ռանգ, ինչպէս մեղրաճանճի համար,
Համ մալ ես, համ խազինայ, չեմ հոգալ դազանջի համար,
Ոսկետիպ գիրք ես դառել խեղճ պարապ Թուրինջի համար,
Ձեռնիս բռնած կարդում եմ, նազլու հէքիաթ ես գեղեցիկ:

Անօրինակ մարդոյ փորձանքն տեսէք,
Ամենայն յանցանքն լաւ՝ որ չլսէք,
Օրէնք պատուիրանքին ընդդէմ ընեն չասէք,
Ով Աստծու ընդդէմ կրնան ի հակառակ, կրնան անդանակ:

Անդանակ արեցին քանի սուրբերի,
Որն սպանեցին, որն արան գերի,
Զարչարուեցին, մեռան Աստուծոյ սէրի,
Քանի մարտիրոսներ, քանի նահատակ, առին թաղ պսակ:

Պսակի արժան մարդ հրեշտակի պէս ա,
Աշխարհից հեռի ա, մարդուս անտես ա,
Մեղաւոր Թուրինջն եմ, խնդիրքս էս ա,
Տէր Աստուծ, դու կանգնես ամենին քումակ, պահես աջողակ:

Հաց ու արտասուներս գետի նման ա,
Թուրինջի պէս հար մարդ դժուար դիմանայ,
Ո՛վ ընկել ա, ո՛վ քաշել ա, կիմանայ,
Նա քեզ կասի՝ էշխի հետ հաղ մի՛ անիլ։

Ով որ քեզի կու տեսնէ, էշխէմէդ կուլի հակազաս-հավասըդ ¹⁾,
Ծլած, ծաղկած մամուռ, չայիր-չիման ես դուն:

Լալ է իլի լեզուս բաց է, Թարիֆդ խան ասել եմ,
Գովասանքդ կասեմ, քանի որ կհնդանի եմ,
Թուրինջն եմ, ... մարդի մէյիդան եմ,
Թէզուդ ինձի սպանես, շունչ պիտի փխր քաշեմ,
Էսպէս մեռածներուն շունչ հոգի ջան ես դուն ²⁾:

¹⁾ Առաջի բառը չի հասկաղւում, իսկ երկրորդը գուցէ նշակում է անեռանդ:

²⁾ Վերջին տունը փոքր ինչ անհասկանալի է, գուցէ արտագրողի շնորհիւ:

Թայ չունես աշխարհումս, եարար դու ինչ օրինակ ես,
Բիւրբիւլ ես գարնանային, ճարտարախօս ծիծեռնակ ես,
Բաց արա՛ արքայութեան բաղի դուռն, քանի՛ փակես,
Գիտեմ՝ անոյշ հոտով ես, վարդ, ռէհան մանուշակ ես,
Կամ Խաթայի Խութայի մուշկ ու ամբար ես գովելի։

Ո՛րտեղան ո՛րտեղ, Թուրինջ, ռաստ եկար դու էս պահն,
Դէս ու դէն պտուտ գալով՝ ախրն ինկար էշխի ջահն,
Ինկել ես, չես պրծնիլ, կառնի հոգիդ զալում մահն,
Հազար որ տարի չունեմ՝ ինչ կանեմ հէքիմ—ջառահն,
Ինձ համար անմահական դու դեղ ու ճար ես գովելի։

ԺԱ

Դ Ո Ի Բ Է Ի Թ

Սիրելի, բայրդ ռանգ, ռանգ, ռանգ,
Ջարդարունել ես խիստ լև, լև, լև,
Ջառ ու զառ բաֆթայ թանգ, թանգ, թանգ,
Էն էլ մէկ ուրիշ ձև, ձև, ձև:

Ձևովդ լոյս ես վառ, վառ, վառ,
Էրում ես մարդու սար, սար, սար,
Հրեշտակ ես հոգէ—առ, առ, առ,
Ձունես պակասութիւն և, և, և:

Եւրոպու երկրի դազ, դազ, դազ,
Ջուրի շնորհք ու սազ, սազ, սազ,
Տեսնողը կանի հազ, հազ, հազ,
Թէ փարվազ անես, թև, թև, թև:

Թևերդ է նախշուն վարդ, վարդ, վարդ,
Թովուզի նման ես զարդ, զարդ, զարդ,
Ոչ հրեշտակ ես, ոչ մարդ, մարդ, մարդ,
Քեզնէն կու փախչի դև, դև, դև:

Դիւահար եմ ու սար, սար, սար,
Ման եմ գամ սար ու քար, քար, քար,
Թուրինջն եմ, արա ճար, ճար, ճար,
Էշխէղ իլիլ եմ խև, խև, խև:

ኮ ሂ ሀ ነ

Իսկ համեստ բնութիւնով ըխտիլաթ ու սազ արեցին,
Հաւասար արք և կանայք, լսողներն հազ արեցին,
Մէկ մէկու իմաց տալով հաւաքուած փարվազ արեցին,
Բոլոր հազ անողներն մրթմրթալով տազ արեցին,
Տեսան խօսել չեն կարող, միտքներիցն շուր են եկել:

Այսուհետև եադ կանենք սրանց անումներն տալով,
Բոլորքս ցանկանում ենք իսկ և մնաց սրանք տարով,
Ի՞նչ անենք, կարօտել են օթևանն փափագելով,
Սադ սալամաթ եկել են, ողջ և առողջ կերթան բարով,
Իվանն չի մոռանալ, չում որ սիրտին դուր են եկել:

Ջրկողովեան մի հետևիլ, պէտք ա արդար աշխատիլ,
Հարուստ, տնանկ՝ Տէրն ա կարգել, կամ աղքատ մեծատունին:

Նորայրն ոչ կարէ օգնել և կամ բոլոր ընտանիք,
Բարի գործքն ա օգնական, եթէ հետներդ տանիք,
Յորժամ Տէրն յաթոռ նստի, յաջակողմեան գտանիք,
Լալով հայցեմ, Տէր, ողորմիր էդ մեղապարտ Իվանին:

Երկիւղն ինձ պատիլ ա, ահիցն հոգիս կը դողայ,
Մարմինս՝ միտք եմ անուամ, յետ ու առաջ՝ վերջն հող ա,
Թէ հարուստ, կամ թէ տնանկ, և թէ ծառայ, կամ թէ աղայ,
Մահըն, դժոխքի ահն միտքին պահի, քանի սաղ ա,
Կամ թէ Աստուծոյ սէրն ցանկայ, պահպանի Իվանն:

Ի վան, ի նքդ քեզի միտք արա բարակ,
Ով ոք սուրբ օրհնքին լինի հակառակ,
Էն ահեղ ատենին կիլնի խայտառակ,
Մինչ կենդան ևս՝ փրկութիւնդ հոգացիր:

Ի վան, էս դարտերին դու քթիւ չարայ,
Քանի որ կենդան ես, փրկութեան օր ա,
Կասեն՝ թէ սուրբ Գոյսն չարն խաւանարար ա,
Նրան յայտնեմ էս ահպալն՝ ինչ կիլի:

Ե՛կ, մուրվաթ արա՛, էդ ոսոխին դու հանի՛ր բանտից,
Բէլքի գղջալով դու պըծնես սատանի ֆանդից,
Քեդ մին մաքըրի՛ր, ինձ ազատի՛ր դժոխքի դարդից,
Քանի չի եկել է՛ն մանդաղն, չի հնձել արտից,
Ե՛կ, մին աղաչենք Ստեղծողին գթած առատ։

Էսօր ու էքուց՝ ինչ տեղ իլի, գայ հոգեհանն,
Ինձ խօ՛շ կըտանի, քեզ կը դնեն խողի տապանն,
Վերջն՝ դողալով պէտք ա գնանք ահեղ դիւանն,
Ամենայն հոգւոց տալ թողու՛թիւն հայցէ Իվանն,
Տէ՛ր, դու ստեղծար, մի՛ կորցունիր, եկ, արա՛ իմդատ։

Գարտէգ ես դու ծաղկալի, ընտրեալ քաղցր տատրակ,
Ծագել ես մեզ առաւօտ լուսատու պայծառ արեգակ,
Լուսովդ լուսաւորուեց բոլոր աշխարհս բովանդակ,
Միջնորդ ես մեղաւորաց արդարներին թագ ու պսակ,
Գերազանց քան զերկինս բացուած վրան ես, Տիրամայր:

Նունիֆար, նարդոս ծաղկեալ, հոտով ծաղիկ ես անթառամ,
Ամպ թեթեւ անշէջ մորենի, կնքեալ աղբիւր ես բարեհամ,
Փրկիչն ազգի մարդկան ի քէն ծնաւ, կոյս Մարիամ,
Կենարար արեամբ նորին մեռեալ Իվանս շունչ առամ,
Երկոտասան ազգ ազանց կարգ ու սահման ես, Տիրամայր:

Ժ

(Հատ հոգևոր)

Դրախտից արտաքսան, եկամ էս աշխարհ,
Ընկամ չարչարանքի դարդ ու սարի հետ,
Կարգ ընկամ հայվանի, խեղճ իլամ խոնարհ,
Միտկս էլ հաստատամ յատուկ չարի հետ:

Ես ինքս իմ կամքով ընկամ քարէքար,
Ջրկամ հոգիս, թողամ փրփիլի բէթար,
Ինձ տուամ սատանին մշակ ու նօքար,
Պայծառ լոյսն փոխամ ես իւրարի հետ:

Հեղեղն աշխարհս սուրբ արաւ մաքուր,
Տէրն տեսաւ՝ մարդիկ խաւար են տխուր,
Ասաւ՝ շատ են քաշում չարչարանքով հուր,
Խոնարհեմ, հաշտուիմ ես յիմարի հետ:

Իվան, Տէրն քեզ ազատեց բանտիցն,
Ե՛կ, հեռացիր չար սատանի ֆանդիցն,
Փառք տո՛ւր Ստեղծողին՝ պրծար դարդիցն,
Ջահտ արա խառնըւիւմ դու ոշխարի հետ:

Ժողովքն բոլոր սրբոց միշտ եղիցի քեզ պահապան,
Առաքեալք և մարգարէք, զօրք հրեղէնք համանգամայն,
Մարտիրոսք և ճգնաւորք, սուրբ հայրապետքն ամենայն,
Տիրամայր Աստուածածին, նորին աղօթքն մայրութեան,
Լիցի քեզ իբրև պարիսպ կենարար խաչն փրկչական:

Օրհնութիւն աստուածային, որ ետ տէրն Արրահամին,
Իբրև աւագ և աստեղք հաստատութիւն նրա զարմին,
Տացէ քեզ բարի զաւակ Տէրն փառաց նման նմին,
Սիրելիք և բարեկամք, ինչ վախտ լսէք՝ ասէք՝ «ամին».
Խնդիրքն խեղճ Իվանին լինի առ Տէր հաճոյական:

Ի վանն միտք ա անուամ՝ էս աշխարհս է ճանապարհ,
Մարդ կայ, որ սուրբ օրէնքից դամ ա, գնում ա, բէխաբար,
Երանի տամ էն մարդին, գործքն առաջ գնում ա վար,
Ծառայ բարի ասելով՝ ընդունի Տէրն բարերար,
Երջանկութիւն ճշմարիտ անմահական կեանքն էս ա:

ԺԷ

Դ Ո Ւ Պ Է Ի Տ

Խնդրում եմ Ստեղծողիդ, եկ, մեզ արդար մի դատիր, Տէր,
Ողորմութեամբ մեզ ներողիդ մենք ենք յիմար, մի դատիր, Տէր:

Ստեղծար մարդն բանական, ցանկամ ես օրինակ գնան,
Նախանձարկու չար սատանան տայ զուր խաբար, մի դատիր, Տէր:

Տէր, եկ, մեզի մի թող անգէտ, բարի գործքին արա՛ վարպետ,
Չար անօրէն ազգերի հետ մեզ բարեբար մի դատիր, Տէր:

Էդ ողորմելի Իվանըդ, մեղքի միջին բանդիվանըդ,
Վերջն գալու ա դիւանըդ, ճշմարտաբար մի դատիր, Տէր:

ԺԸ

Ա Ռ Տ Ի Ր Ա Մ Ա Յ Ր Ն

Մայր ես ողորմութեան, պարծանք աշխարհի,
Ամենի խնդիրքն տաս, Աստուածածին,
Լոյս ես արեգակ ինձ պէս խաւարի,
Անդադար բարեխօս կաս, Աստուածածին:

Լալով, արտասունքով քեզ աղաչում եմ,
Յոյս հաւատով քու անունն կանչում եմ,
Ողորմիր ինձ, խղճիր, իսպառ կորչում եմ,
Ինձ պէս անտէրներին հաս, Աստուածածին:

Խեղճ Իվանն ուրիշ տեղէն յոյս չունի,
Չորս կողմիցն խաւարել ա, լոյս չունի,
Քօլ աշխարհքն քեզ պէս մաքուր կոյս չունի,
Կապել եմ ողջի հետ բաս, Աստուածածին:

ԺԹ

(Ի վերայ պասի)

Մեծ պասն եկաւ, մախուխ հեփիր,
Աղանձով ինքդ քեզ խաբիր,
Կրճոնքներն տար դէն թափիր.
Ուրախ կ'աց, զատիկ ա գալիս,
Պաս պահողի վարձն ա տալիս:

Մեծ պասն եկաւ, հեփիր չլաւ,
Մախուխն սիրաս տքորաւ,
Հազի յետդօլն ինչ իլաւ.
Ուրախ կ'աց, զատիկ ա գալիս,
Պաս պահողի վարձն ա տալիս:

Հատ փար ու փուշ բաներ առանք,
Ըխտիլաթով քաղցր խօսանք,
Փառք Աստուծոյ, պասին հասանք.
Ուրախ կ'աց, զատիկ ա գալիս,
Պաս պահողի վարձն ա տալիս:

ԺԸ

Ա Ռ Տ Ի Ր Ա Մ Ա Յ Ր Ն

Մայր ես ողորմութեան, պարծանք աշխարհի,
Ամենի խնդիրքն տաս, Աստուածածին,
Լոյս ես արեգակ ինձ պէս խաւարի,
Անդադար բարեխօս կաս, Աստուածածին:

Լալով, արտասունքով քեզ աղաչում եմ,
Յոյս հաւատով քու անունն կանչում եմ,
Ողորմիր ինձ, խղճիր, իսպառ կորչում եմ,
Ինձ պէս անտէրներին հաս, Աստուածածին:

Խեղճ Իվանն ուրիշ տեղէն յոյս չունի,
Չորս կողմիցն խաւարել ա, յոյս չունի,
Քօլ աշխարհքն քեզ պէս մաքուր կոյս չունի,
Կապել եմ ողջի հետ բաս, Աստուածածին:

ԺԹ

(Ն վերայ պասի)

Մեծ պասն եկաւ, մախուխ հեփիր,
Աղանձով ինքդ քեզ խաբիր,
Կրճոնքներն տար դէն թափիր.
Ուրախ կ'աց, գատիկ ա գալիս,
Պաս պահողի վարձն ա տալիս:

Մեծ պասն եկաւ, հեփիր չլաւ,
Մախուխն սիրաւ տրորաւ,
Հազի յետղօլն ինչ իլաւ.
Ուրախ կ'աց, գատիկ ա գալիս,
Պաս պահողի վարձն ա տալիս:

Հատ փար ու փուշ բաներ առանք,
Ըխտիլաթով քաղցր խօսանք,
Փնօք Աստուծոյ, պասին հասանք.
Ուրախ կ'աց, գատիկ ա գալիս,
Պաս պահողի վարձն ա տալիս:

Մեծ պասն եկաւ, կապար առնենք,
Սոխ չըթենք, եղով ¹⁾ խառնենք,
Յոյս հաւատով պասն բռնենք.
Ուրախ կ'աց, զատիկ ա զալիս,
Պաս պահողի վարձն ա տալիս:

Հրէս հասանք Ծաղկազարդին,
Աւետիս տամ ամեն մարդին՝
Ով կանգնել ա պասի շարթին.
Ուրախ կ'աց, զատիկ ա զալիս,
Պաս պահողի վարձն ա տալիս:

Զատիկ, զատիկ, ջանմ զատիկ,
Սան սան դին իմանմ զատիկ ²⁾,
Արժան արա՛ խեղճ Իվանին,
Արի մեր տուն, խանութ զատիկ:

¹⁾ Պահոց իւղ՝ կամ ձէթ,

²⁾ Դու ես իմ կրօնն ու հաւատը:

Ի

Դ Ի Վ Ա Ն Ի

Մին մարդ որ եկաւ էս աշխարհ, ճշմարիտ կենալ պիտի,
Ֆիքր անի՝ վերջի օրն էլ թաքրար գնալ պիտի:

Իսկ ամենայն դարտակ բանին պէտք ա, որ տանք պատասխան,
Չար ու բարին բաժանելի՝ միտքով իմանալ պիտի:

Թէ որ լինի տէր աշխարհի, վերջին վախճան կունանայ,
Մերկանայ զովլաթն ու փառքը, գործերն կը մնայ,
Վերջի ահեղ դատաստանին ինչ երեսով կը գնայ,
Ամենայն չար արարմունքին յատուկ համար տալ պիտի:

Մարդ որ քանի կենդանի է, հոգւոյ հոգսն թող քաշի,
Ինչ նասիրն ա, կստանայ, ֆիքրով սիրտն չի մաշի,
Դարձ գայ գործած մեղքերիցն, քէն չի պահի, բարիշի,
Իվանի ասած խօսքերին յատուկ հաւատալ պիտի:

Հայր և Որդի լոյս ծագողն, սուրբ Հոգին մխիթարողն,
Հրեղէնք են փառք երգողն, մարգարէք երկիրպագողն,
Ժողովք սրբոց ուրախանան, ըմպեն զջուրն անմահական,
Ցնծութեամբ խնդան անվախճան, օրհնեն զԱստուած միշտ
անդադար:

Հրեշտակաց ինն դաս են, փառք պատիւ երգելով կասեն,
Մեղաւոր հոգիք կրսարսեն, արդարոց մէջից պակասեն,
Խնդրենք Աստուածածին կուսէն, ամենայն սուրբ բարեխօս են,
Արդար հոգիքն կրսպասեն, արի՛, փեսայդ անմահ, ասեն.
Մենք էլ ասեմք միաբերան, արի՛, փեսայդ՝ Որդի և Բան,
Հալով խնդրէ 'ի քէն Իվան, ինձ էլ ամպի վերե դիր, տա՛ր:

Քառասունից յիսուն՝ իլամ բանիրուն,
Փարպ արամ չար բարոյն շահն իմ գործոյն,
Քեամ՝ շատ եմ մաղբուն, հակեցիմ անքուն,
Ռոյսս կապամ Աստուն, Տէր, դու ինձ օգնես:

Օխտանասնից ութսուն գալով, վայ դարդիհալով,
Անցաղ գողդողալով, շրջամ սողալով,
Լահիս մտիկ տալով, խնդրամ լալով,
Խէ Տէր, դատես հուրով, արդար դիվան ես:

Իննսուն հարիւրուան՝ իլամ անպրտան,
Ըունչ էիմ անկենդան, հասամ օր մահուան,
Մինչև 'ի դատաստան, ո՛վ խեղճիկ Իվան,
Գնա հող գերեզման, ասա զնդան ես:

Որ վասն մեր գենաւ Աստուծոյ գառն,
Քրիստոսի կապուած օրհնեալ սուրբ ծառն,
Աստուածային օրհնութեան բարբառն
Անկաջ դինողներին օգնական իլի, պահապան իլի:

Դրախտիցն բղխած էն չորս առաջն,
Սրբոյն Գրիգորի պատուական աջն,
Քրիստոսի արիւնաներկ սուրբ խաչն
Անկաջ դինողներին օգնական իլի, պահապան իլի:

Բոլոր ուխտատեղիք, սուրբ էջմիածին,
Փրկիչն աշխարհի Յիսուս միածին,
Ի վանն խընդրում ա, սուրբ Աստուածածին,
Անկաջ դինողներին, օգնական իլի պահապան իլի:

Հաւատքով կատարեալ գործք բարի անես,
Մինչ կենդան ես, հոգոյ մասն բաժանես,
Ի վան, էս աշխարհքից ինչ հետդ տանես,
Ընդով պէտք ա քեզ տան փառք պատիւ ազատ, հագցնեն խալաթ:

ԻԹ

Դ Ո Ի Բ Է Ի Թ

Տէր, եթէ շրթունս բանաս, օղհնութիւնդ կը բարբառի,
Անհուն անքննելի զօրքդ հող լեզուս ինչպէս կը ճառի:

Բոլոր արարածք հիանան, հիացեալ պէլուած կը մնան,
Բանաս զձեռդ, լիսնան համայն գազանքն անտառի:

Ստեղծար հողից Իվանին՝ իսկ հաւատայ անեղ Բանին,
Անսկիզբն եռեակ բնութիւն բնակեալ աննիւթ պատճառի ¹⁾։

¹⁾ Մի օրինակ՝ Անսկիզբն երրեակ մի եւ բնակեալն աննիւթ տա-
ճարի:

ԼԲ

Դ Ո Ի Բ Է Ի Թ

Տէր, քո դատաստանդ լսամ, առաւ սարսափ դողն ինձի,
Թէպէտ կաղաչեմ օարերին, որ թագցընի հողն ինձի:

Ամենայն հոգիք կը սարսեն ահեղ ատենիդ երեսէն,
«Նկայք» մեռեալին որ կասեն, զարթուցանի փողն ինձի:

Ո՛վ կիմանայ գողի գալն, կամ թէ իրա հոգի տալն,
Ամպ, մառախուղ, սուգի լալն, քէշկէ՛մ տար կենցաղն ինձի:

Եկ լալով աղաչի՛ր, Իվան, անանց կեանքըն տայ քեզ դովրան,
Քանի մարմնով եմ կենդան, արա՛, Տէր, եասաղն ինձի:

ԼԴ

Քրիստոս Տէրն մեր գնաց հարսանիք,
Շնորհք տուեց, օրհնեց հարսն ու փեսային,
Աստուածապէս ջուրն գինի փոխարկեց,
Ի՛սկ սէր հրամայեց հարսն ու փեսային:

Պայծառացուց հարսանիքն գերազանց,
Բոլորքըն օրհնըւան, իլան լուսապսունծ,
Տէր, էն օրհնութիւնն, խնդրեմ, տո՛ւր սրբանց,
Պսակըն հաստատեց հարսն ու փեսային:

Մարդին գլուխ շինաւ. կնկան օգնական,
Ծնանին մանկունքըս սիրով միաբան,
Մաքուր և անարատ մնան անբաժան,
Դիրք և օրէնք տուեց հարսն ու փեսային:

Արհամարհեց մովսիսական օրէնքին,
Էլ կնկան չի թողնեն, պսակուեն կրկին,
Չում՝ որ 'ի սկզբանէ մալդ էին և կին,
Անքակ միաւորեց հարսն ու փեսային:

Իվանըն առաւ մարմնաւոր պսակն ¹⁾,
Անմահ պսակին էլ իսկ ունի ակն,
Տէր պահեսցէ սրբանց զարմը զաւակըն,
Ինչպէս որ զարդարեց հարսն ու փեսային:

¹⁾ Իվանն ամուսնացած էր և ունէր զաւակներ:

ՄԱՐԴԱՆԵԱՆ ԽԱՉԱՏՈՒՐ

ՄԵՂԱԽՈՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԱՅԱԴ ՕՂԼԻ

ՕՀԱՆԷՍ

Պարզերես, ջերմ եռանդով մտի՛ր Աստուծոյ առաջն,
Բարեխօս Աստուածածին, սուրբ Յովհաննէս Մկրտիչն,
Պահապան լինի՛ քեզի սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչն,
Նշանն լինի՛ հետդ Քրիստոսի կենաց խաչն,
Յոյսովդ փաթաթուել ես, նա ա քեզի միշտ օգնական:

Դու ես էս քաղաքումն բոլոր ազգի հայոց մէջին,
Պիտի քեզի պահպանեմք քարեղէն, կամ ոսկի միջին,
Թէ շարուի քանի սխալ, ներիր ինձ էս խօսքի միջին,
Մեղաւոր Յարութիւնին մի՛ թող նրան մեղքի միջին,
Կը վկայեն էս բանին շատ զիտուն անձինք պատուական:

Բ

Ո՛վ ստեղծող Աստուած, սուրբ Երրորդութիւն,
Տո՛ւր մեր մեղաց թողութիւն,
Կու խնդրեմ, աշխարհիս տո՛ւր խաղաղութիւն,
Որդւոց ժարդկան հաշտութիւն,
Միշտ և ամենայն ժամ արդար տէրութիւն,
Հայ ազգին ուրախութիւն,
Աղաչեմ ողբալով՝ ոչ տաս գերութիւն,
Հերկարանայ չարութիւն,
Մօտանայ աշխարհիս ամէն բարութիւն,
Միմեանց խոնարհութիւն։

Զարիցն ազատիր, փրկիր անհասն,
Գարտիմք պահել քո պանն,
Քրիստոսի մկրտիչ սուրբ Յովհաննէսն
Տացէ՛ մեզ բարի հաւասն,
Անապական ծնեալ անարատ կուսն
Լինի մեզ բարեխօսն,
Արժանի արասցէ՛ տէր մեր Յիսուսն
Իւր աջակողմեան դասին,
Եւս կենաց տացէ՛ բարի սովորութիւն,
Լինի միշտ արդարութիւն։

Եղբայր, դու բարի սովորութիւն արա՛,
 Աստուծոյ միշտ յօժար ա,
 Գիտենք՝ արքայութիւնն միշտ պայծառ ա,
 Գնայն մեծ հնար ա,
 Աշխարհումս, կարող ես՝ լաւութիւն արա՛,
 Հոգու փրկութիւն ճարա՛,
 Երանի այն մարդուն, ով բարերար ա,
 Էն կենացն նա արդար ա,
 Քեզ օրինակ վեր ա՛ռ բարի սովորութիւն,
 Մի՛ արա յիմարութիւն:

Խելքն աշխարհումն մին անգին բան ա,
 Ով որ դադրն կիմանայ.
 Ով որ մասն ունի, միշտ պէտքական ա,
 Հոգուն էլ օգնական ա,
 Ով որ մասն չունի ու անպիտան ա,
 Գործով միշտ պարտական ա.
 Ամէնն պարտ է, որ իւր բանն իմանայ,
 Էդ էլ մեզ բաւական ա,
 Սայադ օղանն միշտ խնդրէ թողութիւն,
 Ծնողաց արքայութիւն:

3 4 1 6 2 0 1 4 0

Սովդագարն գոված ա մաթանն ահալի հետ,
Աշխարքումս գին չունի նա իր անգին քարի հետ,
Թէ բաղման ես, բէջարի բլթուլ գիւղարի հետ,
Աշուղ Բանգին քեզ սիրեց, ման կու գայ խայալի հետ,
Քանի գուզէ քեզ գովէ, հայի՛Ք, քօռ իղբալ ունի:

Բ

Թ Է Զ Լ Ի Ս

Հոգի. Հոգին ասաւ՝ մարմին, քեզ մէ բան ասեմ,
Կոչենք ծունտը ու աղօթք, լացը լաւ կըլի,
Յորժամ ժամ կըկոչուի, մի տեղ գնանք ժամ,
Արտասունքով ծունտը ու աղօթք լաւ կըլի:

Մարմին. Մարմինն ասաւ՝ հոգի, չեմ գնայ ժամը,
Սազ ու սոհրաթ, ուրախութիւն լաւ կըլի,
Կառնեմ սիրուններս, կերթամ սէրհանգահ,
Ուտել, խմել, սէհր ու չազը լաւ կըլի:

Հոգի. Հոգին ասաւ՝ մարմին անգէտ ու յիմար,
Էդ աշխարհի բանին դու չես խաբարդար,
Քանց ջուրն ցածր կ'աց, բարձր մի ման գար,
Աղքատ մարդի բարով տալը լաւ կըլի:

Մարմին. Մարմինն ասաւ՝ հոգի ծովեր կը չափեմ,
Կը հալեմ ոսկի, էրծաթ, մարգարիտ կը թափեմ,
Որտեղ մէկ սիրուն կայ՝ կառնեմ կը խափեմ,
Պաշեմ գոգայների խալը՝ լաւ կըլի:

ԳԻՒՐՋԻ ՆԱԻԷ

(ի գոյն «Ասում ես դիմացի»)

Երբ որ լսում եմ անուշ բառդ քաղցր առաւօտեան,
Անձա է կրում տանջան.

Լեր ողորմասիրտ, բարեխնամ, թէ դու ես Լողման,
Դարդիս արա դարման.

Էս արտասուելով խառնակուել է աչքերս արեան,
Ինձնում չը մնաց ջան:

Արժանի արա՛ ինձ քո տեսոյդ, լեր բարեխնամ,
Ղուլլուղումդ միշտ կամ.

Էս չարչարանքն ինձ տալիս ես, տես քանի՛ անգամ,
Ուզում եմ հոգի տամ.

Ես ո՛նց դիմանամ, ինձ տալիս ես ցաւերդ էսքան,
Մի անգամ հոգիս հան:

Էս չարչարանքն ինձ տալիս ես, մի տեսնեմ ինչո՛ւ,
Ողորմը չունես դու.

Ես արտասուելով տիւ և գիշեր վաան սիրոյդ քու,
Ես չեմ ասում ահու.

Խղճա՛ սիրելուդ, մի՛ չարչարիլ, ո՛վ իմ սիրեկան,
Տեսոյդ լինիմ արժան:

Բ

Զարմանալի է Աստուծոյ բանը,
Ի՞նչպէս ստեղծեց երեք նշանը,
Մէկ՝ բարամա—կոյս աննմանը,
Իլլաքիմ՝ բոժոժ—հարս սիրեկանը,
Մէկ՝ արըշում—կին զովականը:

Բարաման տասնուչորս ամաց կոյս ա,
Զարմանալի բողբոջ նորարոյս ա,
Ունքերն անեղ, աչքերն լոյս ա,
Նա ինձի համար հաւատ ու յոյս ա,
Խիստ աղալաթ ա նրա դիւանը:

Բոժոժ-հարսը մէկ գիշերուայ կին ա,
Այսօր դրել ա ձեռները հինա,
Կերպը, փայլքը շուխն ու բոցը մին ա,
Քաղցր խօսալն իմ սրտիս սին ա,
Կարծեմ, թէ ընդու մաւմառոցն ա (°):

Արըշում-կնոջ իսկն է ֆռանգ,
Հագուստն ա տեսակ ունգ ունգ,
Քաղցրախօս ես, ունիս բլբուլի հանգ,
Քեզ դուլ կըլնեմ, քանի որ սաղ կանք,
Բլբուլը դու ես, իմ գուլարանը:

Գիւրջի նաւէն երեքիդ մատաղ ա,
Քարամայ ծոցումդ դրախտի բազ ա,
Քոժոժ ծոցումդ շամամ կու խաղայ,
Աբրշումի աչքերը թամամ կու խաղայ,
Ես մեռնեմ իրեքիդ անուանք:

**Գէտք է թարիֆդ գրենք դաւթարի,
Բոլոր աշխարհքն լսեն, իմանան:**

**Վառվառ աչքերդ զառլու փիալա,
Ռանգդ բաց էլած մայիսուայ լալ ա,
Բերանդ տաճար, լեզուդ բլբուլ ա,
Սուրահի վիզդ մինայի կուլա,
Շարմադ բօխախդ աջաբ ծալծալ ա,
Հոգի ես հանում, էլ ինչ խայալ ա,
Ծաղուք օղլին, եմք, դռանդ դուլ ա,
Էնպէս պահիր դուն՝ շիմանայ դուշման:**

**Թիփլիս-Նալդուկն իմ խիստ շատ դարդըն դիմացաւ,
Իմ դադիմի եարը ինձմէն հեռացաւ,
Ումն որ լաւ էի ասի, նա վատ իմացաւ,
Չէլա՛ւ, չը ռաստ եկայ մէկ դօղրու եարի։**

Գ

Մ Ո Ւ Խ Ա Մ Բ Ա Ջ

Էրթայ ու էլ յիտ չը գայ
Էս թաւուր զուլում քաղաքին,
Ճատ ու շատ բիարուռացիլ ին,
Չին դրուստ կենում իրանց հախին,
Երկինք գետինք ժաժ է գալի,
Միղքն է աւելցի քաղաքին,
Լօթի—փօթի, հարամզադա,
Հարզաքար շատ կայ քաղաքին:

Թագաւորի խիւքը գնաց,
Հալրաթ Աստծու բարկութին էր,
Սուրն ու սովը, մահն եկաւ,
Ջարման հացի թանգութին էր,
Քաղքի տղայ շատ պակսեցաւ,
Դիփուն իրանց խելքեմէն էր,
Մեր մեղացէն կրակ էրիտ
Չինից բէմուրազ քաղաքին ⁽¹⁾:

¹⁾ Լուսանցքումը Գ. Հախվերդեանի ձեռքով մատիտով գրուած է հետեւեալը.

Մելիք, լաւ արիւ ան,
Քաղաքը ոռւսին տուիր,
Գնան, խէրր տիս:

Յետոյ ոռւսերէն աւելացրած է՝ ասաց գիժ Աղալօն Մելիք Դար-
չինին:

Գիշներքի լուսանցքումը գրուած է. սրանք իմ տեհած ոռւսներէցը չեն:

Դ

Ճ Ա Ք Ի

Ինքդ մէ հախվէրմազ,
Ջանջալ մաշեննիկ,
Դուն իս Յուդի դասէն,
Փասօյի տղայ:

Տօ, վառվառ (°) սաղայիլ,
Հէսարէն փախչող,
Գրփող, գջլող, ուտող Փասօյի տղայ:

Աստուած քի անիծէ,
Դուն իսկի չըլիս,
Պատընքի պէտք ածիս՝
Ինչ ինձմէն խլիս,
Վուր թենը վուր գնաս՝
Ջախ ու ըուրթ ըլիս,
Թօփ խփած ձեռի պէս, Փասօյի տղայ:

Քրիստոս քի անիծէ,
Շուտով փչանաս,
Կուտըր նընգնիս,
Հիտն ու հիտը խղճանաս,
Չուրնաս, սիւնաս, ագռաւի պէս զղճանաս,
Քաղքի ղէնօ դառնաս, Փասօյի տղայ:

Աստուած կտրէ քիզմէն ծիլն ու փային,
Վուղջ քիզ ին անիծում Վրացին ու Հային,
Ութ լիտր կորէկն, էդ իմ տաա շահին
Ուտում իս, չիս տալի, Փասօյի տղայ:

Ինքդ սուտ քրիստոնայ, անպիտան հայ,
Քու հոգին շինիլ իս սատանի փայ,
Դուն իս մօլլա, դաւրիշ, ախունդի թայ,
Տիս, ինչպէս գովիլ իմ, Փասօյի տղայ:

Ով քի մօտ տուն գուքայ, սուտ սուտ կամանչիս,
Չաչանակ կու դառնաս, շան պէս կու հաչիս,
Մէ գրօշի համա մարդու կու խաչիս,
Դիւանչի, թալանչի, Փասօյի տղայ:

.
.
.
.

Գլխումդ հատիլ է, խիւք իսկի շունիս,
Դիշիւր ցերեկ օշօշի պէս անքուն իս,
.
.

Ջանումդ նընդիլ է կրակն ու բուցը,
Միջքիդ շալկում իս աղբի քիծուցը.
.
-

Անպիտան կու խօսիս զէնօյի նման,
Փողոց դուս գուքաս զէնօյի նման,
Պատկիրքդ շատ սիրուն, դուն իս աննման,
Սէւադումը ներկած, Փասօյի տղայ:

Եարաբ, ի՞նչ գէթ արի՛ էդ բան ինձ արիբ,
Դատաստանդ կորաւ, ինձ նահախ արիբ,
Թիֆլիզ—նարգիլին բէղամսող արիբ,
Տէհնինք ի՞նչ կու ճարիս, Փասօյի տղայ: ⁽¹⁾

¹⁾ Բայ թողած տողերն անգրեկի հայհոյաբանութիւններ էին:

Թ Ո Ւ Ր Ի Ն Ջ

Ա.

Դ Ի Ի Ա Ն Ի

Անգաջ արէք ամենայն ժամ, լսէք աւետարանի,
Դաւիթ մարգարէն որ կանգնեց սաղմոսն շարականի,
Աստուած սիրո՞ղ, անգաջ արէք, կէս գիշերին մահ կը գայ,
Որ Գաբրիէլ կը գայ, կառնի իր տուած ամանաթի:

Մեր երկնային Աստուածն եկաւ, քաշեց շատ սպաշխարանք,
Բեռեցաւ վրայ խաչին, քաշեց շատ չարչարանք,
Աւագ հինգշաբթի օրը կանգնեց սուրբ պատարագ,
Մարմինն մեզ կերակուր շինեց, արիւնն բաժակ գինի:

Գաբրիէլ որ աւետիք տուաւ, եկաւ կուսի արգանտի,
Երեսուն տարի ման հկաւ, եկաւ սուրբ դատաստանի,
Մեր մեղաց որ մահացաւ, մտաւ ոտըրբ գերեզմանի,
Ամենայն մեղաւորի ողորմաս խեղճ նաչար Թուրինջի:

Բ

Բնկերից մի քաշի, մի դատապարտի,
Ըստծու նանապարհին ջուղարն ինչ կը տաս,
Մի առիթ, որ քաշ եմ, ես կու շէնանամ,
Որ մեղաւոր կըլնես, ջուղարն ինչ կը տաս:

Ըստուած դատաւոր ա, ինքն ա միայն մուկ,
Լուսեղէն աթոռ ա, սարքած միայն տնքունձ,
Մաղեմէն բարակ ա, կապած ա կարմունջ,
Անց կենայիս՝ նրա ջուղարն ինչ կը տաս:

Վայ հողի քաշողին, օրէնք քաշողին ⁽¹⁾,
Երկնային թապաւոր Աստուած յիշողին,
Վայ սանամէր—կնքաւորի ճօշողին,
Որ կառնի կրակը, ջուղարն ինչ կը տաս:

Թուրինջ, ողորմի քեզ՝ էս բանն ասել ես,
Մեղաւորաց ձայնն հարար լսել ես,
Դժոխքի կրակն հարար տեսել ես,
Որ կը վառուես միջին՝ ջուղարն ինչ կը տաս:

¹⁾ Հողի, օրէնք քաշել՝ նշանակում է հայհոյել:

Գ

Մ Ո Ւ Խ Ա Մ Բ Ա Ջ

Հերիք է, մուրվաթ արա,
Նհախ տեղը մի չսուրչարի,
Մէկ սահման արա,
Եւր, քեզի դուրբան:

Ո՛վ իմ սիրելի, մէկ մօտս արի,
Հար գամ քո դուռը գալս իմացի,
Երկու աչքեմէս արիւն է գնում,
Գլխիս վայ տալով՝ լալս իմացի:

Մէկ խալաթ օթախ, մէկ ես ու ես եմ,
Արի դու ինձ մօտ, քեզ հետ մէկ խօսեմ,
Բացեմ դարդերս, անկաջ կալ, ասեմ,
Իմ քօռ անբաղդ իղբալս իմացի:

Սիրտիս դարդերն դուն չես իմանում,
Նհախ տեղն ինձ ի՞նչ ես սպանում,
Աչքիդ տակովը չես մտիկ անում,
Անմոռնիջ բարով տալս իմացի:

Էշխիդ կրակը սիրտումս վառ ա,
Լերդ ու ջիգեսարս դառել է եարա,
Աստուած կը սիրես, ինձ մէկ ոահմ արած,
Խեղճ Թուրինջն եմ ես, հալս իմացի:

Քանի գուլէ ծիրանամ, էլի կու գովիմ մէ քանի,
Անմահական հուտ իս տալի կարմիր վարդերի խէյվանի,
Գցեցիր էշիդ կրակը սպանում իս Լազաթ օղլանի,
Իմ մեռնելու օրը քիզ գուզիմ՝ վրէս քար ածիս ինձ ամա:

Ամէն ծիտ բլբուլ չի լինի, ամէն ծաղիկ վարդ չի դառնայ,
Ընտրող պէտք է, որ լաւ ջոկէ, միշտ լաւն ու վատն իմանայ,
Վայ է բարակ մանողին, չուն՝ հաստ ու բարակ մէ գին ա,
Ղարիբ օղլանն երբ միտդ գայ, կու կանչես ան վանիս, աչքիւնդ:

Արժանանաս սուրբ Աթոռին, երբ որ նստես էջմիածին,
Օրհնես մեռոն հրաշական, բաժանես մեր Հայոց ազգին,
Հայրապետաց աղերսներ աղերսես սուրբ պատարագին,
Սրբոց մասունք կը օծանես զամենայն ինչ, որ կայ հին,
Կ'եռանայ առանց կրակ՝ աստուածային, հրաշական:

Ճնորհակալ եմք քեզանից, աշխատող ես ազգին համար,
Արթուն ես միշտ հանապազ, դէմքդ է պատել լուսէն կամար,
Բժիշկ սպեղանի ես դու, վէրք եմ մեղօք, արա՛ ինձ ճար,
Ոտանաւոր շարադրեցի՝ թուով ուղիղ եռսուն համար,
Որբ Յովսէփի խնդիրքն այս է՝ որբ՝ին հալք, լեր օգնական:

Դ

Բ Ա Յ Ի Թ Ա Ի Ո Ի Ր

Ո՛վ հսիրելի, աննման գեղեցիկ պատկեր ունես,
նման ես սրեգական, ողջ աշխարհին էրում ես,
Մագերդ ամպհովանի, վզիդ օլորներ ունես,

Օլորուել ա, շարուել ա՝
Ինչ ձեռօք նկարուել ա,
Աշխարհն զարմանում են,
Անտես տեղից ճարուել ա.
Անտես տեղից է բանակ,
Ի՛նչ բանի տանք նմանակ,
Եօթն աստեղաց ճրագ ես,
Դու ես ոսկի աշտանակ.
Աշտանակ միշտ վառ ես դուն,
Աղբիւր անսպառ ես դուն,
Քեզի նայող շատ կը գան,
Անուշահոտ ծառ ես դուն.
Անուշ տերւներ ունես,
Ծաղիկ գոյներ ունես,
Տարին չորս եղանակ ա,
Չատ եղանակներ ունես:

Ունքերդ կամարաձև, շուղքն ա ճակտիդ սնարին,
Աչքիդ վառ կանթեղ ա, վառւում ա անհնարին,
Ձայնդ համեմատենք՝ նման Դաւթի քնարին:

Քեզ ով նայէ՝ կայրուի,
Ոսկեզառած կրակ ես:
Ոսկի խնձոր մեզ համար,
Ծաղկել ես նոր մեզ համար,
Քու հոտով չենք կշտանում՝
Հոտդ անուշներ ունես:

Ինչքան գովեն աշխարհքն, միթէ քեզ բուական է,
Խելօք իմաստուն ես դուն, բառդ արքայական է,
Բնութիւնդ ունիս աղաւնւոյ, միտքդ արեգական է:

Միտքդ հնոց դարէն է,
Խօսիլդ անգին քարէն է,
Խ(հ)ողեղէն մարդ չէ տեսած՝
Ազգդ էն աշխարհէն է:
Աշխարհք աշխարհք ման եկած,
Չըկայ քեզ նման եկած,
Արևել արևմտից՝
Դու ես նոր նշան եկած:
Նոր նշան ինչ տեղէն ես,
Մէկ տեսակ հրեղէն ես,
Երևելի հրեշտակ ես,
Միթէ դուն խ(հ)ողեղէն ես:
Խ(հ)ողեղէն մարդ քեզ համար
Չատն են ծառայ քեզ համար,
Ցովսէփն ասաց քու գովքն,
Ամեն մարդոյ սէր ունես:

ՉԱԽՄԱԽՉԻ ԵԱՂՈՒԲ

Թ Է Զ Լ Ի Ս

Թէ Աստուած կու սիրիս, մէ անգաջ արա՛,
Մնա՛, ինչ իմ ասում, բալի ճար իս դուն,
Գիշիրը քուն չունիմ, ցերեկը դարար,
Սրտումս մնացած դարդ ու սար իս դուն:

Պատկիրքդ շատ սիրուն, ունքիրդ թուխ, եա՛ր,
Դօստը զօռի բան չէ, յգիտի կամով, եա՛ր,
Էհանք բաղը սէյիր համդաշնիրով, եա՛ր,
Գուքաս դամաղը չաղ, թէ խումար իս դուն:

Ծուցդ բաղչա բաղ է, կայ եասամանի,
Գուղիմ, թէ հուտ կալնիմ, խիլքս կու տանի,
Ունքիրդ Հնդու է, խալդ Եամանի,
Թամամ հիտ աշխարիս բարեբար իս դուն:

Թէ որ լայեղ կոնիս, իմ տանու հուր իս,
Մէ քանց քի նազանի կայ, դուն նրա քուր իս,
Կշտէս մի հիռանա, Աստուած կու սիրիս,
Հէնց գիտիմ՝ ջաւահիր անգին քար իս դուն:

Չախմախչի Նազուրն իմ, խօսքիրս ասիմ քիզ,
Էշխեմէդ հիւրնդացայ, արի, հալս տիս,
Իմ մեռնելու օրս մօտս գուզիմ քիզ,
Պատանքս ձեռք է՝ լալով կարիս դուն:

Քու էշխէն ջունուն իմ, մոլորեալ բանդ իմ,
Դուն ինչ գունահ ունիս, ես տկար հիւանդ իմ,
Ձեռիս հարաքաթ չըկայ, թէ իմ կեանքս քանդիմ,
Քանի վուր սաղ կուլիմ, էլի քիզ փէյվանդ իմ,
Թաք քու ձեռի մէջն ես իմ հոգիս աւանդիմ,
Բոլորքդ գօզալնիր նոպջւան ունիս:

Անողորմած քաղցր իս, կանանչ միղրեղէն իս,
Խմելով չիմ կշտանում, անուշ ջրեղէն իս,
Իսան իս կենդանի, միթէ հուղեղէն իս,
Ջահէլ օղլանն ասաւ՝ երկնից հրեղէն իս,
Հրեշտակապետի պէս անչափ զօրեղէն իս,
Էշխիդ կրակը, զալո՛ւմ, ո՛վ դիմանայ՝ ունիս:

¹⁾ Ջահէլ օղլանը Մոզդդոքում բաղազ էր, ինքը Թիֆլիսի ծնունդ էր. խարազ (կօչկակար) էստատէ Դրեկիլօյի տղան էր:

Ման. Գ. Հախավերդեանի:

Կանիբը բարձրացնում է, խելի՛մ — սիգ շուտը է սնում,
Ղօլթուղի առին է պահում, բոյ՛ն է սաքսի ծառենմէն:

Լաշն էնպէս ճերմակ է, սիպտա՛կ ձնի պէս քուրս քուրս,
Ծնկներն խնձուրի պէս զուտներն է 'կուլթիւրն է) բուրս բուրս,
Փաշէքն խիբմա (') էրծաթ, գարգարած է ինչպէս կուրս,
Կրնկներն սուրայի է, կուներն ունէ թօփի գուլլա,
Գընիզն կապած կօնա, միւտներն թայիզուկ ա,
Հիմի թալիս շուր է, հազնում, բէգար է գարբար խառնմէն:

Պունց Փրանգստան գուս գուրայ, զունց հաան Չինումաշին է,
Դօշին ծաղկներ է շարի, հիլ ու միխակ գարիշին է,
Իրիք հարուր անգամ է, մէկը մի աշխարհքի գին է,
Էս գոգքն ստամբա արէք, մէկ գամ կասին հնուց հին է,
Լաւն էն է, Զահէլ օղլան, բանըդ Աստուած շինէ,
Մարդ ձեռն ինչպէս քաշէ էնպէս նաշխուն նիգարենմէն:

Զահէլ օղլանին մի՛ քար ու քանդ անի,
Գուզիս՝ էն խաղն ասիմ, վուտն բանդ անի,
Քաշէ էդ քամանչէն, շատ մի՛ դարդ անի,
Վուրն ուր իշխաննիր ին, մինձ ջուքամ ունին:

— — — — —

Էն չախն կու իմանէի, եթէ հիտս սիրեկան էր,
Էն ինձ գժուեցրից, խաղալը շատ դուրեկան էր,
Իր չարխով վարքով պտուտ գալի ձեռից գանգատ ունիմ:

Քանի հոգիս բերնումս, դուրբան կուլիմ նրա պէսին,
Արտասունքի ջհաթէն աչքէս կաթաւ կարմիր արին,
Ափալս չէ հարցնում՝ վունց իմ դիմանում դարդ ու սարին,
Եարաբ որ ջուրը տանէ էս բէշարա Բաղդասարին,
Ջահէլ օղլանն իմ էս չափի, բաղի ձեռից գանգատ ունիմ:

Քաղքումը կասեն՝ սէրին չըկայ ճար,
Քո գովքը կանի լալամ ու աշխար,
Մատներդ մոմեղէն, ակռէքդ անգին քար,
Աստուած կըսիրեն, ծիծաղի փառ փառ,
Բերանդ տաճար, լեզուդ է ճարտար,
Աղօթք արն Բէշիշ օղլու համար,
Քանի որ սաղ ա, քո գովքդ կանի:

ՀԱՄԱՌՈՑ

Բ Ա Ռ Ա Ր Ա Ն

Խօշ—բարի, հօ:
Խօսքը սաղ—ճշմարտախօս:

Ժ

Ծամ—մազ, հիւս:
Ծում—ծոմ, ծոմապահութիւն:
Ծիլ—վիճակ, բաժին, մասը:

Կ

Կազ—մետաքս, պոժոժ:
Կամ—կալսելու կամքը, տախտակ:
Կայի—կայք:
Կանջ կամ կեանջ—ջահէլ, գէնջ:
Կատօրօժնի—տաժանակրութեան դա-
տապարտուած:
Կարթել—կարդալ.
Կիլէյշի—վիրաւորուող:
Կնուտ—մտրակ:
Կոկոռ—կոկոն:
Կոնչու—կերակուր է:
Կուզօ—սապատողն:
Կուլա } —ջրի դորակ, փարշ:
Կուլկուլ }
Կուտլօյանալ—ծռուիլ, կուշ գալ:
Կրճոնք —բարեկենդանից մնացած կե-
րակրի աւելցուկ:
Կօլոդկա—կոճղ:
Կօնա—փունջ:

Հ

Հարազ կամ հարաս—անօգուտ, ի-
զուր, ունայն:
Հադադ—ժամանակ, բոպէ:
Հադիդ—երկաթի թիլ քաշելու գոր-
ծիք:
Հադրել—պատրաստել:
Հազ—տենչանք, հազ:
Հադ անել—հաճիլ:
Հազարաթ—համայնք:
Հազարան բլբուլ—տռասպելական սո-
խակ:
Հազիր—պատրաստ:
Հալ—դրութիւն, հալուածք:
Հալա—դեռ ևս:
Հալթաթ—ի հարկէ, գուցէ, անշուշտ:
Հալամ—դեռ ևս:
Հալ ու ափալ—դրութիւն և որպի-
սութիւն:
Հախ—վարձ, արդարութիւն:
Հախ միայն Տէր—արդարադատ Աստ-
ուած:
Հախ վէրմազ—վարձ կտրող, պարտք
չը վճարող:
Հահմար—մշտակար:
Հադ—բրգ:
Հախպատ—երգով պարփակել:
Համաշա, կամ համէշա—մշտապէս:
Համդամ—ընկերակից:
Համդաշ—ընկերակից:
Հայիփ կամ հայիֆ—ափսոս:
Հայվան—անասուն:
Հանգ—ձև, տեսակ:
Հանդամ—կարգ, կարգադրութիւն:
Հաշա լինիլ—ուրանալ:
Հաշիա—ժապաւէն:

Խօշ—բարի, հօ:
Խօսքը սաղ—ճշմարտախօս:

Ժ

Ծամ—մազ, հիւս:
Ծում—ծոմ, ծոմապահութիւն:
Ծիլ—վիճակ, բաժին, մասը:

Կ

Կազ—մետաքս, պոժոժ:
Կամ—կալսելու կամներ, տախտակ:
Կայի—կայք:
Կանջ կամ կեանջ—ջահէլ, գէնջ:
Կատօրօժնի—տաժանակրութեան դա-
տապարտուած:
Կարթել—կարդալ.
Կիլէյշի—վիրաւորուող:
Կնուտ—մտրակ:
Կոկոռ—կոկոն:
Կոնչոլ—կերակուր է:
Կուզօ—սապատողն:
Կուլա } —ջրի դորակ, փարշ:
Կուլկուլ }
Կուտլօյանալ—ծռուիլ, կուչ գալ:
Կրճոնք—բարեկենդանից մնացած կե-
րակրի աւելցուկ:
Կօլոդկա—կոճղ:
Կօնա—փունջ:

Հ

Հարազ կամ հարաս—անօգուտ, ի-
դուր, ունայն:
Հադադ—ժամանակ, ըռպէ:
Հադիդ—երկաթի թել քաշելու գոր-
ծիք:
Հադրել—պատրաստել:
Հազ—տենչանք, հազ:
Հադ անել—հաճիլ:
Հազարաթ—համայնք:
Հազարան բլբուլ—առասպելական սո-
խակ:
Հազիր—պատրաստ:
Հալ—դրութիւն, հալուածք:
Հալա—դեռ ևս:
Հալբաթ—ի հարկէ, գուցէ, անշուշտ:
Հալամ—դեռ ևս:
Հալ ու ափալ—դրութիւն և որպի-
սութիւն:
Հախ—վարձ, արդարութիւն:
Հախ միայն Տէր—արդարադատ Աստ-
ուած:
Հախ վէրմադ—վարձ կտրող, պարտք
չը վճարող:
Հահմար—մշտակար:
Հադ—երգ:
Հախպատ—երգով պարփակել:
Համաշա, կամ համէշա—մշտապէս:
Համդամ—ընկերակից:
Համդաշ—ընկերակից:
Հայիփ կամ հայիֆ—ափսոս:
Հայվան—անասուն:
Հանգ—ձև, տեսակ:
Հանդամ—կարգ, կարգադրութիւն:
Հաշա լինիլ—ուրանալ:
Հաշիա—ժապաւէն:

Խօշ—բարի, հօ:
Խօշը սաղ—հշմարտաբօս:

ժ

Հ

Ծամ—մաղ, հիւս:
Ծում--ծոմ, ծոմապահութիւն:
Ծիլ--վիճակ, բաժին, մասը:

Լ

Կաղ--մետաքս, պոժոժ:
Կամ կալսելու կամներ, տախտակ:
Կայի--կայք:
Կանջ կամ կեանջ ջահէլ, գէնջ:
Կատօրօժնի--տաժանակրութեան դա-
տապարտուած:
Կարթիկ--կարդալ.
Կիլէյշի--վիրաւորուող:
Կնուտ--մտրակ:
Կոկոռ--կոկոն:
Կոնչոլ--կերակուր է:
Կուղօ--սապատողն:
Կուլա } —ջրի դորակ, փարշ:
Կուլկուլ }
Կուտլօյանալ ծռուիլ, կուշ գալ:
Կրճոնք -- բարեկենդանից մնացած կե-
րակրի աւելցուկ:
Կօլողկա--կոճղ:
Կօնա փունջ:

Հարազ կամ հարառ--անօգուտ, ի-
դուր, ունայն:
Հագազ--ժամանակ, բողէ:
Հագիզ--երկաթի թել քաշելու գոր-
ծիք:
Հագրիլ--պատրաստել:
Հազ--տենչանք, հազ:
Հազ անիլ--հաճիլ:
Հագարաթ--համայնք:
Հագարան բլբուլ--առասպելական ոռ-
իակ:
Հագիր--պատրաստ:
Հալ--գրութիւն, հալուածք:
Հալա--գեռ եռ:
Հալբաթ--ի հարկէ, գուցէ, տնչուշտ:
Հալամ--գեռ եռ:
Հալ ու ափալ--գրութիւն և օրպի-
տութիւն:
Հախ--վարձ, արդարութիւն:
Հախ միայն ծէր--արդարագոտ Առա-
նուած:
Հախ վէրմազ--վարձ կտրող, պարտք
չը վճարող:
Հահմար--մշտակար:
Հաղ--երգ:
Հախպատ--երգով պարփակել:
Համաշա, կամ համէշտ--մշտապէս:
Համդամ--ընկերակից:
Համդաշ--ընկերակից:
Հայիփ կամ հայիֆ--ափսոս:
Հայվան--անասուն:
Հանգ--ձև, տեսակ:
Հանդամ--կարգ, կարգադրութիւն:
Հաշա լինիլ--ուրանալ:
Հաշիա--ժապաւէն:

Ուզբաշի, կամ իւզբաշի—հարիւրա-
պետ:
Ուղուր—բաղդ, տարփանք:
Ուման—ումնից:
Ումբը կամ ումր - կեսնիք:
Ութնինջի—ութ երորդ:
Ումիգ } - յոյս:
Ումուտ }
Ումուտվար անել—յուսատրել:
Ուջայ—առթիւ, պատճառով:
Ուռուզգեար—ժամանակ, կենցաղ:
Ուռուզվան—օրապահ:
Ուսուլով—զգուշութեամբ, գաղտնի:
Ուստատ—հնարող, վարպետութիւն:
Ուրուքմին—որեւէ տեղ:
Ուփրօ—կս առաւել, նամանաւանդ:

2

2ադրա—կանացի ծածկոց, չարսաւ:
2աթու—պարան:
2ալիշ գալ—չարչարուել:
2ախ—ժամանակ:
2ախմախ—հրահան, կայծաքար:
2ախշուր—անդրաձարտիկ:
2ադ անել—բորբոքել:
2ադրաթ - մետաքսեայ կարմիր ծած-
կոց:
2ամը քաշել—տրիտուրը վճարել:
2այիր շիման—սիգաւէտ, դալարի:
2անա—ծնօտ:
2աշկա—գաւաթ:
2աշան—2էրքէդ, լեռնական:
2աշանակ—չատախօս:
2արայ—ճար:
2արխ—անիւ:
2արխ ու ֆալաք—հոլովումն ժամա-
նակի:
2աւ լինիլ—հռչակուիլ:
2էչ—մեղրի տականք:
2ին—չէին:

2ինի—յախճապակի:
2լաւ—անիւղ փլաւ:
2խար—ծախք:
2որսինջի—չորրորդ:
2ում, կամ չուն—ըստ որում:
2ուստէ չուստ—փութանակի:
2րադ—ճրագ, ձեռնասուն:
2րադդան—ճրագալոյց:
2րադդար—ճրագալոյց սարքող:
2րթել—մանրել:

Պ

Պանդուր տուլ—ծնկնով եաքից դար-
կել:
Պարարակ—գէր, չաղ:
Պարդէդա—տատ:
Պեսս կամ բեսս—հապա:
Պիշատել—կնքել:
Պէրի—գոնէ:
Պիսար—գրագիր:
Պուլուզ—մականուն է:
Պուտ—ծաղիկ է:
Պրիվելիգ, կամ պրիվիլէգիա—արտօ-
նագիր տուած Հաշտարխանի
հայերին:
Պրօկուրօր—դատախազ:

Ջ

Ջադ } —պատիժ, տանջանք:
Ջադա }

Վաղի—երազ:
 Վառ վառ—կրակ ու բոց:
 Վար—յաջող:
 Վարամասել—դարառտել, մորմոքուել:
 Վարադ—զառիկ:
 Վար դարար—շէն ու լի:
 Վարավուրդով—ըստ նկատողութեան:
 Վարթարաֆ անել—ոչնչացնել:
 Վարիս—ժառանգորդ:
 Վար ու եօխ—ազգ ու ընտանիք. ու-
 նեցած, շունեցած:
 Վարսադ—նուագի տեսակն է:
 Վեւ, աւալ, ախր—վերջն ու սկիզբը
 վ տառով:
 Վերան, վէրան, վերանայ—աւերակ:
 Վեր ասել—ուխտ անել, հրաժարուել,
 բացասել:
 Վելել—վայելել:
 Վիթել—հոսել, թափել:
 Վինտ—գշիր, բուրդու:

Տ

Տամար—երակ:
 Տայադ—սիւն, նեցուկ:
 Տարբ—մորեխ ջարդող թռչուն, թթի
 դուշ:
 Տեղբատեղ—ըստ տեղւոյն և յարմա-
 րութեան:
 Տենալ—տեսնել:
 Տեփուր—փայտեայ բոլորակ սկուտղ:
 Տուցադ—կալանաւոր:
 Տռնադ—սմբակ:
 Տօլ—հասակակից:
 Տօլու—գաւաթ:
 Տօտ—ճիւղ, (գնացկան ջրի մասը):

Ր

Րադամ—հրովարտակ, թուանշան:
 Րադիփ, կամ Րադուփ—սիրահարնե-
 րի մէջ ատելութիւն սիրմանող,
 խոչնդոտ:
 Րամեալ—համախմբուած:
 Րանգ—գոյն, խարդախութիւն:
 Րաստ գալ—հանդիպել:
 Րափա կամ Րաֆթ—դարակ:
 Րեպորտովատ անել—զեկուցանել:
 Րիշխանդ անել—հեզնել:
 Րուզգեար, կամ ռուզգեար—կենցաղ,
 ժամանակ:
 Րուքար, կամ ռուքար—կտաւիքի թօ-
 փի ծայրը:

Յ

Յափ—ադամներկ, ըստ ամենայնի:
 Յոլ—ցոլալ:

